SŪDUVIŲ KNYGELĖS ETNOMITOLOGINĖ FAKTOGRAFIJA: MITONIMŲ *POTRIMPUS* (↔ *AUTRIMPUS* [← *NATRIMPUS*]), *PILNITIS*, *PARKUNS*, *PECKOLS*, *POCKOLS* ETIMOLOGINĖ RAIDA IR SEMANTINĖ TRANSFORMACIJA[1]

Rolandas KREGŽDYS
Lietuvos kultūros tyrimų institutas

0. SK mitonimų funkcinės apibrėžties etiologija

Verifikuojant SK mitologemų funkcijų autentiškumą, būtina atsižvelgti į ypatingos svarbos šio šaltinio faktografijos elementą – mitonimo jtv. *Bardoayts* aktualųjį denotatą ‘ein grosser **Engel** resp. didelis **angelas**’ A(p [WMh 252]).

Tokia šios mitologemos apibrėžtis nėra atsitiktinė, bet sukurta, remiantis NT paskutiniosios knygos *Apreiškimas Jonui* 7-ių **angelų**, Dievo keršto vykdytojų (žr. Lopuhin″ XI: 548), uzemų konotacija, SK mitonimų skaičių proliferuojant iki 13 resp. demonologinį simbolį suponuojančio skaitmens (apie jį plačiau žr. Kregždys 2018: 64).

Dėl šios priežasties į neva sūduvių dievų vardų sąrašą buvo įtraukti visai kito etnomitologinio statuso, su sūduvių senąja religija nieko bendra neturintys mitonimai, pvz., vakarų germanų pagoniškojo hieronimo įvardijimas v. v. ž. *pilwittenn*, užfiksuotas 1394 m. K. von Jungingeno potvarkyje (žr. 4 poskyrį), spėjamo SK autoriaus Johanneso Poliandro (plačiau žr. Kregždys 2019: 261–267), matyt, besinaudojusio minėtu dokumentu ar jo kopija, sąmoningai ar dėl netinkamo informatoriaus pateiktų žinių interpretavimo (remiantis Alexanderio Brücknerio [1904: 47, 1918: 145, 1922: 164] hipoteze) buvo modifikuotas į sūduvių teonimą jtv. *Pilnitis* A(p [WMh 246]) (apie jį plačiau žr. 5 poskyrį), nors formaliai jis galėtų būti siejamas tik su prūsų (plg. „<…> in landt preuſſenn <…>“ [Baczko II: 379]), o ne jotvingių sakraline leksika.

Kitos mitologemos dublikuojamos, pvz. jtv. *Peckols* A(p [WMh 246]) ↔ jtv. *Pockols* A(p [WMh 246]) (žr. 7–8 poskyrius; dar žr. Kregždys 2012: 359).

Konstatuotina, kad 13-os SK teonimams priskiriamų mitologemų uzemos visiškai atitinka NT Apr 6.1–12 ↔ 7.1 ↔ 8.7–11 ↔ 9.1–16 minimų 7-ių **angelų** funkcinę distribuciją resp. suponuoja **scholastinę parafrazę**, su senąja vakarų baltų kultūrine tradicija neturinčia nieko bendra, išskyrus įvardytus autentiškų mitologemų (resp. jtv. *Parkuns*, *Potrimpus*, *Peckols*) funkcinę atitiktį (žr. 1 schemą).

[1] Publikacija parengta 2017–2020 m. vykdant nacionalinės reikšmės mokslo tiriamąjį projektą „Mokslo monografijų ciklo *Baltų mitologemų etimologijos žodynas II: Sūduvių knygelė* 2-ojo tomo rengimas ir leidyba“ (Nr. P-MIP-17-4), finansuojamą Lietuvos mokslo tarybos pagal veiklos kryptį „Mokslininkų grupių projektai“.

1 schema

SK teonimų funkcinė distribucija, suponuota scholastinės parafrazės resp. NT Apr 6.1–12 ↔ 7.1 ↔ 8.7–11 ↔ 9.1–16 fragmentų faktografijos

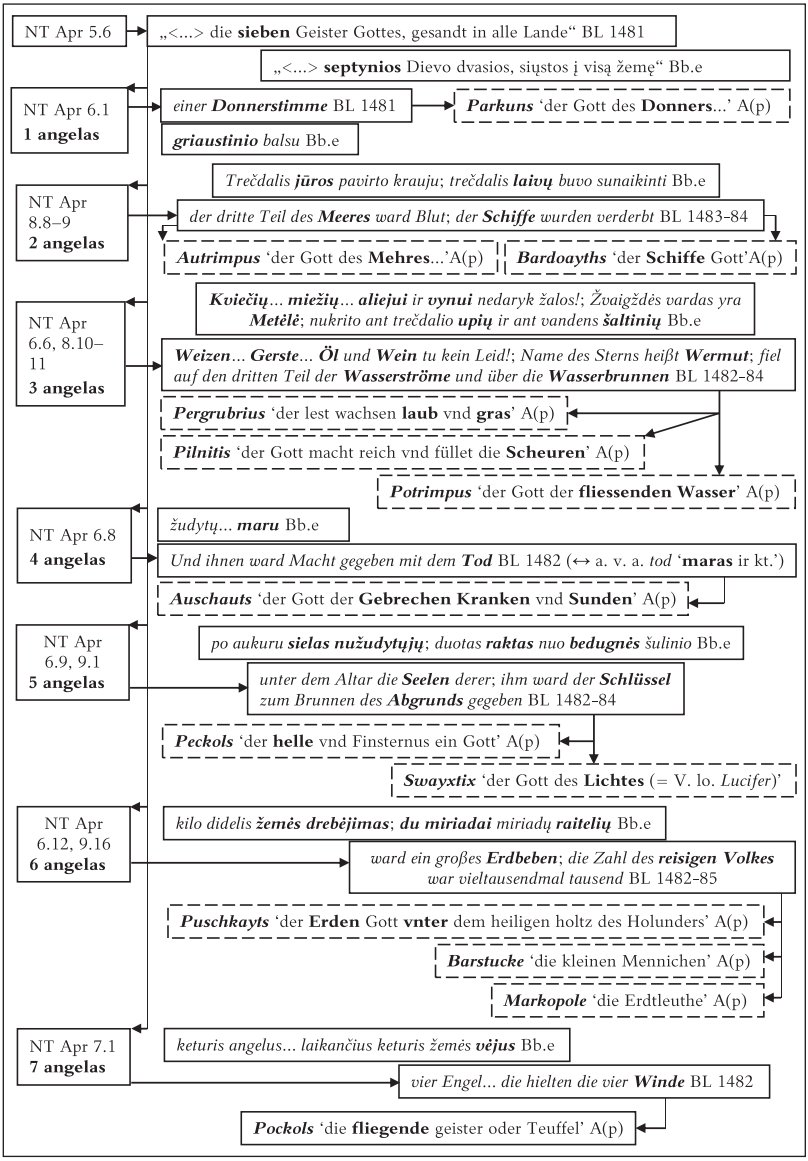

1. Mitonimo įtv. *Autrimpus* formalioji raiška, etimologinė ir etnomitologinė analizė

A. Brückneris (1922: 167) apie SK pateikiamų mitonimų *Aůtrympůs* C 1r ↔ *Potrÿmpus* C 1v, besiskiriančių tik iniciale, autentiškumą suformulavo ganėtinai keistą išvadą – **kalambūrą**: iš pradžių teigdamas, vieną iš jų esant pramanytą, kaip ir SK mitologemų *Peckols* ↔ *Pockols* gretinamų teonimų poros kažkurį dėmenį (Brückner 1918: 145), daro išvadą, kad formų *Autrimpus* ↔ *Potrimpus* grafinę raišką jis pripažįsta kaip istorinę[2].

Mitonimas įtv. *Autrimpus* 'der Gott des Mehres vnd der grossen Sehe resp. jūros ir marių dievas' A(p [WMh 245; dar žr. BRMŠ II: 143]) minimas tik 5-oje SK dalyje (žr. Kregždys 2018$_b$: 114). Ši mitologema SK nuorašų autorių pateikiama dvejopai:

(**1**) su iniciale *A**u***- (senojo pogrupio manuskriptuose) –
Autцmpus[3] 'Der Gott des Mehres vnnd der groſſen Sehe' α 728r;
Autrimpus 'der gott des Mehres vnnd der groſſenn Sehe' B 728r;
Aůtrympůs 'der got des meres vnnd der groſſen ſehe' C 1r;
Awtrÿmpůs 'der gott des meres vnd der groſsen Sehe' G 2r;
Aůtrympůs 'der gott des mehres vnnd der groſſẽ ſehe' X 762;

(**2**) su pradžios *A**n***- (vėlesniojo laikotarpio rankraščiuose) –
*A**n**trynpus*[4] †D (WMh 245);
*A**n**trÿ́mpůs* 'Der Gott des meres vnnd der groſſenn sehe' E 377r;
*A**n**trympus* †ε (WMh 245);
*A**n**trimpus* †F, a, b, d (WMh 245);
*A**n**trympus* 'der Gott des Meeres vnd der groſſen Sehe. Neptunus' J(p [Ws 19]);
*A**n**trimpos* 'der Gott des Meeres vnd der Sehe' G(p [Dvd I: 86]);
*A**n**trinpůs* 'ein got des mehres ein der groſſen ſehe' K 165r;
*A**n**trimpus* 'der Gott des Mehrs vnd der See' c (Dtm [132]);
*A**n**trimpus* 'der Gott des Meers und der See' e (Sch 707).

---

[2] Plg. „*Autrympus – Potrympus* = *Neptunus* und *Castor*, während *Pollux* als *Bardoayts* erscheint. Die Doppelheit *Autrympus – Potrympus* ist ihre eigene Erfindung, wie die bei *Pecols – Pocols*; diesmal haben sie die Präposition gewechselt; die eben genannten Schreibungen sind die ächten, wiederholen sich 1545, erst in den Drucken des Meletius stellen sich *Autrimpus* und *Potrympus* ein, sowie *Gardoayths* (so aber schon 1545) neben zweimaligen *Bardoatays*; ich nehme daher als ächt nur die Schreibungen *Autrimpus*, *Potrimpus*, *Bardoayts* an" (Brückner 1922: 167).

[3] Minėtina, kad α nuoraše yra vartojamos dvejopos grafinės raiškos raidė *r*, t. y. *ɾ* (1) / *ɿ* (2 [pastaroji junginyje su balsiu *i*, labai panaši į balsį *u*]), plg. (1) *Potɾimpus* α 728r, (2) *Autцmpus* α 728r, *Pergrubцus* α 728r ir kt.

[4] Šios formos 2-ojo nosinio priebalsio *-n-* etiologija, matyt, grįstina regresyvinės asimiliacijos suponuota kaita, t. y. *-n-...*-m-* → *-n-...-n-*.

Akcentuotina, kad šio mitonimo inicialė *Au-* tyrėjų dažniausiai interpretuojama kaip indigenus[5] diftongas (žr. Būga I: 77, III: 809; PJa I: 175–176; PEŽ III: 334; dar žr. Vėlius 1983: 61), nors iš tiesų gali reflektuoti *Collatio Episcopi Warmiensis facta coram Summo pontifice per dominum Andream plebanum in Danczk*[6] fragmente „<...> expulsi (!) sunt gentes seruientes demonibus colentes patollum Natrimpe et alia ignominiosa fantasmata <...>“ (žr. Bender 1865: 24) minimą lytį ***Na****trimpe* (žr. Brückner 1922: 167; dar žr. 2 poskyrį).

Daryti tokią prielaidą galima, remiantis mitonimo *Autrimpus* A(p [WMh 245]) paralelinių, formaliai struktūriškai diferentinių (resp. [**I**] *-u-* ≠ *-n-*, t. y. reflektuojama diftongo ir mišriojo dvigarsio opozicija; [**II**] *-m-* ≠ *-n-*, t. y. suponuojama abilūpio ir priedantinio sonantų kaita), lyčių galima identiška etiologija:

> (I ↔ II) *A****n****try****n****pus* †D (WMh 245), (I) *A****n****trympus* E 377r, †ε, J(p [Ws 19]) ↔ *A****n****trimpus* †F, a, b, c, d (WMh 245) ↔ *A****n****trimpos* G (p [Dvd I: 86]) ⇐ *Autrimpus* A(p)[7].

Formuluoti tokią hipotezę galima, remiantis a. v. a. grafemų perteikimo ypatumais: spėtina, SK pirminiame variante (resp. originale) virš šio mitonimo inicialinio *Au-* antrojo dėmens *-u-* **ne**buvo balsio žymens (resp. *u̇* [lankelis virš *u* (žr. Santifaller 1930: 49)] arba *ū* [2-ų diakritinių brūkšnelių, plg. *A****ū****ſcha****ū****tenn* ‘den groſſenn gůttigenn Gott’ α 730r]), o vokiečių kursyvo grafemos ***n*** ir ***u***, be įvardyto diakritiko, yra **tapačios** (žr. Santifaller 1930: 46). Dėl šios priežasties vėlesniojo laikotarpio SK nuorašų autoriai galėjo pateikti inovacinę[8] (A[p] nuorašo faktografijos aspektu) lytį su pradžios *A****n****-* (dar žr. Mikhailov 1998: 98).

Wilhelmo Mannhardto A(p [WMh 245]) nurodomos lyties su inicialiniu *Au-* autentiškumą galima argumentuoti jos **semantine** raida, t. y. SK autoriaus sugalvotu hidroforiniu referentu ‘der Gott des Mehres vnd der grossen Sehe resp. jūros ir marių dievas’ A(p), kurią, spėtina, implikavo sub. a. v. a. *au* ‘**upės** sala; pieva ir kt.’ aktualusis denotatas ‘upė’ (žr. toliau).

Šio mitonimo kilmės analizė yra koreliatyvi jo funkcinės plotmės determinacijai. Spėtina, SK autorius *Collatio Episcopi Warmiensis*... paminėtą

---

[5] Šis, iš esmės ydingas, mat kontradikcinis a. v. a. grafinės sistemos resp. rašmenų ***u*** (be diakritiko) ir ***n*** ypatumų perteikimo aspektu (žr. Santifaller 1930: 46), postulatas lėmė liaudies etimologijos metodologija grįstų aptariamo teonimo kilmės aiškinimų radimąsi, plg., pvz., teiginį, neva mitonimas kildintinas iš sub. lie. *áudra* ‘smarkus griaunamos jėgos vėjas, dažnai su lietumi ar sniegu; tvanas, potvynis’ (žr. Suchocki 1991: 143).

[6] A. Brücknerio (1904: 47) teigimu, tai pats seniausias šaltinis, kuriame minimi prūsų dievai (išskyrus *Curche* paminėjimą 1249 m. Kristburgo taikos sutartyje [apie šią dievybę plačiau žr. Kregždys 2012: 73–130]).

[7] Plg. identišką, SK užfiksuotą, neatitikimą: *A****n****schkauts* ‘der Gott der kranke vnd gesunden resp. ligonių ir sveikųjų dievas’ †D (WMh 245) ← *A****u****schauts* ‘der Gott der Gebrechen Kranken vnd Sunden resp. kūno ydų, ligonių ir sveikųjų dievas’ A(p [WMh 245], plačiau žr. Kregždys 2018$_c$: 45).

[8] Hermannas Useneris (1896: 86–87) nustatė priešingą kitimo seką resp. *Au-* ← *An-*.

mitologemą pr. ***Na**trimpe*, kurios funkcinė atributika ir sferos priklausomybė įvardytame šaltinyje **ne**buvo tiksliai apibrėžtos (žr. 2 poskyrį), galėjo keisti, pasitelkęs sub. a. v. a. *au* '**upės** sala; pieva ir kt.' (Götze 1920: 14) arba sub. v. v. ž. *ou* 'užliejama pieva; nedidelė **upė**' (LW 515; dar žr. Kluge 2002: 69), remdamasis jų fonetine verte resp. /**au**/. Inovacinę resp. SK autoriaus sukurtos vandens sferos konotaciją galėjo lemti ir Prūsijoje vartotas deverbatyvas (asociatyvas) sub. v. dial. (RPr.) ***Drippe*** 'tekantis (lietaus) vanduo; lašas' (Fr I: 151; Ziesemer II[2]: 110), kurio fonetinė raiška galėjo būti dvejopa, plg. tos pačios kilmės sub. v. dial. (RPr.) ***d**rippen* 'gėrimas' ↔ sub. v. dial. (RPr.) ***t**rippen* 't. p.' (Fr I: 151), t. y. suponuotina forma ****T**rippe* 'tekantis (lietaus) vanduo; lašas' (resp. *d* → *t* devokalizacijos refleksija [plg. Fr II: 412]), galėjusi būti asocijuojama su 2-uoju mitonimo jtv. *Au-**trimp**us* sandu (apie jį plačiau žr. 2–3 poskyrius).

Apibendrinant, galima daryti išvadą, kad formalioji jtv. *Autrimpus* raiška ir funkcinė apibrėžtis nesuponuoja indigenaus vakarų baltų mitonimo.

2. Mitonimo jtv. *Potrimpus* formaliosios raiškos ypatumai

Teonimas jtv. *Potrimpus* minimas tik 5-oje SK dalyje nom. sg. forma:

Potrimpus 'der Gott der fliessenden Wasser resp. tekančių vandenų dievas' A(p [WMh 245]);
Potrimpus 'der Gott der flieſſenndenn Waſſer' α 728r;
Potrimpus 'Der gott der flieſſenndenn waſſerr' B 728r
Potrÿmpus 'der got der flieſſenden waſſer' C 1v;
Potrýmpűs 'Der Gott der flieſſendẽ waſſer' E 377r;
Potrympüs †ε (WMh 245);
Potrympus 'der gott der flieſsende Waſſer' G 2r;
Potrimpos 'der Gott des Glůcks im Streit vnd ſunſten in andern Sachen, auch wurden Inne ʒugeeignet die flieſſenden Waſſer resp. karo sėkmės ir kitų dalykų dievas, taip pat sietas su tekančiu vandeniu'[9] G(p [Dvd I: 87]);
Potrympus 'der Gott der flieſſenden Waſſer' J(p [Ws 19]);
Potrimpůs 'der got der fliſenden waſſer' K 165r;
Potrimpůs 'Der gott der flieſſenden waſſer' X 762;
Potrympus 'der Gott der fliſſenden waſſer' c (Dtm [132]);
Protrympus[10] 'der Gott der flieſſenden Waſſer' e (Sch 707).

---

[9] Ši L. Davido (Dvd I: 87) nurodoma, SK mitonimo funkcinei apibrėžčiai diferentinė, semema yra perkelta iš S. Grunau (I: 95) kronikos, kurioje teonimui *Potrimppo* priskirta kovos ir kitų dalykų funkcija, plg. „<…> ein gott des gluckis in streitten und sust in anderen sachin" (dar žr. Mierzyński 1900: 83).

[10] Šios lyties dupletinio *-r-* fiksavimas suponuoja sporadinę resp. antrinę sklandžiojo priebalsio geminaciją, kurią vėlesniojo laikotarpio autoriai koregavo, pasitelkę absorbciją, plg. Christiano Knauthe'ės (1767: 20) nurodomą formą pr. *P-**r**-otimpus*.

Pirmą kartą teonimas, **ne**reflektuojantis jokio morfologinės struktūros alternanto (žr. Usener 1896: 96), su struktūriniu dėmeniu ***-trimpe*** yra paminėtas Karaliaučiaus miesto archyve saugoto 1418 m. rankraščio (Fol. C № 14.153 [71] – žr. Voigt V: 588; Bender 1865: 24; dar žr. Mierzyński 1896: 145) *Collatio Episcopi Warmiensis*... ištraukoje:

> „<...> expulsi (!)[11] sunt gentes seruientes demonibus colentes **patollum Natrimpe** et alia ignominiosa fantasmata <...>" (Bender 1865: 24)[12] resp. „<...> buvo išvarytos gentys, tarnaujančios demonams, garbinančios **viešai Natrimpą** ir kitas gėdingas iliuzijas <...>"[13].

Šį teksto fragmentą Johanessas Voigtas (V: 587–588) koregavo, implikuodamas jame esant nemaža klaidų:

(**1**) jo teigimu, ydingai sintagma užrašytus du teonimus[14] – *patollum Natrimpe*;

(**2**) blogą rankraščio skyrybą – „<...> sunt gentes servientes demonibus, colentes ***Pacullum***, ***Patrimpe*** et alia ignominiosa fantasmata <...>".

Tokią XV a. teksto korekciją Josephas Benderis (1865: 22, 24) vertina atsargiai ir teikia savą šios faktografijos eksplikaciją, sukurdamas dar vieną fantasmagoriją: „Ceterum Patrimpe, uxor Patulli summi dei, mater deorum <...>" (Bender 1865: 22) resp. „Be to, Patrimpė, Patulo, aukščiausiojo dievo, žmona, yra dievų motina". Moteriškosios lyties dievybės Patrimpės latriją, kurią vėliau išplėtojo nežinomo XIX a. veikalo autorius (GCP 35–41), hipotezės autorius argumentuoja itin naiviu lingvistiniu faktoriumi (dar žr. Grienberger 1896: 78) – prūsų ir lietuvių kalbos fleksiniu formantu *-e* (↔ lie. *-ę*), kuris, anot J. Benderio (ibd.), turėtų suponuoti šios giminės leksemą, nors toks baigmuo dažnai reflektuoja baltiškųjų g. **masc**. galūnių **-as* / **-is* germaniškąją pakaitą, plg. avd. pr. *Swalg**as*** 1376 ↔ avd. pr. *Swalg**e*** / avd. pr. *Tren**is*** 1340 ↔ avd. pr. *Tren**e*** 1386 (Trautmann 1974: 102, 107) / pr. *gayd**e*** GrA 9, *gaid**e*** GrG 13 'kvietys' ← pr. **gaidīs* 't. p.' (PEŽ I: 311, II: 160).

---

[11] Šiuo šauktuku J. Benderis (ibd.) nurodo gramatinę rankraščio klaidą, mat part. perf. pass. lytis *expuls**i*** (g. **masc**.) yra susijęs su *gentes* (nom. pl.; g. **fem**.), t. y. pabrėžiama **ne**suderinta sintaksinių priklausinių giminės kategorija. Vadinasi, suponuojami rankraštį rašiusio **ne**išprusimas resp. lotynų kalbos gramatikos **menkas** išmanymas. Ši pastaba yra ypatingos svarbos, vertinant minėtame dokumente pateikiamos baltų faktografinės medžiagos autentiško fiksavimo galimybę. Spėtina, kad šiame šaltinyje padaryta ne tik lotynų kalbos gramatinių klaidų, bet įvardytos ir iškraipytos sakralinės konotacijos mitonimų lytys. Būtent dėl šios priežasties J. Voigtas ir ėmėsi prūsų teonimų korekcijos.

[12] Plg. tą patį fragmentą su korektūros klaida: „<...> expulsi (!) sunt gentes seruientes demonibus colentes patollum Natrimpe et alia ignominios**o** fantasmata" (Bender 1865_a: 695).

[13] Kitaip šio teksto fragmentą interpretuoja BRMŠ (I: 477) vertėjai: „<...>buvo išvaryti demonams tarnaujantys žmonės, garbinantys Patulą (sic), Natrimpą ir kitus gėdingus vaizdinius <...>".

[14] Plg. „Wer *patollū* für *pikułas* schrieb <...>" (Brückner 1922: 167).

W. Mannhardto (WMh 154) veikale šis fragmentas mažai kuo skiriasi nuo pateiktojo J. Benderio disertacijoje: „<…> sunt gentes seruientes demonibus, colentes patollum Natrimpe et alia ignominiosa fantasmata <…>“, t. y. įrašytas skyrybos ženklas po *demonibus*, o A. Mierzyńskis (1896: 145) jį publikavo šiek tiek kitokį: „<…> sunt gentes, servientes demonibus, colentes patoll**u (sic.)**, Natrimpe et alia ignominiosa fantasmata <…>“ – padėti trys kableliai (po *gentes*, *demonibus*, sic.), vietoj galūnės *-um* pateikta *-u*. Pastarąja interpretacija remiasi A. Brückneris (1922: 167). Neatmestina galimybė, kad J. Benderis aberacines lotynų kalbos formas užrašė pilna pateiktimi resp. *patoll**u*** → *patoll**um***.

Iš tiesų, viduramžių lotynų kalbos tekstuose pasitaiko įvairių grafinių neatitikimų ir alternatyvių užrašymo būdų, plg. pvz., *t* ↔ *c* pakaitą, kuria remiasi J. Voigtas (žr. anksčiau) ir A. Brückneris (1918: 145): sub. V. lo. *po**c**ulum* ‘gėrimų taurė’ ↔ sub. V. lo. *po**t**ulum* ‘t. p.’ (LMILPe), tačiau elementariosios gramatikos ir ortografijos (plg., pvz., krikščionių dievybės vardo Kristus pateikimą mažąja raide resp. ***c**hristum* [Voigt V: 588; Mierzyński 1896: 145]) taisyklių **ne**paisymas (matyt, ir **ne**žinojimas [žr. 11 išn.]), verčia abejoti ligšioline šio fragmento deklaruojama faktografine savastimi ir vertimo kokybe (žr. anksčiau).

Neatmestina galimybė, kad J. Voigtas (V: 557) pateikė teisingą įžvalgą resp. *hapax legomenon*[15] ***N**atrimpe* koregavo į ***P**atrimpe*. Šį taisymą ganėtinai plačiai eksplikavo A. Brückneris (1922: 167), teigdamas, kad lytis ***Au**trimpus* yra pramanyta, o tikroji resp. autentiška yra forma ***Pa**trimpus*, kurios istoriškumą grindžia bendrašaknių prūsų onimų[16] pavyzdžiais. Tiesa, pateikiami mitonimų inicialės

[15] Tokios struktūros onimas resp. su inicialiniu ***Na**-trimp-* nėra minimas jokiame kitame rašto šaltinyje (žr. Lewy 1904: 55; Trautmann 1974: 67), išskyrus kabinetinės mitologijos kūrėjų veikalus, plg. Gottfriedo Ostermeyerio (1775: 12) mitonimą (ir jo variantus) su metateziniu *An-* (← *Na-*) *Anttrimpus* / *Anttremćius* / *Attremćius* ‘jūros dievas, sukeliantis jūros bangavimą ir žemės drebėjimą’, kuriuos jis mėgino kildinti iš verb. lie. *anttremti* ‘išstumti, išmesti’, *attremti* ‘pristumti’ (dar žr. Kregždys 2016$_a$: 87–88).

[16] Iš A. Brücknerio (1922: 167), matyt, besirėmusio Hermanno Usenerio (1896: 99) duomenimis (juos pastarajam suteikė kažkoks dr. Joachimas iš Karaliaučiaus [„Nach freundlicher mittheilung des archivraths dr. Joachim zu Königsberg ist das andenken des gottes noch heute in den Ortsnamen *Potrimpen* bei Heydekrug und *Potrempchen* bei Insterburg lebendig“]), minimų toponimų „<…> Potrimpen, Potrempchen <…>“, Prūsijos onimų sąvaduose ir jų analitiniuose veikaluose pavyko rasti tik 2-ąjį, tiesa, reflektuojantį trigrafą *sch*, o ne digrafą *ch* ir tik vieną abilūpinį *p*, t. y. **mikro**toponimą (vienkiemio pavadinimą) pr. *Potremſchen* (Įsruties apskr. [NTSGW IV: 74]).

Minėtina, kad Jonas Balys mini daugiau galimai bendrašaknių toponimų, plg. „<…> yra Mažosios Lietuvos vietovardžių su šia šaknimi (Potrimpen prie Šilutes, Potrimmen prie Tilžės <…>“ (JBR II: 208), tačiau anksčiau minėtuose mokslo veikaluose jie nėra užfiksuoti.

Pabrėžtina, kad latvių mikrotoponimai (vienkiemių ir pastatų pavadinimai bei vienas drimonimas) *Potrimps* vs. 1957, *Potrimpas* vs. 1958, *Potrimpi* (namo pavadinimas) 1979, *Potrimpi* mš. yra itin vėlyvi onimai, sukurti XX a., remiantis G. F. Stenderio (1783: 297) latviams priskirto vakarų baltų teonimo la. *Potrimpus* ‘upių ir šaltinių dievas’ (plg. Jano Maleckio šios dievybės apibrėžtį: „<…> Potrympum, deum fluuiorum ac fontium <…>“ [žr. WMh 295]) faktografija (plačiau žr. LVV II: 348). Jie niekaip **ne**susiję su galima prūsų teogonijos refleksija rytų baltų kraštuose, mat yra kabinetinės mitologijos atstovų kūrybos vaisius.

Na- ir *Pa-* kaitos argumentai (dar žr. 14 išn.) yra itin menko įrodomumo[17], mat V. lo. *patollu*, spėtina, traktuotinas kaip prieveiksmis, o **ne** teonimas (žr. toliau), plg. „Von diesen drei Namen [*Autrimpus*, *Potrimpus*, *Bardoayts* – R. K.] scheidet der erste als erfunden aus; richtig, ächter Göttername ist der zweite; er wiederholt sich nämlich in jener Collatio des sämischen Bischofs von 1418: colentes patollū, Natrimpe et alia ignominiosa fantasmata. Wer *patollū* für *pikułas* schrieb, konnte auch *Natrimpe* für *Patrimpe* geschrieben haben, denn eine Nebenform mit *na-* neben *pa-* ist nicht recht glaublich und *pa-* scheint durch Ortsnamen (Potrimpen, Potrempchen) wohlbegründet“ (Brückner 1922: 167).

Vis dėlto ankstesni tyrėjai **ne**įžvelgė dar vienos, spėtina, lemiančios svarbos, **klaidos** – leksemų *patollum* / *patollu* struktūrinių elementų metatezės (1) ir / ar pastarųjų bei pr. *Natrimpe* fleksinės pakaitos (2):

(**1**) adv. V. lo. *pat**o**ll**u*** ← adv. V. lo. *pat**u**lo* ‘daug kur; viešai’ (Niermeyer 1976: 776; dar žr. Sleumer 1926: 586) resp. suponuotina struktūrinių elementų *-u-…-o* → *-o-…-u* metatezė;

(**2**) *-um* ↔ *-e* ← *-e* ↔ *-um* resp. pirminio konstrukto **patoll**e** Natrimp**um***.

Remiantis šiuo spėjimu, rekonstruotina gramatiškai korektiška leksinė grandis **adv**. V. lo. *pat**u**lo*, *pat**u**le* ‘daug kur; viešai’ (žr. anksčiau) + pr. *Patrimp**um*** ‘**Patrimpą**’ acc. sg. (plg. avd. *christ**um*** [žr. anksčiau]) resp. *colentes patul**e*** ‘**daug kur** / **viešai** garbinantys’, kuri suponuoja šį fragmentą esant ne pirminio šaltinio refleksiją, bet jo **nuorašą**, atliktą itin **ne**kokybiškai. Mitonimo ***N**atrimpe* inicialės *N-* ← **P-* kaitą, matyt, galima grįsti 2-ų šalia esančių ir ta pačia raide *p-* prasidedančių žodžių struktūrine kaita, nulemta distancinės asimiliacijos resp. V. lo. *cole-**n**-tes* poveikio, o ne dėl *lapsus calami*, kaip buvo aiškinama iki šiol (žr. anksčiau), t. y. **colentes **p**atoll**e** **P**atrimp**um*** → **colentes patolle **N**atrimpum* → *colentes patollum Natrimpe*.

Vadinasi, galima atsargiai spėti, kad aptariamame XV a. dokumente įvardytas **vienas** prūsų dievas Patrimpas, parašytas didžiąja raide ir **ne**atskirtas nuo prieš jį esančio prieveiksmio, o **ne** teonimo, kaip buvo manoma iki šiol, skyrybos ženklu. Jei toks spėjimas teisingas, šį fragmentą reiktų versti kiek kitaip, nei buvo įprasta daryti iki šiol (žr. 13 išn.):

> „<…> buvo išvarytos gentys, tarnaujančios demonams, **viešai** garbinančios **P**atrimpą ir kitas gėdingas iliuzijas <…>“.

Akcentuotina, kad adv. V. lo. *patulo*, *patule* ‘daug kur; **viešai**’ veikale *Collatio Episcopi Warmiensis*… pavartotas neatsitiktinai, bet norint pabrėžti dievybės *Natrimpe* (↔ **Patrimpe*) latrijos socialinę dermę resp. viešai, t. y. visos bendruomenės akivaizdoje (žr. BRMŠ I: 589), o ne atskirų jos narių, pvz., namuose, atliekamų sakralinių apeigų prasmę.

[17] Plg. V. Mažiulio (PEŽ III: 334) pastabą: „<…> *Natrimpe* <…> autentiškumas (dėl jos segmento *Na-*), man rodos, nėra neabejotinas“.

Remiantis naująja tekstologine eksplikacija, 2-ų teonimų (resp. Patulo ir Natrimpo [dar žr. 14 išn.]) paminėjimo faktas XV a. dokumente, kurio autentiškumu neabejojama (žr. JBR II: 183, 196; BRMŠ I: 477), turėtų būti paneigtas, nors kai kurie tyrėjai aiškino, kad buvusi prūsų dievų triada resp. *Natrimpe* ↔ *Potrimpus* ↔ *Autrimpus* (žr. Būga III: 809; PJa I: 176; Kawiński 2018: 202; dar žr. 36 išn.).

Paisant šios analizės rezultatų, galima daryti šias išvadas:

(**1**) iki šiol istorinėms prūsų onomastinėms lytims priskirta pr. *Natrimpe* (plg. Pierson 1873: 686; Gerullis 1922: 186; Būga II: 77–78, III: 809; PJa I: 176)[18] iš tiesų reflektuoja pirminę teonimo pr. *Patrimpo*, *Patrumppo*, *Potrimpo*, *Potrympo*, *Potrimppo*, *Potrumppi* formą, pirmą kartą (fonomorfologinės struktūros aspektu) užfiksuotą S. Grunau (I: 3, 63, 77–78, 80, 94–95, 261, 348) kronikoje;

(**2**) 1418 m. veikale *Collatio Episcopi Warmiensis*… klaidingai užrašytas ir vėlesnių šio rankraščių vartotojų nesuprastas adv. V. lo. *patulo* ‘daug kur; viešai’ (→ adv. V. lo. *patollu* ‘t. p.’) S. Grunau (I: 62–63, 78, 80, 94–95, 261, 348) buvo mitologizuotas resp. paverstas prūsų dievo vardu – *Patollo* (apie jį plačiau žr. 121 išn.), kurio autentiškumu iki šiol buvo aklai tikima (žr. Vėlius 1987: 254).

3. Mitonimo įtv. *Potrimpus* etimologinė ir etnomitologinė analizė

Iki šiol teonimo įtv. *Potrimpus* A(p [WMh 245]), vienų tyrėjų priskiriamo indigenioms[19] baltų lytims (žr. Bender 1865$_a$: 708, 713–714; Vėlius 1983: 62–63), kitų – modifikuotoms formoms ar pramanams[20], kilmė yra traktuojama kaip visiškai neaiški[21], dažnai grindžiama liaudies etimologijai priskirtinais argumentais[22], mat:

---

[18] Tiesa, K. Būgos (ibd.) ir V. Toporovo (PJa ibd.) nekritiška šios lyties autentiškumo deklaracija abejojo Vytautas Mažiulis (žr. PEŽ III: 334).

[19] Šio teonimo autentiškumu romantiškai nusiteikę XVIII–XIX a. tyrėjai neabejojo. Kai kurie jų teigė, kad netoli Kristburgo buvo matę šios dievybės akmens stabą, įmūrytą į viduramžių pilies bažnyčios pamatus; vėliau šį statinį nugriovus, stovyla dingusi (plačiau žr. Szczepański 2015: 388–392). Šio stabo piešinys pateikiamas Hugo Conwentzo (1897: 127) knygoje.

[20] A. Mierzyńskis (žr. Mieržinskij 1899: 63, 66–67), jam pritariantis A. Bezzenbergeris (1922: 198) ir A. Brückneris (1918: 145) tvirtina, neva *Agenda Ecclesiastica* (1530) autoriai G. Polentzas ir P. Speratas modifikavo *Collatio Episcopi Warmiensis*… užfiksuotą formą *Natrimpe* (apie ją žr. 2 poskyrį) į dvi lytis – „<…> *Autrimpus* (*Antrimpus* ?) i *Potrimpus* <…>“.

[21] Plg. įvairaus laikotarpio tyrėjų teiginius resp. „Auch die Natur und Bedeutung des Potrimpos für die alten Preußen iſt noch ſehr räthſelhaft“ (Töppen 1846$_a$: 472); „Wir halten das Wort, troꝯ der vielfachen Verſuche, noch nicht für etymologiſch erklärt“ (Bender 1865$_a$: 707); „Visiškai neaišku, ką reiškia šaknis trimp- <…>“ (JBR II: 208).

[22] Plg., pvz., (**1**) Christophoro Manlijaus (1719: 166) teiginį, neva mitonimas *Potrimpus* – vakarų slavų *Bog Oyezyſtych* ‘tėvynės dievas resp. *Deus patrius*’ atitikmuo, kildintinas iš le. *Potrzeba*

(**1**) **ne**atsižvelgiama, išskyrus Josephą Benderį (1865$_a$: 707), į **skirtingą** pirminio šaltinio (resp. S. Grunau kronikos)[23] morfofonetinę mitonimo *Patr-**i**-mpo* ↔ *Patr-**u**-mppo*, *Potr-**i**-mppo* ↔ *Potr-**u**-mppi* (Grunau I: 63, 77–78, 95) struktūrą[24], pasirenkant vieną jų kaip teisingą, nepateikiant jokios tokio sprendimo argumentacijos (žr. Būga II: 77–78; PJa I: 175–176; PEŽ III: 334–335; dar žr. Greimas 1990: 168)[25];

(**2**) mitonimo etiologija yra grindžiama abejotinų[26] rytų, o ne vakarų baltų leksinių atitikmenų paieška, t. y. argumentuojama šiek tiek

---

'reikmė; būtinybė'; ilgainiui šią fantasmagoriją perpasakojo XIX a. nežinomas autorius, siejęs jį su slavų žodžiu (? le.) ‡*potrebno* 'reikia' (žr. GCP 37; dar žr. Gigas 1877: 48); (**2**) Jākobo Langės (1773: 239, 355) spėjimą, neva latvių teonimą *Potrimpus* / *Patrimpus* 'pagonių latvių Bakchas' esant praef. la. *pa-* ir la. *Trimpus*, kildintiną iš sub. gr. θρίαμβος 'Bakcho epitetas', vedinį (plačiau žr. 35 išn.); (**3**) lingvistikos fantasmagorijai priskirtinus J. Benderio ir A. Mierzyńskio *-trimpe* etiologijos aiškinimus, mat šis konstruktas siejamas su (**3a**) sub. ‡*trumba* 'trimitas, dūda' (Bender 1865$_a$: 707–708) arba skaidomas (**3b**) į gen. pl. *trium* ir postpozicinio elemento *pi*, kažkodėl vėliau įgijusio „neorganinį priegarsį" *e*, derinį (plačiau žr. Mieržinskij 1899: 75).

23 Minėtina, jog yra teigiančių, kad S. Grunau, pasinaudojęs *Collatio Episcopi Warmiensis*... faktografija, pats sukūrė mitonimą Potrympus (žr. Bojtár 1999: 314).

24 Mitonimo lytys su struktūriniu elementu *-u-* nėra spaudinio korektūros klaidos, mat tokios pat formos užfiksuotos S. Grunau rankraštinio veikalo kopijose, plg., pvz., 1720 m. Johanno Christopho Volbrechto atliktame nuoraše (XX. HA, Msc, A Nr. 7a), saugojamame Slaptajame valstybiniame Prūsijos paveldo archyve Dahleme, užfiksuotas lytis *Patrumppo*, *Potrůmppi* (žr. 1 pav.).

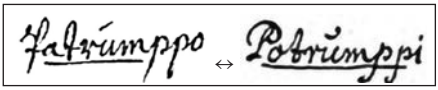

1 pav. **Msc. A Nr. 7a [61] ↔ [76]: 1720 m. S. Grunau kronikos nuorašo, atlikto J. Chr. Volbrechto, fragmentai – *Patrumppo* / *Potrůmppi***
(PKSV A: XX. HA, Msc. A Nr. 7a)

25 Remiantis mitonimo lyties su antrojo dėmens šaknies *-u-* resp. pr. *Patr**u**mppi*, *Potr**u**mppi* (Grunau I: 63, 78) ignoravimu minėtų autorių veikaluose, galima teigti, kad ji, ėmusiems rašyti šio teonimo etimologinę analizę, net nebuvo žinoma, t. y. sakralinio objekto etiologiją eksplikavę tyrėjai net nesiteikė peržvelgti pirminį šaltinį, bet rėmėsi antriniais ar tretiniais parafrastiniais veikalais, kaip, pvz., V. Toporovas nurodo W. Mannhardto knygą, kurioje, deja, taip pat nėra įvardyta tokios morfofonetinės struktūros forma (žr. WMh 647).

26 K. Būga (II: 78) įvardija 1528 m. (minėtina, kad registre, kuriuo remiasi šis tyrėjas, data **nėra** nurodoma [RIB 66]) Kauno pavieto bajoro, kuris, neturėdamas baudžiauninkų, pats turėjo atlikti karo tarnybą avd. *Яшко **Тримъ**павичъ самъ* (RIB ibd.), kurio, deja, net nemini šio laikotarpio kauniečių asmenvardžius tyrusi Alma Ragauskaitė (2005: 206), kaip avd. lie. **Trimpas* refleksiją.

Deja, bet toks aiškinimas yra iš esmės **klaidingas** dėl tuo laikmečiu vyravusio ortografijos principo – struktūrinius prasminius leksemų dėmenis atskirti baigmenimi *-ъ*, t. y. avd. lie. (tiksliau – LDK gyventojo, o **ne** etninio lietuvio) *Тримъпавичъ* suponuoja 3 dėmenis: **1**) šaknį *Тримъ-*; **2**) **metatezinį** *-n-* (dėl struktūrinio elemento transpozicijos žr. Kregždys 2018$_a$: 14) resp. pirmojo sando **Б-* → *-n-* (konsonantinį sinharmonizmą suponavo **duslusis** priedantinis *T-*) resp. **hipokoristiko** (***Б**-у-**тр**им-овичъ* → ***Т**римъ-**п**-авичъ*), reflektuojančio

koreguota, XVIII a. suformuluota, Gottfriedo Ostermeyerio (1775: 11–12) liaudies etimologija pagrįsta hipoteze, neva šio Rytų Prūsijos raštijos atstovo įvardytos mitonimų lytys *Potrimpus* / *Patremćius* 'upių dievas' kildintinos iš verb. lie. *patremti* 'nustumti; (iš)varyti' (žr. Töppen 1846: 315; Kregždys 2016$_a$: 87–88). Panašiai (resp. remiantis sąskambio paieška) šio mitonimo etiologiją eksplikuoja K. Būga (II: 78), o vėliau, jo hipotezę praplėtęs, V. Toporovas (PJa I: 176), pasitelkęs neva gimininingos šaknies verb. lie. *tremˀpti* 'minti, trypti; trepsėti vietoje ir kt.' (LKŽe), t. y. suponuojamas praef. pr. **pa-* (apie jį plačiau žr. PEŽ III:297–298) deverbatyvas, dar plg. nulinio šaknies laipsnio verb. lie. *nusitrìmpti* 'nuvargti šokant, nusišokti, nusitrypti' (LKŽe). Pastaras aptariamo teonimo kilmės spėjimas proliferuojamas iki šiol (žr. Běťáková, Blažek 2012: 181; Szczepański 2015: 399), nors tokios leksemų sąsajos ydingumą įžvelgė jau T. Grienbergeris (1896: 78)[27].

Šį G. Ostermeyerio ir K. Būgos spėjimą, V. Toporovas (PJa ibd.) eksplikuoja, pasitelkęs ir ekstralingvistinę slavų bei romėnų ritualinio šokio, skirto derlingumui skatinti, niekaip nesusijusią[28] faktografiją, entuziastingai išplėtojo

---

to paties (resp. Kauno) pavieto avd. s. blr. *Янъ* ***Бутримовичъ*** *самъ* (RIB 66), ***Бутримовичъ*** 1567 (RIB 665 [dėl darybos plg. avd. blr. ***И****саакий* → ***І****сак* → ***С****ак* / avd. blr. ***А****фанасий* – ***А****панас* – ***П****анас* (Šur 1998: 24; dar žr. Zinkevičius 1977: 105)]) pavardę, kildintiną iš avd. s. blr. *Бутримъ* 1528 (Uscinovič 2011: 46), o pastarąją – iš substratinių lyčių avd. blr. *Бал****трим****ей* / *Бу****трим****ей* / *Баў****трым*** ← avd. blr. *Баўтрамей* / *Балтрамей* (Biryla 1966: 37–39) < aram. *bar talmay* resp. בַּר תַּלְמַי 'Talmajaus (Anako sūnaus) sūnus' (plačiau žr. Kregždys 2016: 28); **3**) suff. blr. *-авичъ* / *-овичъ* (patroniminis [Šur 1998: 84; dar žr. Zinkevičius 1977: 53]).

Vadinasi, K. Būgos pateiktoji avd. *Яшко Тримъпавичъ*, reflektuojanti pirminę lytį *Бутримовичъ*, iš tiesų yra semitų, o ne baltų indigeni leksema, su aptariamu įtv. *Potrimpus* neturinti absoliučiai nieko bendra.

27 Plg. „Zum Stamme weiss ich vorläufig nur apreuss. *trumpa* „fluvius" zu vergleichen. An einen Zusammenhang mit lit. *trempiù*, *tremˀpti* „treten", *trypiù*, *trỹpti* „stampfen" **denke ich nicht**. Vielleicht aber gestattet die Coexistenz einer Nebenform mit *k* zu *tremˀpti*, lit. *trenkiù*, *treñkti* „stossen" und *trinkù*, *trìkti* „anstossen" eine Verbildung von *trumpa* und *-trimpus* mit lit. *trenkù*, *triñkti* „waschen, baden", urkelt. **tronk* „baden" <...> herzustellen, von welchem Verbum aus der Begriff „Wasser" leicht erreichbar wäre" (Grienberger ibd.).

28 Nesuprantama, kodėl nurodoma mitologinė sąsaja su slavų vasaros šventės personifikacija (SD V: 637), o Vladimiro Dalio teigimu, su senovės slavų vaisingumo dievu r. *Яри́ло*, *Яри́ла* (Dal' IV: 680; dar žr. D'jačenko 1993: 851–852), kildinamo iš sub. prasl. **jarъ* '**pavasaris**' (ESUM VI: 551; ĖSSJa VIII: 175–176), nesuponuojančio semantemų 'trypimas ↔ trepsėjimas', 'šokis' ar pan.

Netgi italikų dievybės Kvirino (resp. lo. *Quirīnus* ← sab. *curis* '**ietis**' [plačiau žr. Kregždys 2012: 167–168]), o taip pat žemdirbystės ir karo dievo vardas ir jo variantai lo. *Mārs* / *Māvors* (← ital. **Mā-mart-* < adj. [→ sub.] ide. **mr̥ə-t* / **mar-t* 'sumaltas, sutrupintas; kovotas → griovimas, **karas**' [Walde 1910: 467; dar žr. Vaan de 2008: 366]), kuriems apeigas vykdė V. Toporovo minimi **religinį šokį** atliekantys žyniai salijai, semantemų 'šokis ↔ šokinėjimas', 'trypimas' **ne**suponuoja.

Vytautas Mažiulis (žr. toliau). Deja, hipotezės autorius pamiršta pateikti su **trepsėjimo procesu** susijusių teonimų, o ne **žynių**[29], darybos refleksijų, t. y. įvardyti ne spėjamos funkcijos kvazimotyvų, bet ritualinio veiksmo (resp. religinių apeigų) – trepsėjimo ar trypsėjimo antonomazijos pavyzdžių, reflektuojančių motyvuotos **konotacijos** *n. actionis* (resp. *trepsėjimas*) → *n. agentis* (resp. *'tas [dievas], kuriam [t. y. kurio garbei] trepsima' [PEŽ III: 335]) transformaciją, plg., pvz., šiaurės germanų dievo Odino epitetą s. isl. *Fjǫrgynn* 'mušantis, smogiantis resp. tas, kuris muša, smogia' < ide. **per(kᵘ)un-* 'perkūnas resp. **trenksmas**' (žr. Kempiński 2003: 67; dar žr. Kregždys 2012: 250). Minėti iliustraciniai pavyzdžiai nepateikti todėl, nes joks ide. dievybės vardas **ne**suponuoja substratinės lyties, sietinos su morfologiniu konstruktu, reflektuojančiu sememas 'trypimas' ar 'šokis'. Vadinasi, V. Toporovo hipotezė, paremta naiviu G. Ostermeyerio spėjimu (žr. anksčiau), yra kazuistinė.

Tenka apgailestauti, kad V. Mažiulis mitologemos pr. *Potrympus* analizę pateikė, net neatlikęs formaliosios analizės, pvz., pirminiu rašto šaltiniu, kuriame paminėtas aptariamas mitonimas, įvardijamas 1530 m. *Constitutiones Synodales* (PEŽ III: 334), nors tai tėra 3-iasis paminklas (temporaliniu aspektu).

Be to, V. Mažiulis neatsižvelgė į jo ir V. Toporovo pasitelktos neva rytų baltų mitologemų alternantų autentiškumo, kurį neigė ankstesni autoriai (žr. Töppen 1846$_a$: 472), faktorių: (I) **knyginės** sintagmos, užfiksuotos **tik** Simono Daukanto veikale resp. *eik sau po Trimpų*, kurio reikšmę 'eik sau po velnių' sugalvojo K. Būga, istoriškumą; (II) Fricio Brīvzemnieko, arba Treilando (resp. Fr. Brihwsemneeks-Treulands) nurodomo mitonimo la. *Trim̃pus* (Trejland 1881: 173) tikėtiną **pseudo**mitologemos statusą.

I. Aptariant 1845 m. Petrapilyje S. Daukanto (pasirašyta slapyvardžiu Jokyb's Łaukys) išleistame istoriografijos veikale *Budą Senowęs–Lëtuwiū Kalnienû ìr Zámajtiû* (94–95 psl.) paminėtos sintagmos etiologinę seką, būtina paminėti itin svarbius konteksto, kuriame šis žodžių junginys minimas, aspektus:

(**I.1**) tekstas, kuriame jis minimas, yra **fantasmagorinė** S. Grunau kronikos mito **parafrazė** apie Romuvos šventovę, kurios ąžuole, vokiečių vienuolio teigimu, stovėję 3-ų prūsų dievų stabai, o vienas jų – Patrimpo[30];

(**I.2**) šiame knygos fragmente S. Daukantas mini paties sukurtą teonimą *Trimpa* (žr. 30, 32 išn.) ir jo variantą *Drimba*, kurių istoriškumą pagrindžia neva gyvos kalbos faktografija (spėtina, taip pat pramanyta, mat ji nėra užfiksuota ne tik lietuvių šnektose, bet ir

[29] Plg., pvz., lo. *Salius* 'Kvirino / Marso **žynys**, šokąs apeiginį šokį' ← ital. **sal-je-* '(pa)**šokti**' (OLD 1681; Vaan de 2008: 535 [plačiau žr. Kregždys 2012: 167, 172]).

[30] Plg. „Der götthin woren 3, Patollo, Pa**trimp**o, Perkuno, die stunden in einer eichen, dy 6 elen dicke war" (Grunau I: 62).

rašto paminkluose), t. y. sintagma[31] *Eik sau po Trimpų!*; (**3**) šio žodžių junginio reikšmės S. Daukantas neįvardijo (dar žr. Mierzyński 1900: 83–84).

Semantinius aptariamo žodžių junginio atitikmenis nurodė K. Būga: „eik sau po velnių!“ / „eik sau po giltinių!“ (Būga II: 77–78, III: 809). Deja, tokia reikšminė eksplikacija yra abejotina, mat šis tyrėjas (Būga III: 809), kritiškai neįvertinęs posakio *Eik sau po Trimpų!* autentiškumo[32] faktoriaus, susiejo, jo manymu, lietuvių, o iš tiesų – S. Daukanto sukurtą (žr. 32 išn.), dievaičio vardą *Trimpa* su jį neva suponavusiu verb. lie. *tremˀpti* ‘minti, trypti; trepsėti vietoje’ (LKŽe). Toks aptariamos mitologemos kilmės aiškinimas formaliai (resp. darybos aspektu) įmanomas, plg. jau minėtą verb. lie. *nusitrìmpti* ‘nuvargti šokant, nusišokti, nusitrypti’ (žr. anksčiau), tačiau iš esmės klaidingas, remiantis istorinės verifikacijos faktoriumi – knyginio posakio negalima argumentuoti mistifikacija resp. S. Daukanto sugalvotu teonimu.

Taikant vidinės rekonstrukcijos metodą, galima teigti, kad sintagma *eik tu po Trimpu!* iš tiesų galėjo būti vartojama žemaičių dialektiniame areale, t. y. ji traktuotina kaip žodžių junginio ***eik tu po** (šimtą) **perkūnų!*** ‘eik po perkūnais ↔ atstok, nelįsk, nešdinkis’ **perdirbinys**, plg. lie. dial. *perkū́nas* ‘keiksmo žodis’: **ẽkęt jūs po šĩmt^{a} pėrku·nū!* Kulai (Skuodo r. [ŠVŽŽ II: 50]). Spėtina, kad tokią pakaitą galėjo lemti žemaičių bei Mažojoje Lietuvoje dažnai vartojama (ar vartota) sintagma *perkūno trinkis* ‘griaustinis’, sąskambiu S. Daukantui, matyt, buvusi panaši į prūsų ir jotvingių dievo Patrimpo vardą: *Jo kalba veržėsi kaip* ***perkūno trinkiai*** *prie kietųjų širdžių griekininkų* LC 1887.9 / *Šovimas nėra toks skaudus kaip* ***perkūnijos triñkis*** Vn / ***Perkūno triñkis*** K I: 248 / *Nū to (**perkūnijos**) **triñkio** anos (atės) pradėm krinta py žemei* Dov / *Jau krinta vienas žalsvas žaibas, atsako **perkūno trinkis*** I. Simon / *Skaudus **perkūno trinkis** nualdėjo* prš (LKŽe [žr. s. v. *triñkis*]), t. y. suponuotina *-m-* ← *-n-* / *-p-* ← *-k-* moduliacija resp. *Tri-**m-p-*** ← *Tri-**n-k-*** (plg. avd. lie. ***Trink**ỹs* Klp, Šlu *‘garsiai kalbantis kaip griausmas; piktas kaip griausmas ir pan.’ ← ? [pravardė] [Perkūno] **trinkis** [dar žr. LPŽe], plg. avd. lie. [pravardė] ***Trink**ūnas* ‘tas, kuris vartoja priežodį „Kad tave **perk**ūnas!“’ [Butkus 1995: 426] ↔ sub. lie. *triñkis* ‘smūgio išduodamas garsas, trenksmas, bildesys’ [LKŽe]). Vadinasi, galima spėti, kad dirbtinė resp. S. Daukanto sukurta[33] sintagma *Eik sau po Trimpų!* iš

[31] Pirmą kartą ji paminėta 1842 m. S. Daukanto veikale *Abecieła Lítuwiû–Kalnienû îr Ziamajtiû kałbos* 55 psl.

[32] Deja, taip elgtis buvo linkę ir kiti tyrėjai, plg., pvz., J. Balio teiginį: „Buvo vartojamas ir keiksmažodis „trimpa““ (JBR II: 208).

Šios sintagmos kazuistinį statusą implikuoja dupletinių skirtingos kilmės lyčių ***T**rimpa* ↔ ***D**rimba* pateikimas, suponuojantis įvardyto neva sakralinio objekto **pseudo**mitologemos statusą.

[33] Anot Giedriaus Subačiaus (2018: 204), S. Daukantas faktografiją kartais „<...> **falsifikavo** sąmoningai, turbūt norėdamas pademonstruoti <...> kad lietuvių kultūra buvo stipresnė anksčiau nei tapo iš tikrųjų“.

tiesų reflektuoja galimai žemaičių vartotą posakį **Eik sau po (perkūno)* ***trinkių!*** su pakaitiniu *-m-*, į leksemą inkorporuotu (resp. neetimologniu) dėl jo kūrėjo noro implikuoti dirbtinę sąsają su S. Grunau paminėta prūsų dievybe *Patri**m**po*, *Potri**m**po* ir kt. (žr. anksčiau).

II. Itin svarbiems iliustraciniams, pr. / įtv. *Potrimpus* istoriškumą (resp. autentiškumą) neva liudijantiems, įrodymams ir etologinės alternacijos pavyzdžiams V. Toporovas (žr. PJa I: 176) bei jam pritariantis V. Mažiulis (PEŽ III: 334) nurodo F. Brīvzemnieko 1881 m. užrašytą latvių užkalbėjimą *Laj Triñpus nuo taviem laùkiem, lùopiem, pļavām, dārziem un ganīklām nuogriežās* (Trejland 1881: 173) resp. *Lai nusigręžia nuo tavo laukų, gyvulių, pievų, sodų ir ganyklų Trimpas*, kurį A. Mierzyńskis (1900: 85) ir Pēteris Šmitas, priešingai Johnui Williamui Piersonui (1873: 686), priskiria mistifikacijai, t. p. jis teigė, onimą la. *Triñpus* esant pramanytą resp. „<…> pieder pie neīstiem dieviem" (Šmits 1926: 52). Toks P. Šmito teiginys yra pamatuotas, mat V. Toporovas (PJa ibd.) kažkodėl nemini:

(**α**) ankstesnio šio mitonimo aprašų, pateikiamų J. Langės (žr. 22 išn.) ir Gotthardo Friedricho Stenderio[34] veikale *Lettiſche Grammatik*[35];

---

[34] G. F. Stenderis, be J. Langės veikalo (žr. 22 išn.), galėjo naudotis ir SK J(p) nuorašu, kuriame įvardytas mitonimas *Potrympus* 'der Gott der flieſſenden Waſſer' J(p [Ws 19]), bet **ne** Jeronimo Maleckio kompiliacija ir jos perspaudais, plg. lytį su neetimologiniu paratetiniu 1-uoju *-r-* resp. *Protrympus* a, b, d (WMh 245)]), c (Dtm 137), e (Sch 707), t. y. juose įvardijama diferentinės struktūros lytis.

[35] Sekdamas J. Lange (žr. 22 išn.) resp. priskirdamas vakarų baltų dievą įtv. *Potrimpus* 'der Gott der Flüſſe und der Quellen resp. upių ir šaltinių dievas' indigeniems latvių mitonimams, G. F. Stenderis (1783: 267) pakartoja J. Langės sukurtą hipokoristiko lytį (dėl sąsajos su gr. θρίαμβος [žr. 22 išn.]) la. *Trimpus* 'der heidniſchen Letten Bachus oder Saufgott resp. latvių pagonių Bakchas, arba išgertuvių dievas' (Stender 1783: 270; dar žr. BRMŠ IV: 201, 208–209). Nekyla abejonių, kad minėto pseudoteonimo la. ‡*Trimpus* etiologija (A. Mierzyńskis [1900: 81] G. F. Stenderio pateikiamą informaciją apie šį mitonimą priskiria pseudofaktografijai), be tiesioginių sąsajų su SK minima substratine jo forma resp. įtv. *Potrimpus* 'tekančių vandenų dievas' A(p [WMh 245]), pirmiausiai sietina su jau įvardytu senųjų graikų dievo Bakcho epitetu. Antikinis, J. Langės pasitelktas, motyvas, matyt, eksplikuotinas pasitelkiant dalinių homofonų lyginimo faktorių resp. sub. la. dial. *truñpa*, *trùmpa*[2] / *truñpis*, *truñps* 'koziris, švietalas; toks kortų žaidimas' (ME IV: 246) bei pastarųjų lyčių denominatyvu verb. la. ***trimp**uôt* '? girtuokliauti, puotauti, linksmintis' (ME IV: 237 [manyti, kad šis veiksmažodis yra germanizmas resp. kildintinas iš verb. v. *trinken* 'gerti' negalima dėl verb. la. dial. *tripuôt* [←verb. la. *trimpuôt* (ME IV: 238)] sememų '**būti pasipūtusiam**, **išdidžiam**, girtis, pūstis', spėtina, suponuojančiomis denotatą *koziris* resp. svarbų ar išskirtinį, kokio neturi kiti, dalyką [plg. sub. lie. *kōziris* '**švietalas** ↔ šansas, priemonė, laikoma atsargoje ginčijantis ar kovojant ir galinti nulemti **pergalę**' (LKŽe)], verčianti jį turintį asmenį jaustis esančiam svarbesniam už kitus), suponavusiu sub. la. ***trimp**uošana* 'girtuokliavimas, puotavimas, linksminimasis', o šio variantas su šaknies ***-u-*** resp. sub. la. ***tru**mpuošana* 't. y.' (ME IV: 237), spėtina, reflektuoja pirminį denominatyvą verb. la. **tr-**u**-mpuot* '? girtuokliauti, puotauti, linksmintis'. Pastarosios lyties skolinio resp. germanizmo statusą suponuoja v. *Trumpf* 'koziris' (DWG XI[1(2)]: 1364), kurio reprezentantų vartosena užfiksuota ir lietuvių šnektose, plg. sub. lie. *trùmpas* 'švietalas, koziris; toks kortų lošimas (avinas), kur vyriausia korta po špico yra kozirių

(**β**) F. Brīvzemnieko veiklos kultūrinės aplinkos – **romantizmo** laikotarpio, kurio tendencijos lėmė hiperbolizuotą etninės kultūros reliktų apoteozę, ir jo atstovų norą atkurti (↔ sukurti) didingą savo tautos praeities stereotipą (plačiau žr. Viese 1985: 68–69), t. y. galimai sukurtą kabinetinės mitologijos mistifikaciją;

(**γ**) kitų rašto paminklų, kuriuose užfiksuotas aptariamas kvazimitologinis motyvas, pvz., latvių **romantiko** poeto, pedagogo ir publicisto Miķelio Krogzemio 1873 m. eilėraščių rinkinyje *Dzeijas no Ausekļa* įvardytas kvazimitonimo la. *Trim̃pus* semantemas, identiškas J. Langės sukurtoms ir G. F. Stenderio populiarintoms reikšmėms, 'pokylio ↔ puotos ↔ išgertuvių dievas': „Tad Trimpum vēl mūžīgi alum būs plūst!" (eilėraštis *Trimpula*) resp. „Tai Trimpas alum nuolat liesis!", „Lai Trimpus mums alu no jauna sāk liet!" (eilėraštis *Kā Daugava vaida* [49]) resp. „Lai Trimpas mums vėl alaus įpila!" (žr. Egle 1934: 19, 21).

Remiantis (**1**) romantizmo kultūrinių tendencijų, kurios Latvijoje buvo plėtojamos XIX a., savastimi resp. ypatingu domėjimusi liaudies kultūra, tautos praeitimi ir kilme, įvairiais egzotiškais dalykais (plačiau žr. Lancmanis 1998: 43–44) ir noru dirbtinai sureikšminti latvių etnokultūrinę vertę, (**2**) mitonomo fiksacijos stoka senuosiuose raštuose, gyvosios latvių kalbos (resp. šnektų) paminklų sąvaduose bei kituose folkloro tekstuose, (**3**) G. F. Stenderio fiktyvaus mitonimo sukūrimo aplinkybėmis (žr. 35 išn.), galima iškelti prielaidą, kad F. Brīvzemnieko anksčiau įvardytas užkalbėjimas priskirtinas kabinetinės mitologijos kūriniams, neturintiems nieko bendra su autentiška latvių tautos etnokultūrine tradicija resp. suponuotinas la. *Trim̃pus* pseudomitologemos statusas.

Analizuojant SK teonimo įtv. *Potrimpus* 'der Gott der fliessenden Wasser resp. tekančių vandenų dievas' A(p [WMh 245]) kilmę, itin pravartu akcentuoti tris esminius, šio sakralinio objekto etologinę eksplikaciją lemiančius, faktus:

(**1**) pirmą kartą teonimas yra paminėtas S. Grunau kronikoje;

(**2**) S. Grunau (I: 77) įvardijama, dievybės funkcinę konotaciją[36] apibrėžianti semema 'grūdų dievas' (resp. „<…> der gott vom getreide und hies Po-

---

septynakė' (LKŽe), t. y. anksčiau išvardytos rytų baltų leksemos lemia tokią semantinės raidos seką: 'korta koziris' → 'kortų žaidimas' → 'girtuokliavimas, žaidžiant kortomis' → 'girtuokliavimas' ↔ 'puotavimas'. Remdamasis interferentine morfologine ir semantine įtv. *Po**trimp**us* 'tekančių **vandenų** dievas' A(p) ir sub. la. ***trimp**uošana* '**girtuokliavimas**, puotavimas, linksminimasis' kongruencija, J. Langė, spėtina, modifikavo vakarų baltų dievybės vardą, sukurdamas aferezę reflektuojančią lytį la. ‡ *Trimpus* 'išgertuvių dievas'.

Atskirai minėtina, kad verb. la. *trimpuôt* (dar plg. verb. la. dial. *tripuôt* 'girtuokliauti, puotauti, linksmintis; būti pasipūtusiam, išdidžiam, girtis, pūstis' [ME IV: 238]) ir jo vedinio sub. la. *trimpuošana* šaknies balsio (resp. *-u-* → *-i-*) kaita, matyt, nulemta vėlesnės **kontaminacijos** su verb. v. *tr-**i**-nken* 'gerti' ↔ v. *Tr-**i**-nken* 'gėralas; girtuoklystė' (DWG XI1(2): 555–591).

[36] Minėtina, kad siekdamas demonizuoti šio dievo latriją, S. Grunau (I: 95) teigia, neva „<…> dieser teuffel auch wolt, mall solt ein kindtlein tödten zu ehre <…>" resp. „<…> šis velnias dar

trimppo <...>“) **nėra** koherenti SK pateiktai reikšmei ‘tekančių vandenų dievas’;

(**3**) SK įvardyta semema ‘der Gott der fliessenden Wasser’ yra diskutuotina jotvingių socialinės raidos aspektu, plg.:

(**3.1**) vieni tyrėjai labai abejoja prūsų civilizuotumu ir gebėjimu verstis žvejyba ir jūreivyste (žr. Łowmiański 1935: 40, 46), plg. Makso Töppeno (1846: 315) teiginį, kad „Potrimpos wird mit dem Waſſer nichts zu ſchaffen gehabt haben. Die alten Preußen waren als Seefahrer nicht bedeutend und es lag ihnen daher wohl fern, einen Neptun bei Romowes Eiche anzubeten. Perkunos, Potrimpos und Pikollos bezeichneten wahrſcheinlich nur die Hauptgötter über den Himmel, die Erde und die Unterwelt. Der ähnlich klingende Name einer Gottheit gab Veranlaſſung, auf den Potrimpos das Vorſteheramt über Ströme zu übertragen, um den rohen Göẓenbildern einen klaſſischen Grund unterzuſchieben“ resp. „Patrimpas su **vandens** sfera niekaip **ne**susijęs. Senieji prūsai **ne**buvo geri jūrininkai, ir dėl šios priežasties jiems tikrai **ne**reikėjo garbinti Neptūno prie Romovės ąžuolo. Perkūnas, Patrimpas ir Pikollas, matyt, simbolizavo tik pagrindinius dangaus, žemės ir požemio dievus. Panašaus vardo skambesys lėmė tėkmės valdovo funkcijų suteikimą Patrimpui, idant jį galėtų lyginti su Antikos dievų atitikmenimis“;

(**3.2**) priešingos doktrinos atstovai prūsų gebėjimu verstis gėlųjų vandenų ir jūros pramone neabejoja, plg. (**3.2.1**) Adamo Fischerio (1937: 20) senųjų rašto paminklų (pvz., Adomo Brėmeniečio *Hamburgo bažnyčios kronikos* resp. *Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum* [~ 1076]) faktografija[37] paremtą tvirtinimą, kad prūsai, be žvejybos[38] laivelių, turėjo ir didesnių laivų, kuriais pasiekdavo šiaurės germanų gyventas teritorijas, idant prekiautų su šių kraštų gyventojais; (**3.2.2**) J. Balio teiginį „Tad sūduviai galėjo būti jūrininkai“ (JBR II: 338), argumentuotą N. Vėliaus (1983: 61) teze „<...>

norėjo, kad jo garbei žmonės mažą vaiką nužudytų <...>“ (BRMŠ II: 112), t. y. implikuojama viena labiausiai ST peikiamų žmogaus nusikaltimų – vaikžudystės sąsaja (žr. Kun 18.21, 20.3; Įst 12.30–31, 18.10), scholastikų sieta su Dievo antipodo garbinimu (žr. Ps 106.37). Tenka apgailestauti, kad naiviosios mitologijos tyrėjai šį motyvą vertina kaip autentišką (Kawiński 2018: 205).

[37] Plg. „<...> Semborum naves aliique Scithiae populi pro diversis commerciorum necessitatibus sollempniter convenire“ (Adam Bremensis 1876: 41) resp. „<...> **sembų** laivai ir kiti skitai dėl įvairaus prekybos poreikio įprastai atvyksta“.

[38] Apie vakarų baltų žvejybą užsimenama jau Pauliaus Orozijaus kronikos (apie ją plačiau žr. Kregždys 2012: 358) Wulfstano intarpe (plačiau žr. Pašuto 1955: 9). Šio amato įrankių randa ir Prūsijoje dirbę archeologai (žr. Pluskowski 2013: 52, 76, 106). Todėl vakarų baltų išplėtota žvejyba neabejojama (Fischer 1937: 7).

„Sūduvių knygelėje“ minimi net du vandens dievai: Autrimpas (*Autrympus*) – jūros vandenų dievas ir Patrimpas (*Potrimpus*) – tekančiųjų vandenų dievas ir Bardoaitis (*Bardoayts*) – laivų dievas“, nors iš tiesų pastarajame sakinyje minimi 3, o ne du dievai, iš kurių net 2 yra sugalvoti SK autoriaus (žr. 1 poskyrį), t. y. N. Vėlius remiasi mitologijos fantasmagorija, deklaruodamas ją kaip indigenų vakarų baltų etnokultūros paveldą.

Henrykas Łowmiańskis (1935: 10) savo skepsį dėl vakarų baltų gebėjimo verstis jūros prekyba argumentuoja galimai klaidinga A. Brėmeniečio teksto interpretacija, mat šio tyrėjo teigimu, minėtame viduramžių autoriaus pasakojimo fragmente (žr. 37 išn.) aprašomi ne baltų, bet šiaurės germanų – danų, apsistojusių Sembos pusiasalyje, gyvensenos ypatumai. Be to, jis pateikia ganėtinai įtikinamą savo teorijos pagrindimą apie šiaurės germanų nenorą leisti disponuoti tokia veikla kitų tautų atstovams, t. y. suponuoja konkurencijos nulemtą faktorių (žr. Łowmiańskis 1935: 10–11).

Deja, šias, itin racionalias, argumentuotas vakarų baltų gyvensenos ypatumais, išvadas ignoravo XX a. tyrėjai, ėmęsi teigti, kad teonimo prasminės raidos eksplikacija turėtų būti argumentuojama teiginiu, neva drėgmė – „<...> svarbiausias derlingumo faktorius!“ (PEŽ III: 334). Tai, žinoma, naivus teiginys, rašant apie kraštą, kuris niekuomet nestokojo vandens telkinių, ir apie maistinę kultūrą, auginamą ne vandenyje, bet dirvožemyje (lyg jo derlingumas būtų antrinės svarbos). Akivaizdu, kad ši V. Mažiulio hipotezė yra dirbtinė, todėl kazuistinė. Ja būtų galima patikėti tik tuomet, jei kokia nors grūdų kultūra (resp. **chtoninės** sferos atributas, plg., pvz., sub. lie. *dirvà* ‘ariama, dirbama žemė, laukas ir kt.’ ↔ sub. lie. *dirvẽnis* ‘toks ankštinių šeimos augalas [*Ononis*]’ [LKŽe]), kurios dievas buvo pr. / jtv. *Potrimpus*, būtų įvardyta hidroniminės konotacijos leksema, tačiau tokių nesama. Be to, minėto spėjimo autorius neatsižvelgia ir į mitologinę kontradikciją resp. uranistinės plotmės dievų sąsają su tekančio vandens (resp. ir lietaus [dėl šio referento žr. toliau]) denotatu, kurią įžvelgė Lukas Davidas (Dvd I: 87), įvardijęs šiam procesui lemiančios įtakos turintį **Perkūną**, o ne Patrimpą: „<...> Perkuno <...> ſo Donner pliȝ und Regen gab, und mache die Erde alſo fruchtbar <...>“ resp. „<...> Perkūnas <...> griausmas sužaibuoja ir lemia lietų, ir **taip pat** daro **žemę** derlingą <...>“.

Eksplikuojant SK diferentinės, kurią L. Davidas (Dvd I: 87) interpretuoja kaip įprastą, jtv. *Potrimpus* ‘der fliessenden Wasser resp. **tekančių vandenų** dievas’ A(p [WMh 245]) S. Grunau (I: 77) kronikoje pateikiamos sememos ‘grūdų dievas’ (resp. „<...> der gott vom getreide und hies Potrimppo <...>“) aspektu genezę, būtina atsižvelgti į M. Töppeno (žr. anksčiau) išreikštą mintį apie **homofonų** (resp. liaudies etimologijos) nulemtas teonimų prasminės sklaidos inovacines tendencijas.

Vadinasi, galima iškelti atsargią prielaidą, kad semantinė S. Grunau kronikoje minimų teonimų vertė SK autoriaus, besirėmusio savo turima informacine medžiaga[39] bei kalbine aplinka, taip pat NT Apr 8.10 motyvu „<...> fiel auf den dritten Teil der **Wasserströme** und über die **Wasserbrunnen**“ (BL 1482-1484) ↔ „<...> nukrito ant trečdalio **upių** ir ant **vandens šaltinių**“ (Bb.e) – implikuojamas 3-iojo **angelo** referentas (plačiau žr. O poskyrį), galėjo **keisti**, remdamasis vokiečių kalbos homonimų reikšmėmis, t. y. semema ‘der fliessenden Wasser resp. tekančių vandenų dievas’ traktuotina kaip **inovacinė**[40] (dar žr. Töppen 1846: 315), suponuota imitacinio *tatpuruṣa* kompozito a. v. a. **pot-trip(e)*[41] ‘tekančių vandenų pranašas resp. lėmėjas’ (žr. toliau), su sūduvių senosios religijos tradicija neturinti nieko bendra[42]:

> a. v. a. *bot(e)* ↔ ***pot(e)***[43] ‘**pranašas** (pvz., pavasario), pranašautojas; Dievo pasiuntinys, apaštalas ir kt.’ (FHNDWe; Götze 1920: 39) + v. dial. (RPr.) ***Drip(pe)*** ↔ v. dial. (RPr.) ***trip*** (vokiečių aukštaičių dialektinė zona) ‘**tekantis** (lietaus) **vanduo**; lašas; lietaus vandens latakas’ (Fr I: 151; Ziesemer II[2]: 110).

---

[39] Pabrėžtina, kad apie baltų genčių garbintą vandenį (jo telkinius) užsimenama jau popiežiaus Inocento III bulėse (BRMŠ I: 39, 201, 203), P. Dusburgiečio (BRMŠI: 344), Mikalojaus iš Jerošino (BRMŠ I: 367), Sembos vyskupo Michaelio Junge’s (BRMŠ I: 479) ir kt. veikaluose (dar žr. JBR II: 208).

Tenka apgailestauti, kad šio, neva sakralinio senojo baltų tikėjimo, motyvo autentiškumo niekas iki šiol nekvestionavo (žr. BRMŠ I: 38), nors tą daryti yra pakankamai argumentų, plg. M. Töppeno (1846: 315) išsakytą poziciją (žr. anksčiau). Pagrindinis jų – **scholastikos dogma**, kad senojo tikėjimo atstovai garbino ***didįjį vandenį***: „Vani autem sunt omnes homines <...> nimiam **aquam** <...> deos putaverunt“ Išm 13.1–2 (BSC 392; dar žr. Manlius 1719: 176) resp. „Juk iš prigimties kvaili buvo visi žmonės <...> laikė dievais <...> galingą **potvynį** <...>“ (Bb.e; dar žr. Kregždys 2018$_c$: 31). Neatmestina galimybė, kad anksčiau minėti autoriai, savo rašiniuose užfiksavę neva baltų genčių faktografiją, ją demonizavo, pasitelkę krikščionių Bažnyčios aprobuotas **scholastinio mokymo klišes**.

[40] Plg. M. Töppeno (1846) straipsnio pavadinimo fragmentą „<...> (fällſchlich der Gott der Gewäſſer genannt)“.

[41] Manyti, kad pirmasis dūrinio sandas sietinas su v. dial. (RPr.) *Bö* ‘staiga kylantis ir trumpalaikis vėjo gūsis; audringas vėjas; trumpalaikė **liūtis** resp. Plötzlich entstehender und nur kurze Zeit anhaltender Windstoß, Sturmwind, Regenschauer mit Sturm’ (Ziesemer II[11]: 688) **ne**galima, mat ši lytis iš olandų kalbos pasiskolinta tik XVII a. (žr. Kluge 2002: 135).

[42] Plg. nesėkmingą A. Brücknerio (1918: 145) mėginimą įžvelgti šios lyties indigenią baltišką kilmę resp. „<...> „*trimpus* bedeutet wahrscheinlich Wasser, *Patrimpus* und *Antrimpus*: der unterm Wasser und der im Wasser Lebende, *Natrimpe* auf dem Wasser – alpr. *trumpa* Fluß“, grindžiamą T. Grienbergerio (1896: 77–78) ankstesne hipoteze, t. y. „In *-trimpus*, latinisirt wohl für **-trimpis* oder möglicherweise auch *u*-Stamm, kann ich nur einem Ausdruck vermuthen, der zum Wasser in Beziehung steht, ja wahrscheinlich Wasser selbst bedeutet. Dann sind *Patrimpus* und *Autrimpus* leicht als der unterm Wasser und der in Wasser Lebende zu verstehen“.

[43] Grafemų *b* ↔ *p* alternacija a. v. a. raštuose ganėtinai dažnas reiškinys (plačiau žr. FrG 88–89); dėl lyties a. v. a. *pot(e)* ‘pranašas (pvz., pavasario), pranašautojas ir kt.’ žr. Hohmann 1977: 95, 101; RASH 366, HHHB 122.

Remiantis šia hipoteze, galima spėti, jog SK autorius žinojo tik sūduvių teonimo formą *Potrimpus*, užfiksuotą jo turimuose senuosiuose dokumentuose ar „gintaro ponų“ ataskaitose, kuriuose nebuvo nurodyta jo reikšmė ar funkcinė atribucija.

Detalizuojant jtv. *Potrimpus* ‘tekančių vandenų dievas’ A(p [WMh 245]) **indigenios** formos darybą ir funkcinę atribuciją, akcentuotina abejonių nekelianti resp. formaliosios analizės, argumentuojamos prūsų kalbos gramatikos dėsniais ir rašto šaltinių informacija, principus atitinkanti faktografija:

(**1**) leksema reflektuoja poligeninę struktūrą – išskiriami trys dėmenys (*po-* / *trimp-* / *-us* [lotynizuota fleksija]);

(**2**) pirmasis struktūrinis elementas *po-* kildintinas iš pr. dial. (pagudėnų [resp. Semba]) **pŏ-* (su trumpuoju *ŏ*), mat priešingu atveju resp. pr. dial. (Semba) **pō-* (su ilguoju *ō*) → pr. dial. (Semba) *pū-* (po LG priebalsių [žr. Būga III 106; Mažiulis 2004: 17–18; PEŽ III: 297);

(**3**) pirminiame šaltinyje įvardijamos skirtingo antrojo sando šaknies vokalizmo lytys resp. pr. *Pa-tr-**i**-mp-o*, *Po-tr-**i**-mp-o*, *Po-tr-**y**-mp-o*, *Po-tr-**i**-mppo* ↔ *Po-tr-**u**-mpp-i* (Grunau I: 3, 77–78, 80, 94–95, 261, 348);

(**4**) struktūrinis elementas *trimp-* reflektuojamas ne tik teonimų, bet ir prūsų toponimų, plg. top. pr. ***Trymp**auwe* 1387 ↔ top. pr. ***Trimp**ow* 1405 ↔ top. pr. ***Trymp**uow* 1417 ir kt. (Gerullis 1922: 186), kurių kilmę G. Gerullis (ibd.), besirėmęs J. W. Piersono (1873: 686, 698) prūsų teonimų *Potrimpo* ‘Glucksgott’ (žr. Dvd I: 34, 87) ir *Natrimpe* ‘Gott / Meergott’ (žr. Bender 1865: 24) istoriškumo konstatavimu, siejo su šiais, patikimos etimologijos stokojančiais, mitonimais (žr. anksčiau).

Vis dėlto minėta sakralinės konotacijos mitonimų (tiksliau – mitonim**o**, mat pr. ***Na**trimpe* 1418, matyt, yra *Potrimpus* aberacinis variantas [žr. 2 poskyrį], o jtv. ***Au**trimpus* A[p (WMh 245)], pirmą kartą užfiksuotas SK, yra sub. a. v. a. ***au*** ‘**upės** sala; pieva ir kt.’ ↔ v. v. ž. *ou* ‘užliejama pieva; nedidelė **upė**’ kontaminantas [žr. 1 poskyrį]) ir toponimų sąsaja gali būti itin svarbi, norint atskleisti šių leksemų etimologinę raidą.

Daryti tokią prielaidą galima, pasitelkus alternacinę, kaip ir pr. *Potr-**i**-mppo* ↔ pr. *Potr-**u**-mppi* (Grunau I: 77–78, 95), onimų porą resp. top. pr. *Tr**y**mpauwe* 1387 ↔ top. pr. *Tr**u**mpow* 1396 (su šaknies *-**u**-* [Gerullis 1922: 186]), kuri (**1**) ne tik suponuoja anksčiau įvardytos mitonimų dupletinių formų vartosenos istoriškumą resp. eliminuoja *lapsus calami* galimą refleksiją, bet ir (**2**) implikuoja **substratinės** resp. pirminės formos pr. **tr**u**mp-* rekonstrukciją. Pastaroji, matyt, identifikuotina su šiais prūsų onimais: hidr. (up. [Varmė]) pr. *Tr**u**mpa* 1286, hidr. (ež. [Pagudė]) pr. *Tr**u**mpen* 1320 / top. pr. *Tr**u**mpe* 1362, top. pr. *Tr**u**mpiten* 1405, *Tr**u**mpitten* 1460 (Semba [Gerullis 1922: 187]),

kurių suff. -***īt***- galėjo lemti šaknies balsio kaitą, t. y. suponuotina regresyvinė -*u*-…-*ī*- → -*ī*-…-*ī*- asimiliacija[44].

Dėl pr. **trump*- semantinės konotacijos, iki šiol eksplikuojamos (plg. Gerullis 1922: 187; Przybytek 1993: 306; PEŽ IV: 201), pasitelkiant adj. lie. *trum̃pas* 'kuris nedidelio ilgio, striukas; kuris nedidelio ūgio; kuris nedidelės apimties, sudėties, glaustas ir kt.' (LKŽe), minėtina, kad ji menkai patikima, eksplikuojant hidronimų motyvaciją, plg., pvz., hidr. (upl.) lie. *Trùmpė* 'upelis Kretingos apsk., Žvelsos dešinysis intakas; **24 km** ilgio' (LE XXXI: 533), kurį Aleksandras Vanagas (1981: 349) aiškina kaip „nedidelio ilgio" vandens telkinį. Akivaizdu, tokia reikšminė šio **24 km** vandenvardžio motyvacija yra alogiška.

Vadinasi, galima spėti, kad minėti onimai bei teonimo *Potrimpus* semantinė savastis reflektuoja visai kitos plotmės – frumentalinę resp. našios žemės konotacinę vertę, kurią suponuoja verb. la. *trupêt*, la. dial. *trupt*, *trùp* 'trupėti; trešti, pūti; tinginiauti, gulinėti' (ME IV: 247–248; dar žr. Urbutis 1981: 93), eksplikuotiną referentų 'tai, kas sutrupinta = **biru**' ↔ 'tai, kas biru = **našu**' interferencija, plg. jo vedinus sub. la. dial. *trupe* '**humusas**, perpuvęs mėšlas; **juodžemis**' / adj. la. *trupęns* '**purus**' (ME IV: 247) bei adj. lie. *birùs* 'lengvai, greitai **byrantis**, smulkus ↔ **našus**, brandus' ↔ adj. lie. *našùs* '**gerai užderantis**, duodantis daug vaisių, brandus (apie **augalus**); **derlingas**, tarpus (apie **dirvą**)' (LKŽe).

Remiantis šia semasiologine seka, galima daryti atsargią prielaidą, kad pr. **trump*- (← verb. pr. **trup*- 'trumpėti ← trupėti' [PEŽ IV: 201] + *-*m*- [nosinis intarpas (plačiau žr. Urbutis 1981: 88)]) suponuoja vakarų baltų adjektyvo lytį, reflektuojančią poliseminę konotaciją, t. y. *'trumpas ↔ sutrupėjęs / supuvęs, todėl gausiai derantis, **derlingas**'. Vadinasi, 24 km ilgio upelis lie. *Trùmpė* buvo pavadintas ne dėl „**ne**didelio ilgio" (žr. anksčiau), bet todėl, kad jo pakrantės ar užliejamos pievos buvo derlingos, mat praturtintos suirusiomis (potvynio vandens suneštomis) organinėmis atliekomis – trąšomis.

Paisant šios hipotezės, galima rekonstruoti pirminę antrojo įtv. *Po-**trimp**-us* sando morfologinę struktūrą resp. *-*tr**u**mp*- (← adj. pr. **trumpa*- *'trumpas ↔ **derlingas**' [plg. PEŽ IV: 201][45] → sub. pr. **trumpas*/-*is* '**derlius**' [dėl *i̯ŏ*

[44] Dar plg. galimus rytų baltų atitikmenis resp. avd. s. lie. *Tr**i**mput**i**s* (Zinkevičius 1977: 250) ← ? **Tr*-***u***-*mput*-***i***-s, plg. avd. lie. *Trùmpel**i**s* Krž ↔ ? avd. lie. *Trìmbel**i**s* Pbr, *Tri*̃*bel**i**s* Ob, *Tr**i**mbel**i**s* Drsk (LPŽe).

[45] Remdamasis vien tik K. Būgos autoritetu, o ne lingvistinės analizės rezultatais ir, žinoma, ne rašto šaltinių tyrimu, Pranas Skardžius (IV: 647) griežtai neigia tokią etimologinę grandį: „<…> tik nieku būdu iš kalbos negali būti išvesta, kad *Autrimpus* su *Potrimpus* galėtų būti susiję su būdvardžiu trumpas <…>" (Skardžius IV: 648).

Pabrėžtina, kad šio tyrėjo metodologiją, taikomą nustatant žodžių kilmę, labai iliustratyviai apibrėžia pats P. Skardžius, etimologinės analizės patikimumą grįsdamas ne moksline argumentacija, bet lingvistikos nomenklatūros argumentu, plg. Walterio Charleso Jaskiewicziaus disertacijos „A study in Lithuanian mythology: Jan Lasicki's treatise on the Samogitian gods"

kam. lyties plg. *Potr**u**mpp**i*** (Grunau I: 78)], plg. sub. pr. *sidis* 'sedula' E 613 ← sub. pr. **sindas* *'neaukštas krūmas' ← adj. pr. **sinda-* *'sėdintis' ← verb. vak. blt. **sind-* *'[jis, ji] sėda' [PEŽ IV: 104]), sietiną su S. Grunau įvardyta frumentaline dievybės funkcija '**grūdų** dievas'[46].

Pirmasis teonimo įtv. *Potrimpus* A(p [WMh 245]) sandas *Po-*, matyt, **ne-** suponuoja praef. pr. *po-* resp. **pă-* 'pa-' (apie jį plačiau žr. PEŽ III: 297–298), kaip buvo įprasta manyti iki šiol (PJa I: 176; PEŽ III: 334), bet lemia sub. pr. **păd-* *'apačia, **žemė**', gimininingos lie. dial. *padà* 'apačia; pagrindas' Rsn (plačiau žr. Kregždys 2010: 159, 165, 177, 179)[47] / la. dial. *pada* 'žemai esanti vieta lauko viduryje, kur negalima arti' (ME III: 14), la. dial. *pade* 'žole apaugusi vieta miške; miškus skirianti ganykla; nedidelis tvenkinys; lietaus vandeniu padengta **dirva**' (ME III: 14; dar žr. Kregždys 2010: 182, 223), rekonstrukciją.

Neabejotinomis šios prolytės refleksijomis galima laikyti prūsų toponimus ***Pod**lauken* 1370, 1396 ↔ ***Pat**lawken* 1405 (Geruliis 1922: 127), kurių morfologiniai ir semantiniai rytų baltų atitikmenys yra top. lie. *Laũk**žemė*** (k.; Krtn – ŠŽK), top. lie. *Laũk**žemiai*** (k.; Krg – ŠŽK [LATŽ 155]), bei, spėtina, Mažosios Lietuvos vietovardžiai resp. top. lie. ***Podday** Andres* '(dvarkiemis) *Antrieji Podday*' (NTSGW IV: 56) bei top. lie. ***Padt**laugken* 1642–1664 (kitaip šios lyties kilmę aiškina Daiva Deltuvienė [2006: 187]).

Vadinasi, galima atsargiai spėti, kad S. Grunau (I: 78) kronikoje užfiksuota lytis pr. *Potr**u**mpp**i*** 'grūdų dievas' morfofonetine struktūra yra archajiškiausia, reflektuojanti *tatpuruṣa* tipo kompozitą pr. **Pad-trumpis/-as*[48] 'grūdų dievas ← derliaus dievas ← (antonomazija) **žemės derlius**' (su struktūrinių elementų *-d-t-* → *-t-t-* → *-t-* kaita [regresyvinė asimiliacija]) resp. chtoninės funkcijos

(1951) vertinimą: „Pasirinkęs filologinės analizės metodą ir **A. Salio** padedamas, jis tuo savo darbu daugiau, kaip kurie kiti ligšioliniai tyrinėtojai, yra įnešęs šviesos į šią didelę painiavą" (Skardžius IV: 638), nors minėtas veikalas parengtas, remiantis liaudies etimologijos principais, su vidinės rekonstrukcijos metodu neturintis nieko bendra (plačiau žr. Kregždys 2011: 102, 2012: 39–40, 45–46, 108, 346), t. y. jo kvintesenciją galima apibrėžti labai sodrios tamsos (resp. klaidinimo), o ne šviesos metafora.

46 Dėl semantinės motyvacijos dar plg. Finno Magnuseno (resp. Finnuro Magnússono) įvardytą aptariamos dievybės funkcinę apibrėžtį: „<...> Potrimpum (juvenem) verisimiliter solis ac seminis (vel fertilitatis) Deum <...>" (Magnusen 1828: 670) resp. „<...> Patrimpą (jaunuolį), matyt, saulės šviesos ir sėklų (arba derlingumo) dievą <...>".

47 Dar plg. top. lie. ***Pad**áičiai* (k.; Brž [LATŽ 208]) ↔ top. lie. ***Pėd**iškiai* (vs., k.; Jon, Lzd [LATŽ 237]) / top. lie. *Pẽdžiai* (k.; Jon, Kdn [LATŽ 237]), reflektuojančius skirtingo apofonijos laipsnio lyčių alternaciją, plg. sub. lie. *pėdà* 'kojos apačia', sub. lie. *pẽdas* 'pėda; pėdsakas', sub. la. *pę̃da* 'pėda; pėdsakas; įrankio pavadinimas' ↔ sub. lie. *pãdas* 'apačia; pagrindas', sub. lie. dial. *padà* 'apačia, pagrindas', sub. la. *pâda* 'pėdos' (< **pâdā* 'pripėduota vieta'), sub. la. *pads* 'molinė asla; bato apačia; įrankio pavadinimas' (plačiau žr. Kregždys 2010: 175).

48 Pirmojo sando šaknies balsio *-o-* grafemą galima identifikuoti kaip *-a-* (plg. pr. *P-**a**-trimpo* [Grunau I: 62, 80]), remiantis Sembos teritorijoje gyvenusių vokiečių imigrantų Rytprūsių žemaičių kalbos dialektiniais ypatumais, t. y. jų šnektai buvo būdinga siaurinti ir pailginti užpakalinės eilės a (plačiau žr. Ziesemer 1924: 125).

dievybę, kurios virtualųjį denotatą SK autoriaus, remdamasis vokiečių kalbos leksemų homofonų semantine verte (plg. a. v. a. *pot[e]*‘**pranašas** (pvz., pavasario), pranašautojas ir kt.’ ↔ v. dial. [RPr.] *trip* ‘**tekantis** [lietaus] **vanduo** ir kt.’ [žr. anksčiau]), pakeitė į hidroforinės sferos dievą jtv. *Potrimpus*.

Apibendrinant 3-ų SK mitonimų *Autrimpus*, *Potrimpus*, *Bardoayts* analizę, galima teigti, kad nė vienas jų *de origine* hidroforinės funkcijos **ne**suponuoja – jtv. *Potrimpus* dėl SK autoriaus sugalvotos inovacinės jo reikšmės, o *Autrimpus* ir *Bardoayts* – dėl pseudomitologemų resp. mitologinės fantasmagorijos priklausinių statuso.

Vadinasi, N. Vėliaus (1983: 63) teiginys, neva vakarų baltų mitologijos plotmė chtoninė (resp. požemio) ir hidroforinė (resp. vandens), dėl pastarosios funkcinės dievų apibrėžties imitacinio statuso yra iš esmės klaidingas (dar žr. JBR II: 338).

4. Mitonimo jtv. *Pilnitis* A(p) ↔ *Pilwitus* G(p) ir kt. SK užfiksuotų formų formalioji analizė

Mitologema jtv. *Pilnitis* A(p [WMh 246]) ↔ *Pilwitus* G(p), prūsų dievybės vardo (resp. teonimo)[49] reikšme SK minimas pirmą kartą (BRMŠ I: 386; dar žr. Kregždys 2016$_a$: 93), nors kaip apeliatyvas užfiksuotas XIV a. pabaigos kryžiuočių ordino didžiojo magistro brolio Konrado von Jungingeno (resp. *Conrad von Jungingen Homeiſter des Ordens der Bruder des Hoſpitals Sente Marien des dutſchen Huſzes von Jeruſalem* [žr. Dvd IV: 14]), valdžiusio nuo 1393 m. lapkričio iki 1407 m. kovo 30 d. (Voigt 1843: 2; ADB XIV: 718–721; dar žr. Pizuński 2003: 286; Czaja 2010: 23–25), 1394 m. balandžio 23 dienos potvarkyje (resp. *Die Landesordnung des Hochmeisters Konrad von Jungingen den 23. April 1394*) ir vėlesniuose, šį dokumentą cituojančių autorių, pvz., S. Grunau (žr. 51 išn.), veikaluose. Šiame juridiniame dokumente mitonimas įvardytas lytimi *pilwittenn*:

> „Auch wollenn unndt gebiethenn wir, das alle Zauberer, Weydeler **pilwittenn**, Schwarꝯkonſtler unndt wie dieſe Gottesleſterer mogenn genandt werden, alle ſollen nach ernſter[50] vermahnung, vmbgebracht, getodet, unndt lebendig mit feuer verbrandt werden an allen

[49] Šiuo metu analizuojamo teonimo funkcine reikšme tyrėjai nėra linkę abejoti (žr. BRMŠ I: 386; MP I: 646; MacLeod 2014: 178), nors ankstesniojo laikotarpio filologai jį priskyrė pramanams, plg. „<...> denn den neben ſo vielen andern Göttern **fingirten** Bauchgott Pilwytis laſſen wir, wo es ſich um ernſte Unterſuchungen handelt, wohl füglich aus dem Spiel“ (Nesselmann 1871: 13).

[50] BRMŠ (I: 387) vertėjai, pateikę metafrazės „<...> pirmo <...>“, supainiojo dokumente užfiksuotą grad. comp. adj. a. v. a. *er**n**ster* ‘svarbesnis, rimtesnis’ (↔ adj. a. v. a. *ernst* ‘rimtas, svarbus resp. lo. *serius*’ [DW 466]) su num. ord. a. v. a. *erste* ‘pirmas’ (Götze 1920: 69).

orthen, woe man die khan unndt mag bekommen“[51] (Baczko II: 380; dar žr. Mierzyński 1896: 128; BRMŠ I: 386)

vertimas –

„Be to, mes siekiame ir įpareigojame įsaku, kad visi burtininkai, žvejų (= sūduvių) **raganiai**[52], kerėtojai ir kaip tie šventvagys bebūtų vadinami, visi turi būti, po rimto griežto papeikimo, nužudyti, užmušti ir gyvi ugnimi sunaikinti visose vietovėse, kur tik galima ir įmanoma tai būtų padaryti“[53].

SK ši mitologema užfiksuota tik 5-oje veikalo dalyje dviem linksniais (resp. nom. ir acc. sg.).

Grafinei šios mitologemos raiškai būdingi keli, itin svarbūs jos formaliajai etiologijai (resp. etninei leksemos priklausomybei) nustatyti, diferencijos požymiai:

I. įvairuoja struktūrinis elementas *-n-* ↔ *-w-* –

I.1.α. (*senojo laikotarpio SK nuorašų* [**nom. sg**.]) –

*Pil**n**itis* ‘der Gott macht reich vnd füllet die Scheuren resp. dievas padaro [žmogų] turtingą[54] ir pripildo svirnus’ A(p [WMh 246]);

---

[51] Minėtina, kad BRMŠ (I: 386) yra nurodomi du šio dokumento ištraukų variantai. Vienas jų (pirmasis) cituojamas iš S. Grunau (I: 713) kronikos. Deja, BRMŠ autoriai šio fakto nenurodė ir abu fragmentus pateikia kaip alternatyvios vertės to paties dokumento faktografiją, nors tai klaidinga nuostata – S. Grunau cituojamo teksto neatitikimą pabrėžė jau A. Mierzyńskis (1896: 128). Vadinasi, 1-ame variante nurodyto mitonimo lytis *pilweysen* (Grunau I: 713) yra šio šaltinio autoriaus pateiktas a. v. a. *pilwittenn* alternantas, nevartotas K. von Jungingeno (plačiau žr. 5 poskyrį).

[52] Pabrėžtina, kad BRMŠ (I: 387) vertėjų pasitelkta mitonimo *pilwittenn* interpretacija kaip „<...> pilvo žyniai <...>“ yra suponuota **ne** teksto, parašyto a. v. a. ir v. v. ž. samplaikos kalba, bet itin abejotinų, mitologų sugalvotų interpretacijų, neva ši mitologema – „<...> burtininko pilvakalbio (sugebančio kalbėti taip, tarsi balsas veržtųsi ne iš burnos, o iš pilvo) pavadinimas“ (BRMŠ I: 386). Tokią „burtininko pilvakalbio“ mitologemą sukūrė Antonis Mierzyńskis (1896: 129), teigęs, neva kažkokiame šaltinyje, parašytame vokiškai, kurio pavadinimo jis **ne**atsimena, buvo rašoma apie tokį žynį.

Remiantis akivaizdžia sub. a. v. a. *pilwittenn* (nom. pl.) sąsaja su sub. a. v. a. *pilwitzen* (nom. pl.) ‘demonai, namų dvasios; nykštukai, namų židinio dievai; raganos resp. lo. *lamia*, *penates*; **burtininkai**, ateities pranašautojai, **žyniai**; velniai’ (DW 247; Grimm 1835: 268), toks aiškinimas ir vertimas priskirtini mitologijos fantasmagorijai.

[53] Dėl vertimo, itin besiskiriančio nuo BRMŠ (I: 387) pateiktojo, eksplikacijos žr. 5 poskyrį.

[54] BRMŠ (II: 144) vertėjai suponuoja sintagmos a. v. a. *macht reich* referentą *die Scheuren* (acc. pl.), t. y. „<...> praturtina <...> kluonus“, nors akivaizdu, kad a. v. a. *macht reich* ‘daryti turtingą’ (Götze 1920: 175) suponuoja numanomą designatą a. v. a. *man* ‘žmogus’, t. y. **padaro* [***žmogų***] *turtingą*, plg. identiškai šią teksto atkarpą supratusio B nuorašo autoriaus inovacinį skyrybos ženklą – kablelį, kurį jis padėjo, norėdamas atskirti skirtingus referentus ‘žmogus’ ↔ ‘svirnas’, plg. „<...> der gott macht reicht, vnnd fůllet die ſcheůnenn“ B 728r, K kopijos eksplikacinį naratyvo variantą: „ein got der **leůte** macht reich vnd fůllett denn **lewten** die ſcheůre“ K 165r ir E manuskripto aiškią subjekto, o ne objekto nuorodą „Der Gott machet **Reych** <...>“ E 377r, dar plg. „<...> macht alſo die Menſchen reich <...>“ G(p [Dvd I: 86]).

*Pill**n**itis* ‘Der macht reich vnnd fůllett die ſcheůren resp. padaro [žmogų] turtingą ir pripildo svirnus’ α 728r;

*Pil**n**itis* ‘der gott macht reicht[55], vnnd fůllet die ſcheůnenn’ B 728r (dar žr. 54 išn.);

*Pil**n**itus* ‘der got machet reych vnnd fůllet die ſcheůnen’[56] C 1v;

*Pilt**n**itus*[57] ‘der Gott machet reich vnd fůllet die ſcheůren’ G 2v;

*Pil**n**itis* ‘Der machet reich vnd fůllet die ſcheůrenn’ X 762;

I.2.α. (*vėlesniojo laikotarpio SK kopijų* [**nom. sg**.]) –

*Pil**n**itůs* ‘Der Gott machet Reych[58] vnnd fůllet die ſcheůrenn resp. dievas padaro turčių ir pripildo svirnus’ E 377r (dar žr. 54 išn.), †D, †ε, †F, †H (WMh 246);

I.3.α. (*senojo laikotarpio SK nuorašų* [**acc. sg**.]) –

*Pil**n**iten* ‘den gewaldigen Gott <...> das er lasse wachsen grosse schone ahren vnd mehre Inen In der Scheunen Ir gewechse also wie oben [berurt – R. K.] resp. galingą dievą <...> kad leistų augti didelėms, gražioms varpoms ir daugiau jų svirnuose jiems būtų taip, kaip anksčiau [minėta]’ A(p [WMh 248]) ↔ *Pil**n**iten* ‘den Gott resp. dievą’ A(p [WMh 249]);

*Pill**n**iten* ‘den gewalltigenn Gott <...> das er laſſe wachſenn groſſe ſchóne ahrenn, vnnd mehre Inenn Inn der Scheůnen Ir gewechſe, alʒo[59] wie obenn’ α 729v ↔ *Pÿll**n**iten* ‘den Gott’ α 730r;

---

[55] B nuorašo autoriaus pavartota veiksmažodinė lytis a. v. a. *reich**t*** ‘valdo’ vietoj konteksto reflektuojamos adj. a. v. a. *reich*, matyt, suponuotas prieš ją esančios lyties verb. a. v. a. *mach**t***, t. y. priskirtina sporadinio *lapsus calami* reprezentantas.

[56] C nuorašo paraštėje prie šio mitonimo, matyt, skaitytojo (?) resp. **ne** manuskripto autoriaus kitos spalvos rašalu pateikta nuoroda *Festū Augustj* (žr. 2 pav.). Spėtina, kad tai **temporalinė** nuoroda, kuomet, šio įrašo autoriaus nuomone, buvo atliekama tekste minimos dievybės latrija – bžn. lo. ***festum*** *S. Petri ad vincula* resp. v. *Fest Petri Kettenfeier*, t. y. katalikų minėta šv. Petro išlaisvinimo iš kalėjimo diena, švęsta **rugpjūčio** (resp. bžn. lo. ***Augustum*** [Sleumer 1926: 139]) **1 d**., išbraukta iš *Calendarium Romanum Generale* 1960 m. (žr. Stubbs 2012: 332; Sleumer 1926: 823).

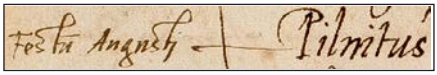

2 pav. **C 1v: C nuorašo paraštės fragmentas** (WHAB: Cod Guelf. 14.11 Aug. 4°)

[57] Šios formos 1-asis inovacinis struktūrinis elementas *-t-*, matyt, priskirtinas *lapsus calami* kategorijos sporadiniams neatitikimams, suponuotiems atsitiktinio vieno iš leksemos garsų pakartojimo, t. y. *Pilni-**t**-us* → *Pil-**t**-ni-**t**-us*.

[58] Plg. sub. a. v. a. *reych* ‘turtuolis, kilmingasis resp. V. lo. *dives*’ (DW 817; Blaise 1994: 318).

[59] Šios formos rašmuo ʒ reflektuoja dupletinio *ss* grafinį žymėjimą, vartotą a. v. a. kalbos raštuose, t. y. lytį adv. a. v. a. *al**ss**o* ‘tokiu pat būdu, taip pat; būtent, be to’ (žr. FrG 110–111; FHNDWe; dar žr. Götze 1920: 7–8).

*Pil**n**iten* ‘den gewalltigenn Gott <...> Das er laſſe wachſenn groſſe schõne Ahrenn, vnnd mehre Inenn Inn der Scheůnen Ir gewechſe, alſo wie obenn’ B 729v ↔ *Pỳl**n**itenn*[60] ‘den Gott’ B 730r;

*Pil**n**iten* ‘den gewaltigen Gott <...> das er laſſe wachſenn graß[61], schonne eeren[62], vnd mehre inen in der Scheůne ir gewechſe, alſo wie oben resp. kad leistų augti **žolei**, gražioms varpoms ir daugiau jų svirnuose jiems būtų taip, kaip anksčiau’ C 3r ↔ *Pil**n**itten* ‘den goth’ C 4r;

*Pil**n**itum* ‘den gewaltigenn Gott <...> das er laſſe wachſſen gras, ſchone eehren, vnd mehren Ine in der ſcheůnen ire gewechſſe, alſo wie oben’ G 3v (žr. 61, 62 išn.) ↔ *Pil**n**iten* ‘den Gott’ G 4v;

I.4.α. (*vėlesniojo laikotarpio SK kopijų* [**acc. sg**.]) –

*pil**nn**itům* ‘denn gewaltigen gott <...> das ehr laſſe wachſenn gras vnnd schone Erndte, vnnd mehre Ihrer gewechſſe in die Scheůrenn resp. kad jis leistų užaugti žolei ir gražiam derliui ir jo daugiau būtų svirnuose’ E 378v;

pierritum[63] †ε (WMh 248; dar žr. 3 pav.);

*Pil**n**itum* †D, †F (WMh 248);

*Pil**n**itům* ‘den Gott’ E 379r, †ε (WMh 249);

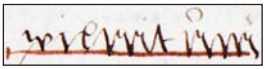

3 pav. **E 378v: E nuorašo fragmentas – mitonimo *pilnnitům* pateiktis** (VKKSTVB: Rps 95)

I.1.β. (*vėlesniojo laikotarpio SK kopijų* ir Jer. Maleckio kompiliacijos bei jos perspaudų [**nom. sg**.]) –

*Pil**w**itus*[64] ‘ſoll ſein der Gott, der die Scheunen fůllet vnd macht alſo die Menſchen reich resp. turėtų būti dievas, kuris svirnus pripildo ir taip pat padaro žmones turtingus’ G(p [Dvd I: 86]; dar žr. 54 išn.);

---

60 Šios lyties rašmuo *ỳ* (su vienu diakritiniu tašku) suponuoja B nuorašo autoriaus pasirinktą alternatyvų a. v. a. *ĭ* žymėjimą jo grafiniu alternantu *y* (žr. FrG 43–44), t. y. vietoj dėsningo minėto mitonimo *P-i-l-*... parašyta *P-ỳ-l-*...

61 C nuorašo autorius, sugretinęs adj. a. v. a. *gros* (apie jį plačiau žr. Kregždys 2018$_c$: 43) su sub. a. v. a. *graß* (↔ *gras*, *grass*) ‘žolė; vikšras ↔ žolės kirminas’ (FHNDWe) kaip partityvinius homofonus, pirmąjį pakeitė antruoju.

62 Ši lytis yra a. v. a. *ähren* (pl.) vienas grafinių variantų (žr. FHNDWe).

63 E manuskripto autoriaus rašysena itin sunkiai įskaitoma (žr. Kregždys 2018$_b$: 105). Dėl šios priežasties jo antrinį variantą (resp. ε) perrašęs **klaidingai** perskaitė E nuorašo tekstą, t. y. *pilnnitům* E perteikė kaip *pierritum*.

64 Neatmestina galimybė, kad L. Davidas koregavo senojo tipo SK nuorašų lytį su struktūriniu elementu *-n-* į formą su *-w-*, remdamasis *Agenda Ecclesiastica*, kurioje užfiksuotas mitonimas *Pil**uu**ytus* (žr. WMh 233), faktografija.

*Pel**w**ittus*[65] 'der machet reich und fůllet die Scheunen' J(p [Ws 19]);

*Pyth**w**itis*[66] 'ein got der leůte macht reich vnd fůllett denn lewten die ſcheůre resp. padaro žmones turtingus ir pripildo žmonėms svirnus' K 165r (dar žr. 54 išn.);

*Pil**u**itus* a, b, d (WMh 246), 'der Gott machet reich vnd fullet die ſcheunen' c (Dtm [132]), 'der Gott machet reich und fůllet die Scheunen' e (Sch 707);

I.2.β. (*vėlesniojo laikotarpio SK kopijų* ir Jer. Maleckio kompiliacijos bei jos perspaudų [**acc. sg**.]) –

*Pal**w**itum*[67] 'den gewaltigen Gott <...> das er wolle wachſen laſſen, viel vnd gutes Graß, geben eine ſchon̊e Erndte vnd Inen die Scheunen woll fůllen vnd das Getreide ſehr mehren in den Scheunen resp. galingas dievas <...> kad jis panorėtų leisti augti gausiai ir gerai žolei, suteiktų puikų derlių ir jiems svirnus gerai pripildytų bei itin pagausintų grūdų svirnuose' G(p [Dvd I: 90]) ↔ *Pal**w**itum* 'den Gott' G(p [Dvd I: 91]; dar žr. 67 išn.);

*Pil**w**iten* †F (WMh 249);

*Pil**w**ittum* 'den gewaltigen Gott <...> das er laſſe wachſen Gras / vnd ſchon̊e Erndte / vnd mehre jr Gewechs in die Scheunen' J(p [Ws 20]) ↔ *Pil**w**itum* 'den Gott' J(p [Ws20]);

*Pil**w**iten* 'den gewaldigen got <...> das er laſſe wachſen groß ſchon ehren vnd mehren In In der ſcheůn Ire getreide' K 165v;

*Pil**u**itum* 'den gewaltigen Got <...> das er laſſe wachſſen gras vnd ſchon̊e erndte / vnd mehre ihnẽ die ſcheunen / ihre gewechſſe alſo wie oben' c (Dtm [133]), a, b (WMh 248);

*Pilt**u**ten*[68] 'den Gott' c (Dtm [134]), *piltuten* a, b, *Piluitum* d (WMh 249);

*Pil**u**itum* 'den gewaltigen Gott <...> das er laſſe wachſen Gras und ſchon̊e Erndte, und mehre ihnen die Scheunen, ihre Gewåchſe, alſo wie oben' e (Sch 709) ↔ *Pilt**u**ten* 'den Gott' e (Sch 710; dar žr. 62 išn.);

II. užfiksuota dvejopų nom. sg. / acc. sg. fleksinių formantų *-is* ↔ *-us* / *-en(n)*, *-em* ↔ *-um* pavyzdžių resp. jtv. *Pilnit**is*** A(p [WMh 246]) ↔ jtv. *Pilnit**us*** C 1v ir kt., jtv. *Pilnit**en*** A(p [WMh 248]) ↔ *Pilnit**um*** G 3v (žr. I.1.α–4.α., I.1.β–2.β punktus), kurių etiologijos sieti su indigenia vakarų baltų deklinacijos sistema, matyt, nevertėtų, t. y. galūnės *-is* ir *-us*,

[65] Šios formos šaknies *-e-* yra grafinis pirminio *-i-* alternantas, pasitaikantis XVI a. raštuose, sukurtuose a. v. a. kalba, plg. adj. a. v. a. *wi**l**(i)ch* 'nuoširdus, paslaugus' ↔ adj. a. v. a. *we**l**(i)ch* 't. p.', dar plg. adj. v. *wi**ll**ig* 't. p.' (plačiau žr. FrG 44).

[66] Dėl 1-ojo inovacinio struktūrinio elemento a. v. a. / v. v. ž. *-th-* (= a. v. a. / v. v. ž. *t* [FrG 98; Lasch 1914: 129]) etiologijos plačiau žr. 57 išn.

[67] Šios lyties šaknies *-a-* kilmė, matyt, grįstina sporadinio *lapsus calami* fenomenu.

[68] Dėl formos *Pil-**t**-uten* 1-ojo antrinės kilmės *-t-* etiologijos plačiau žr. 57 išn.

spėtina, yra lotynizuotų formų rodiklis, plg. avd. v. *Daphn**is***, *Jef**us** Chrift* ↔ *Jef**um** Chrift**um***, *Malch**us*** (Arnim, Brentano 1806: 110–111, 252, 261) ↔ avd. V. lo. *Joann**is***, *Sanct**is*** (Pott 1859: 196), linksniuotos pagal lotynų ir a. v. a. / v. v. ž. kaitybos taisykles (plačiau žr. Whitney 1888: 42; dar žr. FrG 166–167).

Identifikuojant grafemų *-n-* ↔ *-w-* analizuojamos mitologemos pirmumo statusą, minėtina, kad SK originalu vieni pirmųjų besinaudoję *Agenda Ecclesiastica* (1530) rengėjai užfiksavo lytį su **abilūpiniu** *-w-*, plg. *Pil**uu**ytus* (WMh 233; dar žr. 64 išn.). Vadinasi, sieti *-n-* ↔ *-w-* formų diferenciją formaliai galima būtų sieti **tik** su **pirminio** SK rankraščio (resp. **originalo**) rašto ypatumais. Galima iškelti atsargią hipotezę, kad šis veikalas buvo parašytas vokiškuoju kursyvu (resp. *Kursivschrift* '15° į dešinę pasviręs raštas' [apie jį plačiau žr. Kregždys 2018_b: 102]), kurio vienas ypatumų – balsio ***u*** žymėjimas, pasitelkiant diakritinius ženklus: lankelį virš šio rašmens (resp. *ů*) arba 2-u brūkšnelius (resp. *ú*), mat minėto rašto grafemos ***n*** ir ***u***, be nurodytų diakritikų, yra tapačios (plačiau žr. Kregždys 2018_c: 45; dar žr. 3 pav.). Vadinasi, SK originalo pirminio nuorašo autorius, remdamasis šios mitologemos formaliąja grafine raiška, t. y. balsio ***u*** **be** diakritiko pateiktimi, ją perrašė priebalsiu ***n*** resp. *Pil**n**itis* A(p [WMh 246]). Tokį spėjimą galima argumentuoti ir a. v. a. kalbos raštuose užfiksuota dvejopa abilūpinio *w* kaitos tendencija, t. y. a. v. a. konsonantemos *w* grafinės raiškos variavimu (1) ir vieno šio rašmens alternanto kaita (2), suponuojančiais **antrinį** (resp. inovacinį) formų su struktūriniu elementu *-n-* statusą:

(**1**) a. v. a. raštuose pasitaikančia *w* ↔ *m* pakaita, plg. sub. a. v. a. ***w**an* 'vyras' (FrG 106) ↔ sub. a. v. a. ***m**an* 't. p.' (DW 750), verb. a. v. a. ***m**urweln* 'raižyti; austi' (FrG 106) ↔ verb. a. v. a. ***w**urfeln* 't. p.' (FHNDWe), dar plg. verb. v. ***w**ürfeln* 't. p.' (plačiau žr. FrG 106);

(**2**) sporadine a. v. a. *m* → *n* pakaita (plačiau žr. FrG 160).

Apibendrinant formaliąją mitonimo struktūros analizę, galima teigti, kad mitologemos morfofonetinių alternantų (resp. *Pil**n**itis* A[p] ↔ *Pil**w**itus* G[p]) struktūrinių elementų diferencija ir jos etiologijos eksplikacijos būdai suponuoja pirminę lytį **Pil**w**itis* (↔ **Piluytis*) *'mitologinė būtybė, padaranti žmogų turtingą ir pripildanti grūdais jo svirnus'.

5. Mitonimo įtv. *Pilnitis* A(p) ↔ *Pilwitus* G(p) etimologinė analizė

Prieš pradedant mitologemos įtv. *Pilnitis* A(p) ↔ *Pilwitus* G(p) etimologinę analizę, būtina detalizuoti pirmojo jos, užfiksuotos apeliatyvo forma, vartosenos faktografiją, kuri, remiantis pateiktu K. von Jungingeno įsako naujuoju vertimu (žr. 4 poskyrį), koreguotina iš esmės. Minėtina, jog Norbertas Vėlius

(BRMŠ I: 385–386), nenurodęs jokių lingvistinių šiame XIV a. dokumento naratyve minimų mitonimų analizės argumentų, teigia, kad „<...> šalia vokiškų burtininkų pavadinimų (*Zauberer*, *schwartzkunstiger*, *Schwartzkonstler*) pateikiami ir prūsiški (*weideler*, *pilweysen*, *pilwittenn*)“, t. y. suponuojamas pastarųjų leksemų indigenus[69] vakarų baltų etnolingvistinis statusas.

Nekyla jokių abejonių, kad K. von Jungingeno įsako nuoraše, kurį perrašė L. Davidas, užfiksuota **sintagma** „<...> Weydeler pilwittenn <...>“, pateiktas žodžių junginys, neatskirtas skyrybos ženklais, o **ne** vienarūšės sakinio dalys (resp. „<...> burtininkai, pilvo žyniai <...>“), kaip mėgino interpretuoti BRMŠ (I: 387) vertėjai. Šis sintaksinis vienetas, spėtina, reflektuoja absorbcinę[70] lytį v. v. ž. *Weyd**e**ler* gen. **pl**., sietiną su *tatpuruṣa* tipo kompozitu v. v. ž. *weide-l**û**t* ‘medžiotojas, žvejys’ (SchL II: 753; LW 425), dar plg. a. v. a. *waid**eleut**e* ‘**žvejai**; medžiotojai’ nom. **pl**. (DW 897; dar žr. DWG XIV$^{I(1)}$: 601) ← sub. a. v. a. *weidman*, *Weydman*, *waidman(n)* nom. sg. ‘žvejys; medžiotojas’, *waidleute* nom. pl. (FHNDWe) ↔ v. *Weidman(n)* ‘t. p.’ (DWG XIV$^{I(1)}$: 612–613; Heyne III: 1350), plg. sūduvių veiklos, apibūdintos Johanneso Poliandro, apibrėžtį: „<...> Sudawen <...> quaſi **piſcantur** ſuccinum <...>“ (Rappolt 1737: 13; dar žr. BRMŠ II: 169) resp. „<...> sūduviai <...> lyg **žvejoja** gintarą <...>“ ← verb. V. lo. *piscor* ‘žvejoti’ ↔ V. lo. *piscator* ‘**žvejys**’ (Blaise 1994: 690), t. y. suponuotina sūduvių etnonimo pakaita, vietoj jo vartojant šios vakarų baltų genties veiklos uzemą ‘**žvejai**’, plg. identišką semantinę ‘Prūsijos lietuviai ↔ valstiečiai’ referento kaitą, t. y. sub. lie. (dial.) *bū̃ras* ‘valstietis Prūsijos valdytose **lietuvių** gyventose vietose; Klaipėdos krašto ūkininkas; Mažosios Lietuvos valstietis’ (LKŽe; KrŽ 56; ŠVŽŽ I: 82) ← v. dial. (RPr.) *būr* ‘valstietis’ (Ziesemer I^{7}: 432) ↔ v. v. ž. *bur*, *bûr* ‘gyventojas; valstietis; pilietis; kaimynas’ (DW 167; LW 145).

Mitonimas įtv. *waidler* A(p [WMh 259]) užfiksuotas acc. ↔ nom. sg. formomis tik 12-oje SK dalyje *Ist imands bestolen* A(p[WMh 259–260]) (resp. *Jei kas yra apvogtas*):

---

[69] M. Pretorijus (MP III: 288–289) šią K. von Jungingeno įsako informaciją suvokia kaip prūsų faktografijos paminėjimą resp. paveldėtų baltiškųjų leksemų išvardijimą.

[70] Plg. v. dial. *apfl̥* ‘obuolys’ ↔ s. v. a. *apf**u**l* ‘t. p.’ (žr. Hofmann, Rubenbauer 1950: 8; dar žr. Schützeichel 2012: 39; Casemir, Fischer 2013: 87–88); adj. v. v. ž. *grötste* ‘didžiausi’ ← adj. v. v. ž. *grö**te**ste* ‘t. p.’, v. v. ž. *sede* ← v. v. ž. *se**ge**de* (Lasch 1914: 54, 121); dar plg. XIV–XV a. a. v. a. kalbos raštuose užfiksuotas kontrakcines formas: *klan* ‘pasakoti’ ↔ *kla**ge**n* ‘t. p.’, *nal* ‘nagas’ ↔ *na**ge**l* ‘t. p.’, *wen* (nom. pl.) ‘vežimas’ ↔ *wa**ge**n* ‘t. p.’ ir kt. (plačiau žr. FrG 78; dar žr. 74 išn.).

Viso ar dalies skiemens absorbcija būdinga ir vakarų baltų onimų pavyzdžiams, plg. top. pr. *Per**kun**lauken* (*Per**kuhn**lauken* [NTSGW IV: 24]) ↔ top. pr. *Perlauken* 1330 (Pierson 1873: 693), nors G. Gerullis (1922: 120) ne tik nemini 1-ojo onimo, bet 2-ąjį interpretuoja kaip prefikso pr. *per-* vedinį. Patikėti tokiu aiškinimu **ne**galima ne tik dėl atitinkamos morfologinės struktūros vedinių stokos rytų baltų kalbose (plg. LATŽ 239; LVV I: 299), bet ir dažnų šių kalbų *tatpuruṣa* tipo kompozitų, plg. top. lie. *Perkū́n-kalnis*, *Perkū́n-kiemis* ↔ top. la. *Pę̂rkuoṇ-lauks*, *Pę̂rkūṇ-kalns*, *Pę̂rkuon-gals*, *Pę̂rkan-puors* (Būga I: 149; LVV I: 329, 332–333, 335–336).

(**α**) senojo tipo rankraščių ir Jer. Maleckio kompiliacijos perspaudų šios mitologemos lytys morfologiškai tapačios, plg. *weidler* α 736v ↔ *waidler* α 737r, *weydler* B 737r ↔ *weÿdler* B 737v, *waidler* C 14r, G 11v ↔ *waydler* C 14v, G 12r, *weidler* X 772 ↔ *weidler* X 772, *Waidler* c (Dtm [141]) ↔ *waidler* c (Dtm [142]), *Weydler* e (Sch 719) ↔ *Weydler* e (Sch 719);

(**β**) vėlesniojo tipo rankraščiuose reflektuojamas balsis *-e-*, įterptas po struktūrinio elemento *-d-*, plg. *weydeler* E 386r ↔ *weydeler* E 386v, Ø ↔ *Waideler* G(p [Dvd I: 147]), *Weydeler* J(p [Ws 21]) ↔ nom. sg. forma pakeista pron. prs. lytimi a. v. a. *er* 'jis' J(p [Ws 22]).

Minėtos v. v. ž. *Weydeler* (gen. pl.)[71] fleksinis formantas ***-er*** eksplikuotinas dvejopai:

(**1**) jo etiologija sietina su sūduvių etnonimu resp. jo lytimi *Sudau**er***[72] gen. pl. (↔ *Sudauen* [nom. pl.]), plg. a. v. a. / v. v. ž. *Sudau**er**landt* 'suduvių kraštas' (Grunau I: 70) resp. analogijos faktoriumi;

(**2**) aiškintinas kaip adjektyvo grad. comp.[73] formantas, mat, kaip nurodoma Augusto Lübbeno ir Christopho Waltherio viduriniosios vokiečių žemaičių kalbos žodyne, v. v. ž. *weide-**lût*** 'medžiotojas, žvejys', buvo **kontaminuojamas** su homofonu **adj**. v. v. ž. *lût* 'garsus, girdimas; žinomas; viešas' (SchL II: 753; LW 425), t. y. suponuojamos v. v. ž. *weide-lût* semema '**nuožmus** medžiotojas, žvejys' resp. v. 'vom blasenden Jäger, Fischer' (LW 1134), t. y. suponuotina lytis v. v. ž. **weide-lût**er* gen. pl. *'nuožmių medžiotojų, žvejų' (→ [kontrahuota forma] v. v. ž. ****weideler***), plg. SK 8-osios dalies antraštės *Bardoayts der Schiffleut gott* A(p [WMh 252]) resp. *Jūrininkų dievas Bardoayts* E nuorašo leksemos sub. a. v. a. *Schiffleùt**er*** (← a. v. a. *schiff* 'laivas' + a. v. a. *leute* 'žmonės' [DW 739, 836]) baigmenį ***-er***, t. y. *Der Schiffleùt**er** Gott Gardoataýts* E 381r (žr. 4 pav.).

[71] Šią lytį S. Grunau vartoja su ir be jungiamojo balsio resp. *waidler* 'burtininkai' nom. **pl**. (Grunau I: 90, 94) ↔ *waideler* 'burtininkas' nom. **sg**. (Grunau II: 581), implikavęs morfologinę kaitą, t. y. **daugiskaitą** keičia **vienaskaita**, dar plg. *dorffwaidler* 'kaimo burtininkas' nom. **sg**. (Grunau I: 94). Šios inovacijos etiologiją galima sieti su a. v. a. *waidelotten* **pl**. (Grunau I: 89) transformacija į v. v. ž. / a. v. a. *waidelott(e)* ↔ *waidlott* **sg**. (Grunau I: 91, 98), remiantis v. v. ž. *lût* **sg**. 'tauta; žmonės' (LW 425; dar žr. 78 išn.), t. y. S. Grunau galėjo tokią formą vartoti, remdamasis analogija.

Tenka apgailestauti, kad K. Būga (I: 185), **ne**įžvelgęs šios morfologinės kaitos, minėtas lytis priskiria paveldėtoms.

[72] Šios fonomorfologinės struktūros lytį mini jau Petras Dusburgietis, plg. *Sudowite* (SRP I: 51–52 ir kt. [plačiau žr. Kregždys 2018: 46]).

[73] Plg. v. v. ž. *Vnde scryede mit lud**er** stemme* (SchL II: 753).

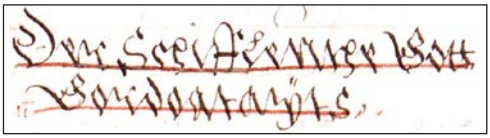

4 pav. **E 381r: E nuorašo fragmentas – 8-os SK dalies antraštė**
Der Schiffleuter Gott Gardoataÿts
(VKKSTVB: Rps 95)

Be to, tokiai morfologinei inovacijai rastis įtakos galėjo turėti pakitusi fonomorfologinė žodžio struktūra[74] bei jau minėtas analogijos faktorius, plg. v. v. ž. *visch**er***, *pump**er*** 'žvejys, -jai, -**jų**' (LW 570, 960), plg. prieš šį žodžių junginį 1394 m. dokumente esančio „<…> das alle Zauber**er** <…>" (žr. Baczko II: 380).

Šią hipotezę galima pagrįsti S. Grunau vartojamomis formomis, labai aiškiai reflektuojančiomis **kompozitą**[75] (žr. 2 schemą), o **ne** sufikso pr. *-*ŭt*-vedinį (žr. toliau): v. v. ž. / a. v. a. *waidel**o**tten*[76], *waidol**o**tten* 'burtininkai'[77] (↔ *waidlotten* 't. p.' [Grunau I: 62, 71, 79, 89 ↔ 63, 78, 89, 91 ir kt.; dar žr. DWG XIII: 1037]) **pl**., reflektuojančiomis (**α**) v. v. ž. ***û*** grafinį alternantą ***o*** (žr. Lasch 1914: 21) arba (**β**) a. v. a. *-eu-*[78] → a. v. a. *o* (resp. *ô* [FrG 60, 62–63]) kaitą. Sememos, suponuojančios hieronimą 'burtininkai' (⇦ 'žvejai ↔ sūduviai'), užfiksuotos S. Grunau kronikoje, etiologija grįstina šios vakarų baltų tautos ypatinga senosios religijos puoselėjimo tradicija (žr. Kregždys 2018: 42), lėmusia įotvingių priskyrimą demoniškų jėgų garbinimo pasekėjams, plg. jų SK

[74] Plg. verb. a. v. a. *rei**n*** 'judinti' ↔ verb. a. v. a. *re**gen*** 't. p.' (žr. FrG 78), sub. a. v. a. ***fau**t* 'prižiūrėtojas, valdytojas' ↔ sub. a. v. a. ***fog**et* 't. p.' (žr. FrG; Götze 1920: 73).

[75] Pirmasis tokią morfologinės šio žodžio struktūros apžvalgą pateikė nežinomas XIX a. autorius, rekonstravęs, jo manymu, slavų kilmės lytį **der Woyd-lud* *'tautos vadas, teisėjas, žynys' (žr. GCP 52).

[76] Šią formą vėlesni autoriai kartoja, ją modifikuodami, pvz., L. Davidas (Dvd III: 11) nurodo lytį *We**i**delotten*.

[77] Galima iškelti atsargią prielaidą, kad K. von Jungingeno 1394 m. balandžio 23 dienos potvarkyje užfiksuotos sintagmos „<…> Weydeler pilwittenn <…>" (žr. 4 poskyrį) 2-ojo elemento *pilwittenn* neapibrėžtas, remiantis *de sexu* principu, semantinis ekstensionalas, reflektuojantis ir **g**. **fem**. referentus '**ragana**' (↔ a. v. a. *pilwis*, *pilwiht* 'ragana, **burtininkė**') suponavo S. Grunau (I: 74, 78) pirmą kartą minimą **moterų žynių** rango įvardijimą (žr. Balsys 2017: 147), plg. *waydolottinne* (nom. sg), *waydolottinnen* (dat. pl.) ir kt., t. y. šios formos (g. fem.) priskirtinos semantinių asociatyvų vėlyviems inovaciniams dariniams, sukurtiems rašto paminklų autorių, **ne**suponuojantiems istorinės faktografijos refleksijų.

[78] S. Grunau, kaip ir SK K nuorašo autoriaus, kalbai būdinga kelių Prūsijos vokiečių dialektų resp. a. v. a. ir v. v. ž. kalbų ypatybės, t. y. jų samplaika (plačiau žr. Kregždys 2018_b: 116), t. y. jis vartoja a. v. a. *leutte* pl. 'žmonės' (Grunau I: 23, 25, 52, 134 ir kt.) paraleliai su v. v. ž. *lùt* sg., *lude* pl. 'tauta; žmonės' (LW 425), plg. *lutt* (Grunau I: 54, 183).

įvardijimą „*Von den Zudewiten* <…>“ A(p [WMh 244]) resp. „Apie burtininkus <…>“ ↔ *Deywoty Zudwity* A(p WMh 245]) resp. *„Dievai burtininkų“ (žr. Kregždys 2018: 55, 58).

Jei šis spėjimas teisingas, visai kitokį etnolingvistinį statusą suponuotų ir itin vėlyvas, užfiksuotas tik Enchiridione, verb. pr. *waidleimai* III 29_3 ‘žyniaujame, buriame’, kuris iki šiol traktuojamas kaip indigeni vakarų baltų leksema (Nesselmann 1873: 196; Trautmann 1910: 455; Būga I: 187, II: 139, 373; DI IV[2]: 331–332; LEW 1180; PEŽ IV: 212; Kaukienė 2004: 18; Bednarczuk 2005: 3–4; Smoczyński 2005: 39–40, 48, 143, 167, 193, 299, **385**–**386**, 392), t. y. prūsų „naujojo leksikono kūrėjai“ Abelis Vilis ir Paulius Mėgotas (apie juos plačiau žr. Kregždys 2018_c: 27), remdamiesi Prūsijos vokiečių vartotais verb. v. dial. (RPr.) *waidelen*, *waidlen* ‘burtininkauti’ (Grunau I: 90–91; dar žr. Hennig 1785: 296; Fr II: 453; Būga I: 185; DWG XIII: 1037), juos panaudojo kaip prūsų kalbos žodį, rengdami Enchiridioną, su paveldėtąja šios tautos leksika, matyt, neturinčia absoliučiai nieko bendra[79].

Pagrindinė kliūtis v. v. ž. / a. v. a. *waidelotten*, *waidolotten* ‘burtininkai’ priskirti indigeniai vakarų baltų leksikai (I) iki šiol neargumentuota morfologinė leksemos struktūra bei (II) rytų baltų kalbų alternatyvios semantinės vertės alternantų stoka:

(**I.1**) S. Grunau vartojamų dvejopos darybos *waidler* ‘burtininkai’ nom. pl. (žr. 71 išn.) ↔ *waidelotten* ‘t. p.’ lyčių neatitikimą K. Būga (I: 185–186, II: 139, III: 809), sekdamas Georgu Heinrichu Ferdinandu Nesselmannu (1873: 196), grindžia **germanizavimu**, t. y. *waidelotten* resp. **Waidilutte* */vaidilŭtīs/ jis traktuoja kaip pirminę, o jos morfologinę struktūros analizę argumentuoja, **klaidinga** nuostata, matyt, suponuota Augusto Leskieno (1891: 577), o vėliau ir Reinholdo Trautmanno (1910: 370), ydingos suff. pr. *-*ŭt*- vedinių semantinės (resp. mažybinės maloninės) vertės eksplikacijos[80], neva šis ***n. agentis*** yra „<…> susmulkintintinė (diminutivum) lytis <…>“. Akcentuotina, kad su suff. pr. *-*ŭt*- buvo pasidaromi ***n. concreticum***, o **ne** *n. deminutivum* (plačiau žr. Ambrazas 2000: 107; Mažiulis 2004: 33), kurie ilgainiui įgydavo *n. agentis* konotaciją, pvz., sub. pr. *locutis* ‘karšis’ E 562 ← *n. agentis* pr. **lukutīs* *‘šviesios spalvos žuvis’ (⇦ *n. concreticum* *‘šviesios spalvos objektas’) < verb. pr. **lŭk*- ‘šviesti’ + suff. pr. *-*ŭt*- (plačiau žr. PEŽ III: 78–79);

(**I.2**) avd. pr. *Ackuthe*, *Algutte*, *Brangut*, *Gedute* 1299, 1300, 1397, *Geruthe*, *Grassute* 1355, *Jagutte*, *Kirsute* 1398, *Waykutte* 1353, *Wargute* 1359 ir kt.

---

[79] Tas pats pasakytina ir apie verb. pr. pr. *auschaudītwei* ‘pasitikėti’ III 27_{11}, sub. pr. *auschaudīsnan* ‘pasitikėjimą’ III $47_{11–12}$, adj. pr. *auschaudīwings* ‘patikimas’ III 57_{15}, sub. pr. *auschautenīkamans* ‘skolininkams’ III $53_{21–22}$ bei sub. pr. *auschautins* ‘skolas’ I 11_3 (plačiau žr. Kregždys 2018_c: 50, 52–53) kilmę, kuri suponuoja ne baltų, o vakarų germanų substratines formas.

[80] Deja, ja remiasi net ir šių dienų tyrėjai (žr. Kaukienė 2004: 17–18).

(Trautmann 1974: 11–12, 20, 31–32, 36, 38, 46, 113, 115, 182) reflektuoja **antonomazijos** fenomeną resp. bendrinio žodžio virtimą tikriniu, t. y. *n. concretica* antroponimizaciją, **ne**sietiną su deminutyvų vartosena (žr. Ambrazas 2000: 107);

(**II.1**) sub. lie. *vaidilà* 'senovės lietuvių ir prūsų pagonių vyresnysis kunigas, žynys' / *vaĩdilas* 't. p.' (LKŽe), sub. la. *vaidelis* 'pagonių žynys' (ME IV: 434) yra kabinetinės mitologijos kūrėjų fantazijos kūriniai (žr. 81 išn.), **ne**paliudyti[81] ne tik senuosiuose raštuose, bet ir gyvosios kalbos duomenų sąvaduose resp. tarmių aprašuose bei leksikografiniuose rinkiniuose;

(**II.2**) avd. lie. *Vaidilà*, *Vaĩdilas* ↔ *Vaĩdalas* etiologija siejama su verb. lie. *vaĩdeliotis* 'ginčytis, kivirčytis; rodytis, vaidentis', verb. lie. *vaidéntis* 'rodytis vaiduokliams ar kokiems nors reiškiniams', sub. lie. *vaĩdas* 'nesantaika, barnis, karas; vaiduoklis, šmėkla, vaidalas; vaizdas, atvaizdas, paveikslas; ženklas' (LPŽe)[82], o šių genezė eksplikuojama, remiantis onomatopėjinės kilmės interj. lie. *vái*, *vaĩ* 'oi, ai; vaje, oje' (LKŽe [plačiau žr. ALEW II: 1165]) ir verb. lie. *veizdéti* 'žiūrėti, žvelgti; apžiūrėti, norint patirti, koks kas yra, įsitikinti kuo ir kt.' (LKŽe [žr. LEW 1180; ALEW II: 1166]), **ne**suponuojančiais hieromantinės *ad litteram* konotacijos (žr. Kaukienė 2004: 18; dar žr. 82 išn.). Pabrėžtina, kad LPŽe labai teisingai nurodytas avd. lie. *Vaĩd**a**las* → *Vaid**i**là*, *Vaĩd**i**las* darybos sekos santykis, mat *de origine* suff. bl. *-*ĭlŏ*- reflektuoja **pirminę** *ĭ* kamieno lytį, t. y. istoriškai prie tokio kamieno formų buvo pridedamas suff. bl. *-*lŏ*-, plg. *n. qualitatis* sub. pr. *sirs**i**lis* 'širšė'[83] E 790 (žr. PEŽ IV: 116–117) ↔ sub. s. lie. (dial.) *šìrš**i**s* 't. p.' (Ambrazas 1993: 123). Vadinasi, K. Būgos (I: 185) postulatas, neva v. v. ž. / a. v. a. *waid**e**lotten* ↔ *waid**o**lotten* 'burtininkai' 2-osios lyties priskyrimas perrašinėtojo padarytoms klaidoms resp. „<…> čia *o* turime laukiamo *e* vietoje par kopisto pasirikimą" taip pat yra iš esmės **klaidingas**, mat rytų baltų kalbų neva etimologiniai šių žodžių atitikmenys **ne**suponuoja *ĭ* kam., bet tik *ŏ* kam. formą, t. y. sub. lie. *vaĩd**as*** (žr. anksčiau). Remiantis anksčiau įvardytais lingvistiniais argumentais, pirmine lytimi,

[81] Tenka apgailestauti, kad iki šiol pasitaiko tyrėjų (LED 1584; dar žr. Smoczyński 2005: 385–386), teigiančių, kad leksemos istoriškumo rodiklis gali būti jos paminėjimas romantikų poetų kūriniuose, pvz., Adomo Mickevičiaus *Pieśń wajdeloty* ir kt. (plačiau žr. Bednarczuk 2005: 1; dar žr. Schmalstieg 2015: 268).

[82] Audronė Kaukienė (2004: 17–18), remdamasi semantine verb. bl. **vaid-* 'žinoti' (plačiau žr. PEŽ IV: 215) prūsų kalbos vedinių verte, teigia, sub. lie. *vaidilà* esant ne rytų baltų deverbatyvą, bet skolinį iš prūsų kalbos resp. pritaria Kazimiero Būgos (II: 139, III: 809) ir juo sekusių Jānio Endzelīno (DI IV²: 332) bei Vytauto Mažiulio (žr. PEŽ IV: 213) jokiame rašto šaltinyje neužfiksuotų lyčių sub. pr. **vaidila* ↔ **vaidilas* rekonstrukcijai.

[83] Šios lyties g. masc. (PEŽ IV: 116), matyt, ir suponavo jos morfologinės struktūros kaitą, t. y. suff. pr. *-*ĭl*- vedinio atsiradimą, norint pabrėžti širšės patino reikšminę skirtybę resp. reflektuojama *n. qualitatis* (ypatybės turėtojo) konotacija (apie ją plačiau žr. Ambrazas 2000: 177).

jei ją priskirtume paveldėtoms baltų leksikos refleksijoms, reiktų traktuoti *ŏ* kam. *waid**o**lotten*, kuri K. Būgos interpretuota kaip klaidinga. Be to, šią lytį formaliai galima būtų priskirti ir suff. pr. *-*ŭl*-[84] vedinio sub. pr. *weydulis* 'vyzdys, akies obuolys' E 81 (← pr. **veidulas* 'tai, kuo matoma, regima' < verb. pr. **veid-* 'matyti' + suff. pr. *-*ŭl*- [PEŽ IV: 228]) refleksijoms, tačiau jo darybos eksplikuoti **ne**pavyktų – **žodžio struktūros negali formuoti du tos pačios konotacijos resp. *n. concreticum* formantai** suff. pr. *-*ŭl*- ir suff. pr. *-*ŭt*-.

Semantinė suff. pr. *-*ŭt*- vertė suponuoja ankstesnių tyrėjų, mėginusių eksplikuoti v. v. ž. / a. v. a. *waidelotten* kaip indigenią formą, iškeltų hipotezių **klaidingumą**, mat ir pripažinus, kad prūsai galėjo vartoti paveldėtą lytį *n. agentis* sub. pr. **vaidila* ↔ **vaidilas* *'žynys' (žr. 82 išn.) ← verb. pr. **vaid-* 'žinoti' (PEŽ IV: 215; dar žr. Nesselmann 1873: 196) + suff. pr. *-*ĭl*- (apie tokį rytų baltų leksemų darybos tipą žr. Ambrazas 1993: 123; dar žr. PEŽ IV: 213), šios lyties struktūrinio komponento *-otten* sieti su suff. pr. *-*ŭt*-, kuriuo buvo padaromi *n. concretica* (žr. anksčiau), jokiu būdu **ne**galima[85] resp. suponuoti retrogradinę formų *n. agentis* sub. pr. **vaidila(s)* *'žynys' ir jo morfologinio koreliato (resp. *n. concreticum*) sub. pr. **vaidilŭtĭ/īs* *'tai, kas yra *vaidila(s)' vartoseną būtų **alogiška**.

Dėl šios priežasties teigti, kad S. Grunau užfiksuotas hieronimas v. v. ž. / a. v. a. *waidelotten* reflektuoja autentišką **vaid-**i**-lŭtīs* (Būga I: 186), **ne**galima (dar žr. 2 schemą).

Apibendrinant v. v. ž. / a. v. a. *waidelotten* 'burtininkai' analizę, galima daryti šias išvadas:

1) vakarų baltų leksikonas **ne**suponuoja dupletinio suff. pr. *-*ĭl(ŏ)-ŭt*- vartosenos atvejo (dar žr. 85 išn.);
2) suff. pr. *-*ŭt*- **ne**implikuoja deminutyvų konotacijos;
3) ši forma yra **ne** indigeni vakarų baltų dupletinio sufikso pr. *-*ĭl-ŭt*- vedinys, bet skolinys iš vakarų germanų kalbų – *tatpuruṣa* kompozito v. v. ž. *weide-lût* 'medžiotojas, žvejys' refleksija, suponuojanti referentų 'žvejai' → 'sūduviai ↔ burtininkai' kaitą.

[84] T. y. reiktų teigti, kad S. Grunau lytis *waidolotten* iš tiesų reflektuoja **vaid-**u**-l-**u**-tten*, mat pr. *u* buvo atviras ir grafiškai perteikiamas taip pat ir rašmeniu *o* (žr. Mažiulis 2004: 14–15; dar žr. Trautmann 1974: 182).

[85] Plg. R. Trautmanno (1910: 455), matyt, įžvelgusio prūsų kalbai nebūdingo dupletinio suff. pr. *-*ĭl(ŏ)-ŭt*- vartosenos ydingą traktuotę, pasiūlytą visai kitos morfologinės struktūros lyties pr. **waidlŏtojis* rekonstrukciją, kurią labai išplėtojo Leszekas Bednarczukas (2005: 3–5; dar žr. Schmalstieg 2015: 268–269). Deja, šio tyrėjo hipotezė, neva prūsai vartoję *n. agentis* lytį **waid-lai-tojis*, pasidarytą su formantu *-*lai*-, nėra pagrįstas atitinkamos darybos modelio pavyzdžiais, todėl priskirtinas kazuistikai.

2 schema

Apeliatyvo v. v. ž. *Weydeler* ‘žvejų’ 1393 ir mitonimų a. v. a. / v. v. ž. *waidelotten*, *waid(e)ler* ‘burtininkas, -ai’ 1518 etiologija ir semantinė raida

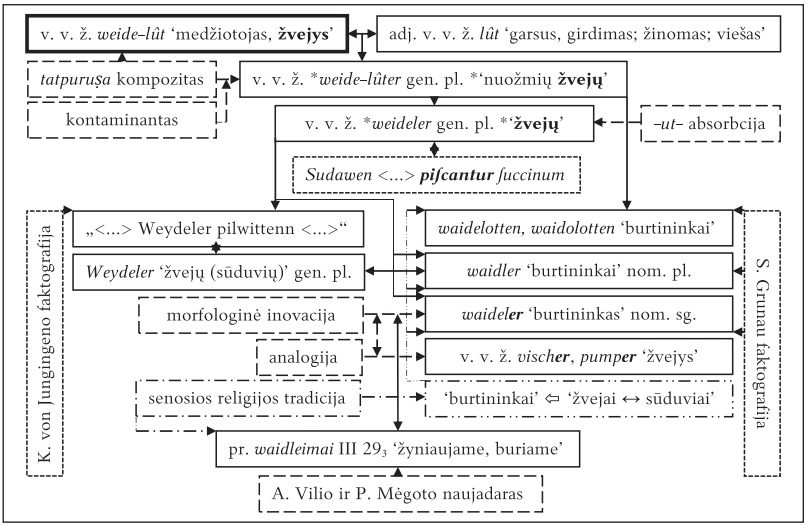

Aptariant mitonimo jtv. *Pilnitis* A(p) ir kt. SK minimų jo variantų ligšiolines kilmės, kuri iki šiol nėra nustatyta[86], hipotezes ir jų metodologinį pagrįstumą, pabrėžtina pastarojo abesija. Joks šią mitologemą analizuoti mėginęs tyrėjas nesiteikė pateikti ne tik jo formaliosios, bet ir morfologinės analizės, kuri yra lemiančios svarbos.

Remiantis formaliosios mitonimo struktūros analizės rezultatais, rekonstruotina pirminė lytis su struktūriniu elementu *-w-*, implikuojanti ankstesnių spėjimų, grįstų neva etimologine sąsaja su adj. pr. *pilnan* ‘pilną’ III 69₁ (PEŽ III: 281) ir adj. lie. *pìl**n**as* ‘pripildytas visas, iki kraštų; kuriame yra daug ko susitvenkusio, užpildančio visą ertmę ir kt.’ (LKŽe), klaidingumą:

(**1**) Th. von Grienbergeris (1896: 79) teigia lytį **Pilnitus* esant padarytą iš adj. lie. *pìlnas* ‘pripildytas visas, iki kraštų’, la. *pilns* ‘kupinas, skliding nas’, pr. *pilnan* ‘pilną’ III 69₁₆ (apie jį plačiau žr. PEŽ III: 281) ir suff. **-īt-*, su kuriuo, šio tyrėjo manymu, daromos deminutyvų formos;

(**2**) H. Useneris (1896: 98) sugalvojo sub. lie. ‡*pilnintas* ‘pilnumas’, neva buvusį lyties su struktūriniu element *-n-* substratą;

[86] Plg. „Eine ansprechende Etymologie für den Ausdruck pilwitten habe ich nicht finden können <...>“ (Nesselmann 1871: 13); „Jeho jméno nelze jednoznačně rekonstruovat“ (Běťáková, Blažek 2012: 158).

(**3**) T. Grienbergeriui iš dalies pritarė A. Brückneris (1922: 168), plg. „<…> Ceres = Piluuytus <…> Die Übereinstimmung der Hdss. scheint für eine einfache Ableitung von pilns voll, also = „Fülle“, einzutreten“;

(**4**) mėginta rekonstruoti pr. dial. (jotv.) **Pelnītīs* ‘naudos, laimikio turėtojas / tas, kuriam būdinga nauda, laimikis’ (žr. Kregždys 2016$_a$: 93).

Formos su struktūriniu elementu *-w-* šalininkai teigia jtv. *Pil**w**itus* G(p) esant indigenią vakarų baltų formą ir ją sieja su kūno organo – pilvo[87] pavadinimu ir / ar verb. lie. *pìlti* ‘daryti, kad lietųsi, bėgtų į vidų; berti iš ko kur, į ką ir kt.’ (LKŽe):

(**1**) anot M. Pretorijaus (MP III: 288–289), Jonas Bretkūnas šio mitonimo kilmę susiejo su pilvu (MP III: 286–287), t. y. jis teigia, kad forma *Pilwitus* gali būti siejama su *Pilwas* ‘der Bauch’ ir *Pilliu* ‘ich fülle’;

(**2**) šiam spėjimui pritarė Gottfriedas Ostermeyeris (1775: 16), nurodęs prūsų dievą *Pilwytis* ‘pilvo (valgio ir gėrimų) dievas’ (dar žr. Kregždys 2016$_a$: 93);

(**3**) identiškai mitologemos kilmę aiškino Georgas Ernstas Sigismundas Hennigas (1785: 186), kategoriškai tvirtinęs, kad pr. *Pilwytis*, arba Bauchgot[88], kildintinas iš žodžio *Pilwas* ‘kūno dalis, kur yra virškinimo organai resp. v. *Bauch*’ arba pilti ‘daryti, kad lietųsi, bėgtų į vidų resp. v. *fȕllen*’;

(**4**) K. Būga (II: 155), netinkamai nurodęs rašto paminklą, kuriame įvardyta mitologema, labai drąsiai rekonstruoja sub. pr. **pilv(a)s* ‘turtas’, teigdamas jį esant *Agenda Ecclesiastica* užfiksuotos lyties *Pilvitus* ‘deus divitiarum, Ceres’ prototipą, suponavusį pr. **Pilvīt(a)s*, **Pilvītis* *‘turto dievas’, nors iš tiesų cituojama ne tik *Agendos* informacija (plg. *Piluuytus* ‘Ceres’ [WMh 233; dar žr. 64 išn.]), bet Jano Maleckio SK kompiliacijos faktografija (resp. „<…> Piluitum, deum divitiarum quem latini Plutum uocant <…>“ [WMh 295]).

Būta ir kitokių šio mitonimo etiologijos aiškinimo būdų, pvz.:

(**1**) Chr. Manlijus (1719: 191), remdamasis S. Grunau veikalo faktografija, kurią cituoja Chr. Hartknochas (1679: 89), teigia šį, neva prūsų dievybės, vardą esant pasidarytą iš verb. pr. *Plawim*, *Plawis* ‘aš apmoku’;

---

[87] Prūsų vardyne, spėtina, yra užfiksuoti šios vakarų baltų tautos rašto paminkluose nepaliudyto sub. pr. **pilvas* ‘kūno dalis, kur yra virškinimo organai’ refleksijos, plg. top. pr. *Pilwen* k. (Pierson 1873: 694) ↔ *Pillwen* k. 1489 (NTSGW IV: 42), *Pillwogallen* dv. 1491 (NTSGW IV: 42), hidr. pr. *Pylwenage* 1362 ir kt. (Pierson ibd.; dar žr. Gerullis 1922: 123), matyt, reflektuojantys posesyvinės kilmės referentą ‘Pilvo/-ių kaimas ir pan.’, plg. avd. lie. *Pìlvas* (žr. Butkus 1995: 344).

[88] Mitologema a. v. a. *bauchgot* ‘kūniškuosius poreikius tenkinantis dievas’, kaip krikščionių Dievo antipodas (resp. velnias), minima ne tik M. Lutherio raštuose (žr. Dietz 1870: 213) ir juos cituojančiųjų knygose, bet ir Reformacijos laikų Vokietijos satyrų rašytojų veikaluose (SPR 253; dar žr. FHNDWe).

(**2**) Georgijus Trusmanas (Trusman″ 1884: 41) lytį *Pilwitis* kildino iš adj. la. dial. *pils* 'pilnas' (žr. ME III: 216) ir sub. la. *widda* 'seklyčia, svetainė; gyvenamasis kambarys' (ME IV: 577), neva suponuojančius protosememą *'pilna seklyčia (gėrybių)'.

Tiesa, kiti autoriai nesigilino į šio mitonimo kilmę, bet tiesiog pakartodavo ankstesniame šaltinyje rastą informaciją apie jos funkcinę priklausomybę, pvz., Chr. Knauthe (1767: 22) cituoja, išplėsdamas jo vartojimo teritoriją, t. y. įvardija ne tik prūsams, bet ir Livonijos vaivadijos gyventojams būdingą dievybės *Pilvitus* latriją (dar žr. Mikhailov 1998: 98).

Akcentuotina, kad šios leksemos etiologijai nusakyti resp. jos etnomitologiniam statusui įvardyti itin svarbus suff. pr. *-*īt̥i̯ŏ*- semantinės raiškos, suponuojančios darybos kategoriją, įvardijimas, jei jtv. *Pilnitis* A(p) ↔ *Pilwitus* G(p) interpretuojami kaip indigenūs vakarų baltų žodžiai. Remiantis onimų analize, išskirtini 3 šio darybos formanto konotatai: 1) deminutyvo (resp. mažybinės / maloninės reikšmės); 2) posesyvo (resp. priklausymo kam nors; kilmės); 3) *n. qualitatis* (resp. ypatybės turėtojo) (plačiau žr. Kregždys 2006: 163, 2016$_a$: 93). Pabrėžtina, kad *n. agentis* (resp. **veikėjo**) reikšmė, kurią šiam mitonimui priskiria daugelis tyrėjų, šiai priesagai **ne**būdinga.

Vadinasi, tiek formaliosios (resp. grafemų) analizės, tiek ir morfologinės žodžio struktūros, lemiančios jo reiškiamo referento funkcinę priklausomybę, aspektu, jtv. *Pilnitis* A(p) su *-n-* priskirtina antrinėms, arba alternacinėms, lytims, nesuponuojančioms etimologinio leksemos prado.

Eksplikuojant formos jtv. *Pilwitus* G(p) su **pirminiu** *-w-* etimologiją, minėtina, kad S. Grunau (I: 713) Konrado von Jungingeno įsake minimos formos *pilwittenn* germaniška kilmė buvo visiškai aiški, mat jis vartoja alternatyvią pastarosios lytį sub. a. v. a. / v. v. ž. *pil**weysen*** nom. pl. (žr. 51 išn.), plg. sub. v. ž. *Bil**weisse***, *Pile**weiss**in* ↔ *Pülewês(s)er* (Silezija) 'ragana, burtininkė ↔ raganius' (Weinhold 1855: 10; DW 247), dar plg. v. dial. (Vengrija) *Pilwins* 'raganos; vandens driežai (salamandros)' nom. pl. (Schröer I: 36) ↔ sub. a. v. a. *bilweyß*, *bilwis*, *pilbitz* 'demonas; namų dvasia, naminukas; ragana' nom. sg. (FHNDWe). Apie tokios šių leksemų sąsajos galimybę užsiminė ir H. Useneris (1896: 98), kažkodėl a. v. a. *pilwiz*, *bilwiz* priskyręs skoliniams iš vakarų slavų kalbų, nors tai klaidinga nuostata (plačiau žr. Kluge 2002: 124).

A. Brückneris (1918: 146) pateikė iš esmės S. Grunau, pirmojo šios mitologemos, spėtina, įtikinamos resp. teisingos etiologijos nuorodos autoriaus, versiją patvirtinantį teiginį, kad „<…> *Pilwitus*, niby Ceres, jest zdaje się nazwą niemiecką, znaną dla czarodziejów w Prusiech, *Pilwiten* (gdzie indziej w Niemczech *Bilwizzen* itp.) <…>", t. y. jis suponuoja šį mitonimą esant germanų kalbos skolinį. Tokį šio mitonimo kilmės aiškinimą kiti tyrėjai, remdamiesi lyties su *-n-* pirmumu, griežtai atmetė, plg. „Die deutschen *bilwizze* <…> sind aber vom **Pilnitis* vollständig zu trennen" (Grienberger 1896: 79).

Apibendrinant mitonimo įtv. *Pilwitus* G(p) kilmės analizę, galima be jokių išlygų pritarti S. Grunau bei A. Brückneriui, visiškai įtikinamai pagrindusiems šios mitologemos etnoligvistinį resp. germanų kilmės leksemos statusą, įvardijusiems genetinę sąsają su a. v. a. *bilwis*, *bilwi(t)z*, *bilwiht*, *bilbis*, *bilweyβ*, ***pilwis***, *pil(e)wiz*, ***pilwiht***, *pilbi(t)z* (**sg**.) 'demonas; lauko, namų dvasia; nykštukas, namų židinio dievas; ragana; burtininkas, ateities pranašautojas, žynys; velnias' (FHNDWe; Götze 1920: 33; DWG II: 30; Grimm 1835: 265–268; Meyer 1910: 108, 131; Kluge 2002: 124) ↔ a. v. a. ***pilwitzen*** ↔ ***pilwithen*** (**pl**.) 'demonai, namų dvasios; nykštukai, namų židinio dievai; raganos resp. lo. *lamia*, *penate*s; burtininkai, ateities pranašautojai, žyniai; velniai'[89] (DW 247; Grimm 1835: 266, 268; dar žr. Sleumer 1926: 461, 590) ↔ v. dial. (RPr.) ***Pilwitten*** (pl.) 'burtininkai; furijos resp. Zauberer, plagende Wesen' (PrWb IV: 472; dar žr. Fr II: 143–144).

Vadinasi, galima daryti išvadą, kad SK autorius, pasinaudojęs Konrado von Jungingeno 1394 m. balandžio 23 dienos potvarkio informacija resp. jame įvardytu germanų mitonimu *pilwittenn* (žr. 4 poskyrį) ir remdamasis vakarų germanų anksčiau įvardytų mitologemų pejoratyvine konotacija (žr. toliau), šį demonologinį hieronimą perkėlė į jo kuriamą sūduvių tokios pat plotmės panteoną, suteikęs šiai mitologemai nebe infernalinių apeigų šventiko, bet dievybės statusą (žr. 3 schemą).

Tokią hipotezę galima argumentuoti įtv. *Pilnitis* 'dievas padaro [žmogų] **turtingą** ir pripildo **svirnus** ↔ galingą dievą <…> kad leistų augti didelėms, gražioms varpoms ir daugiau jų svirnuose jiems būtų taip, kaip anksčiau [minėta]' A(p) ↔ *Pilwitus* 'turėtų būti dievas, kuris svirnus pripildo ir taip pat padaro žmones turtingus ↔ galingas dievas <…> kad jis panorėtų leisti augti gausiai ir gerai žolei, suteiktų puikų derlių ir jiems svirnus gerai pripildytų bei itin pagausintų **grūdų** svirnuose' G(p) SK įvardytų uzemų, suponuojančių protosememą *'mitologinė būtybė, padaranti žmogų turtingą ir pripildanti grūdais jo svirnus' (žr. 4 poskyrį), analize.

Šio mitonimo pirminės reikšmės etiologija implikuoja **vakarų germanų**, o **ne** baltų etnokultūrinio paveldo refleksiją, mat a. v. a. *pilwis, pilwiht* '**nykštukas** (↔ **velnias**); **lauko dvasia** ir kt.' (Grimm 1835: 265–268; Meyer 1910: 108; Kluge 2002: 124) resp. reikšme 'Kobold', Richardo Meyerio (1910: 110, 126) teigimu, vokiečių sietas su:

[89] Remdamiesi šios leksemos semantinio ekstensionalo gausa bei neapibrėžtu referento statusu pagal *de sexu* principą (resp. 'demonas, velnias, burtininkas' masc. ↔ 'ragana' fem. [žr. 77 išn.]), kai kurie romantizmo atstovai ir net šių laikų tyrėjai implikuoja prielaidą, kad aptariamas mitonimas galėjo būti ne dievas, bet deivė, plg. „<…> Pilwite, aby <…> dozwolił**a** stodoły napełniać <…>" (Narbutt 1835: 302); „<…> *Piluitis*, who was either a god or a **goddess** associated with a rich harvest" (MacLeod 2014: 178).

(α) **turto** valdovo referentu ir įvardytas semema ‘**turto dvasia** resp. v. *Schatzgeister*’: plg. „Ihr unsichtbares Reich ist eine große Schatzkammer voll von Prunkstücken, besonders aus Gold – alles was unter der Erde wächst, gehört ihnen“ (Meyer 1910: 126) resp. „Jų nematoma valstybė – tai didžiulis lobynas, pilnas nuostabiausių brangenybių, o ypač – aukso; visa, kas yra po žeme, priklauso jiems“;

(β) **grūdinių** kultūrų vegetacija ir derėjimu bei jų apotropėjine funkcija, t. y. būtent a. v. a. *bilwis* buvo lauko dvasia, kurios funkcija – javų apsauga, plg. „Deshalb flüchtet der Feldgeist immer tiefer ins Getreide und wird mit dem letzten Halm gefangen und gebunden. Deshalb auch bekämpft er den Erntearbeiter oder sucht ihn abzuschrecken (der **Bilwis**)“ (Meyer 1910: 108) resp. „Todėl lauko dvasia bėga vis gilyn į javus ir gaudoma paskutiniu šiaudu, ir pririšama. Dėl šios priežasties ji (t. y. *Bilvis*) taip pat kovoja su rugiapjoviu arba stengiasi jį išgąsdinti“.

Taip pat minėtina, kad vokiečių padavimuose kartais minimi du sakraliniai paraleliniai demonologiniai referentai – ‘**svirnas**’ ↔ ‘**velnias**’, susaistyti interferencine funkcine konotacija, plg. siužetą: (28 pdv. [Hesenas]) valstietis stokoja didesnio svirno, mat į senąjį, mažąjį jau nebetelpa grūdai; jis sutinka žilą žmogeliuką (žmogeliukus), kuris (-ie) pasižada jam pastatyti didelį svirną mainais į tai, ko žmogus dar nežino turįs (Lyncker 1854: 24–25; dar žr. Grimm 1835: 575–576), t. y. implikuojama velnio veikimo lokalizacija – svirnas (žr. 3 schemą).

Akcentuotina, kad SK autoriaus įvardyta semema ‘den gewaltigen Gott <…> resp. galingas dievas <…>’ G(p [Dvd I: 90]) yra neatsitiktinė, bet motyvuota viduramžiais Vokietijoje puoselėtų demonologinių vaizdinių sistemos kodais, plg. a. v. a. ***bilwez***-*schnitt* ‘**burtininko** papjovimas’ = a. v. a. ***bock***-*schnitt* ‘**ožio** paskerdimas’ (Grimm III: 995), mat tikėta, kad ožys – **velnio** (resp. a. v. a. *teufel* ‘velnias, nelabasis’ [Götze 1920: 49]) reinkarnacija (plačiau žr. Grimm III: 995–996; dar žr. Töppen 1846_a: 227; Kregždys 2018: 72), t. y. reflektuojama vėlyva vakarų germanų senojo tikėjimo demonizacija, kuomet derlingumo dvasia buvo susieta su krikščioniškuoju velniu, taip pat kontaminuojant šį vaizdinį su infernalinėms jėgoms tarnavusiu burtininku, plg. „Der viel umstrittene Bilwis kann ebenfalls ein **Zaubermensch** sein, ein »männliches Gegenstück der Hexe«. Er reitet zu gegebenen Zeiten, namentlich in der Nacht vor Walpurgis oder (wie die Hexen) vor Johannisabend auf einem **Bock** durch die **Saat**, die er mit einer Sichel am Fuß zerschneidet. Das Dämonische besteht in der Unfaßbarkeit und dem seltsamen Reittier. – Schutzmittel: Knabenkleider am »Pilbisbaum« aufhängen, was wohl eine Art Vogelscheuche vorstellt“ (žr. Meyer 1910: 131) resp. „Daug diskusijų lemiantis *Bilwis* gali būti ir burtininkas, „vyriškasis raganos alternantas“. Jis joja tuo metu, o būtent

Valpurgijos nakties arba (kaip raganos) Joninių išvakarėse, ant ožio virš pasėlių, kirsdamas juos pjautuvu, pritvirtintu prie kojos. Demonišką esmę implikuoja jo nesugaunamumas ir keistas jojamasis gyvūnas. Apotropėjus [nuo jo veiklos]: berniuko drabužiai, kabinami ant „burtininko medžio“, kuris, matyt, reiškia kažką panašaus į kaliausę“.

3 schema

Mitologemų grafinių alternantų jtv. *Pilnitis* A(p) ↔ *Pilwitus* G(p) etiologija ir funkcinė raida

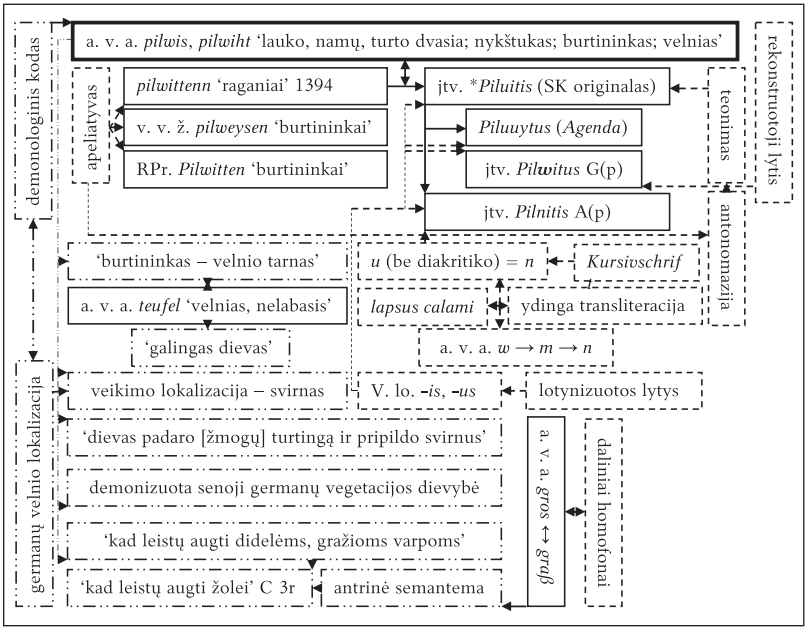

Dėl anksčiau įvardytų priežasčių jtv. *Pilnitis* A(p) ↔ *Pilwitus* G(p) yra ne indigeni (resp. paveldėta vakarų baltų) mitologema, bet modifikuota mitonimo a. v. a. *pilwis*, *pilwiht* ‘demonas; lauko, namų, turto dvasia; nykštukas; namų židinio dievas; ragana; burtininkas, ateities pranašautojas, žynys; velnias’ refleksija, inkorporuota į sūduvių **pseudo**panteoną[90].

[90] Remiantis atlikta analize, galima teigti, kad spėjimas, neva „<...> Pilnytis / Pilvytis – pūdyminės žemės įdirbimo globėjai“ (Balsys 2006: 260), yra iš esmės klaidingas.

6. Mitonimo įtv. *Parkuns* formalioji raiška, etimologinė ir etnomitologinė analizė

Tai vienas nedaugelio teonimų, kurio istoriškumu neabejojo pozityvistų atstovas A. Brückneris (1918: 145), mat, pasak šio tyrėjo, toks dievo vardas buvo žinomas visuose baltų kraštuose. Jo nuomonei pritarė H. Łowmiańskis (1979: 51). Tokios pat nuostatos paisė ir ankstesnio laikotarpio kultūros veikėjai ir tyrėjai, pvz., Alexanderis Gwagninis (1578: [246]), Chr. Manlijus (1719: 170) ir Josephas Benderis (1865_a: 715, 1867: 125), teigę, kad Perkūnas ne kas kitas, o griaustinio dievas (dar žr. Voigt V: 580; Pierson 1873: 693; Trusman″ 1884: 39; Usener 1896: 97). Belieka tik pridurti, kad jis minimas ir seniausiuose baltų religijos ir mitologijos šaltiniuose (plačiau žr. Biezais 1975: 340–341).

Teonimas įtv. *Parkuns* 'der Gott des Donners, Plitzen vnd Regens resp. griausmo, žaibų ir lietaus dievas' A(p [WMh 246]) minimas tik 5-oje SK dalyje 4 deklinacinėmis formomis resp. nom., dat., acc., voc. sg. Pagrindinė SK rankraščiuose, taip pat Jer. Maleckio kompiliacijoje ir jos perspauduose pateikiamų lyčių skirtybė – šaknies balsio *-a-* ↔ *-e-* variavimas[91] bei nosinio priebalsio *-n-* ir balsio *-u-* metatezė (žr. 92 išn.):

nom. sg. –

Parkuns 'Der gott des donners Pliȝenn vnnd Regenns' α 728r;
Parkuns 'der gott des donners pliȝenn vnnd Regenns' B 728r;
Parknus[92] 'der got des donners, pliȝen ‖ vnnd regens' C 1v;
Parknus †D, †F (WMh 246; dar žr. 92 išn.);

---

[91] Minėtina, kad balsio *-a-* autentiškumu abejoti nėra pagrindo. Identiškos fonetinės vertės lytį su šiuo balsiu mini ir S. Grunau (I: 79), plg. teonimą pr. *Parkuno* (dat. sg.). Vadinasi, galima teigti, kad *ĕ* ↔ *ă* alternacija (plg. *Parkůnß* α 729r ↔ *Perkůnen* α 730r) grįstina prūsų (ir sūduvių) kalbos trumpojo balsio **ĕ* defonologizacija (plačiau žr. Mažiulis 2004: 15), plg. sub. pr. *ladis* 'ledas' E 56 ← sub. pr. **ledas* 't. p.' (PEŽ III: 15), dar plg. skolinį pr. *tapali* 'lentelė' III $85_{16–17}$ < a. v. a. *tafel* 'lango stiklas; medinis rėmas; lenta; švarus, neprirašytas lapas' (Götze 1920: 45; dar žr. PEŽ I: 168).

Be to, panašaus fonologinio proceso būta ir latvių dialektuose, tik čia defonologizuotas buvo ilgasis *ē* → *ā*, plg. top. la. *Pęrkuona-* /pārkuna/ *pļava* ir kt. (plačiau žr. LVV I: 331; dar žr. Endzelīns 1951: 108–109).

Pabrėžtina, kad pirminį formos su struktūriniu elementu *-e-* statusą suponuoja finų kalbų skoliniai, plg. s. est. *Perckun Nohl* 1660 'žaibas' (žr. Blažek 2014: 102).

[92] C nuorašo lytis *Parknus* kito asmens koreguota (skirtingos spalvos rašalu nubraukti finalės 3 struktūriniai elementai resp. *-nus*) į *Parkuns* C 1v (žr. 5 pav.). Pirminės šios formos pateikties grafemų konstrukto *-nus* etiologija grįstina nosinio *-n-* metateze resp. **-uns* → *-nus*.

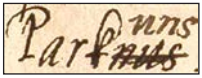

5 pav. **C 1r: C nuorašo fragmentas – koreguotas mitonimas *Parknus*** (WHAB: Cod Guelf. 14.11 Aug. 4°)

Parcknus ‘Der Gott des Donners ‖ Blixenn vnnd Regenns’ E 377r (dar žr. 92 išn.);
Parkuns ‘der Got des donners ‖ pliȝen vnd regens’ G 2v;
Percunus ‘der Gott des Donners/ bliȝes vnd Regens’ J(p [Ws 19]);
Percuens[93] ‘ein got des donnerß vnd bliȝens vnd des regens’ K 165r;
Parkuns ‘Der gott des donners bliȝenns vnd regens’ X 762;
Parcknus ‘der Gott des Donners/ Blickſen vnd Regens’ c (Dtm [132]; dar žr. 92 išn.);
Parcknus ‘der Gott des Donners, Bliȝens und Regens’ e (Sch 707; dar žr. 92 išn.);

dat. sg. –
Perkuno ‘Donner Pliȝ vnd Regen gab resp. suteikia griaustinį, žaibą ir lietų’ G(p [Dvd I: 87]);

acc. sg. –
den Gott Parkuns A(p [WMh 246]) ↔ *Parkunen* A(p [WMh 249]);
den Gott Parkunß α 729r ↔ *Perkunen* α 730r;
den gott Parkuns B 729r ↔ *Perkunenn* B 730r;
den got Parknus C 2v (žr. 92 išn.) ↔ *Perkunen* C 4r;
Parkinus †D (WMh 247) ↔ *Parkunum* †D (WMh 249);
denn ‖ *Gott Parcknum* E 378r, †ε (WMh 247) ↔ *Par*‖*kumum* E 379r;
Parcknum †ε (WMh 247; dar žr. 92 išn.) ↔ *Perkunnum* †ε (WMh 249);
Parknus †F (WMh 247; dar žr. 92 išn.) ↔ *parkonunn* †F (WMh 249);
den Gott Parkuns G 3v ↔ *Perkunen* G 4v;
Ø ↔ *Perkunum* G(p [Dvd I: 91]);
den Gott Percunum J(p [Ws 19]) ↔ *Percunum* J(p [Ws 20]);
Ø ↔ *Perkunẽ* K 166r;
den ‖ *gott Parkuns* X 763 ↔ *Perkunenn* X 764;
den Gott Parknus c (Dtm [133]; dar žr. 92 išn.) ↔ *Parkuuium*[94] c (Dtm [134]);
den Gott Parknus e (Sch 708; dar žr. 92 išn.) ↔ *Parkunium* e (Sch 710), a, b, d (WMh 249);

voc. sg. –
O du gnediger Gott Perkunus ‘gailestingasai dieve, Perkūne’ G(p [Dvd I: 89]).

---

93 K nuorašo formos *Percuens* struktūros ypatumai, matyt, taip pat grįstini metateze, tik šiuo atveju buvo sukeisti *-e-* ir *-n-* rašmenys resp. **Percunes* → *Percuens*.

94 Formos įtv. *Parkuuium* grafemų junginio *-u**u**-* ← **-u**n**-* kaitą galima grįsti sporadiniu *lapsus calami*, mat kituose perspauduose užfikuotas tautosilabinis *-un-*, plg., pvz., *Parku**n**ium* e.

Šios lyties inovacinis formantas *-ium* traktuotinas dvejopai: (1) kaip introdukcinio sub. lie. *perkū́nija* ‘audra su griausmais, žaibais’ (LKŽe) refleksija resp. formos korekcija, remiantis rytų baltų kalbų leksema (analogijos faktorius); (2) kaip jokiame šaltinyje neužfiksuoto vak. bl. **perkūnijā* refleksija.

Vėlesniojo laikotarpio autorių veikaluose pasitaiko šio teonimo lyčių su struktūriniu elementu *-i-* resp. ***Pi**rckunos* (žr. Hennenberger 1584: 11), kurio etiologija, spėtina, gali būti eksplikuojama vokiečių autoriams būdinga prūsų balsių *e* → *i* pakaita[95], plg. to paties top. pr. ***Pe**rlauken* 1329 ↔ ***Pi**rlauke* 1365 fiksavimo ypatumus (žr. Pierson 1873: 693; Gerullis 1922: 120).

Šio teonimo priešpaskutinį[96] kilmės aprašą, įvardydamas ir paaiškindamas ankstesnių 2-ų pagrindinių[97] etimologizavimo būdų trūkumus, pateikė Norbertas Ostrowskis (2011: 275–278). Iš dalies pritardamas vienai jų, t. y. sub. pr. *percunis* 'perkūnas' E 50 ← sub. vak. bl. **perkūnas* 'perkūnas ↔ griausmo (bei žaibo) dievas' ← adj. bl. **perkū́nas* 'tas, kuris susijęs su Perkūno ąžuolu' ← sub. bl. **perkus* 'Perkūno medis ↔ ąžuolas'[98] + suff. bl. **-nŏ-* < ide. **perkᵘ̯us* 'ąžuolas' (plačiau žr. PEŽ III: 265–266) kilmės apibrėžčiai, pateikia savo šio žodžio interpretaciją, grįstą laringalų teorija, t. y. rekonstruoja 2 rytų baltų prolytes: (1) ryt. bl. **perku-Hn-* > lie. *perkū́n-*; (2) ryt. bl. **pérku-Hō(n)* > **pérkṵ-ō(n)-* > **perk-ō(n)-* (su *ṵ* → *ō* kaita) > la. *pērkuon-* (žr. Ostrowski 2011: 277–278).

---

95 Žinoma, neatmestina galimybė, kad tai kontaminacijos su kitu, struktūrinį elementą *-i-* šaknyje reflektuojančiu kokio nors šaltinio teonimų registro dėmeniu, plg. panašią K nuorašo kaitą: *awſchw**ai**ts* K 165r ≠ *Aiſchwÿtel* (acc. sg.) K 166r ↔ *Pilw-**ite**-n* K 165v.

96 Atskirai minėtinas paskutinis šio teonimo etimologijos paieškos mėginimas, grįstas **klaidinga** metodologija. Václavas Blažekas (2014: 106–107) suformulavo ydingą hipotezę, neva sub. lie. *perkū́nas* 'griaustinis; griausmo, žaibo dievas' (LKŽe) priskirtinas dūrinio ide. dial. **per-kun* (← **verb**. ide. **per-* 'smogti' + sub. ide. **kun-* 'akmuo') refleksijoms. Tikėti tokiu spėjimu **ne**galima, mat „Lietuvių kalboje dūriniai kur kas retesni negu vediniai, ir yra kalbos dalių, kurios jų visai **ne**turi (pvz., **veiksmažodis**)" (LKE 171). Be to, minėtos hipotezės autorius remiasi ne vidinės rekonstrukcijos, bet istoriniu lyginamuoju metodu resp. grindžia analizuojamo žodžio kilmę tocharų ir hetitų leksemų sąsaja, t. y. genetinis ryšys su baltų, slavų ir germanų menamais alternantais grindžiamas pagal *ad hoc* principą.

Apibendrinęs šiuos teonimo kilmės aiškinimo būdus, Jurgis Pakerys (2019$_a$: 29) pateikė veiksmažodinę mitonimo darybos apibrėžtį: „<...> liet. *perk-ū́nas* ir kt. tikrai galėtų būti deverbatyvai <...>". Tokią išvadą šis tyrėjas sieja su jo rekonstruoto iteratyvo prolyte **purkti* 'mušti, trenkti'. Deja, šis argumentas yra iš esmės **klaidingas**, mat verb. lie. *purkā́lyti*, *-ija*, *-ijo* 'draskyti' (LKŽe), kurio analize taip pat grindžiamas minėtas spėjimas, yra **ne** paveldėtos leksikos reprezentantas, kaip mėgina aiškinti J. Pakerys (ibd.), bet vakarų slavų (lenkų) skolinys – **polonizmas** (plačiau žr. Kregždys 2016: 498).

97 Plačiau apie juos dar žr. Blažek 2014: 104–105. Apie senesnius mėginimus, dažnai grindžiamus liaudies etimologijos metodika, atskleisti šio teonimo kilmę plačiau žr. LM I: 249–253. Taip pat akcentuotina, kad kai kurie tyrėjai aiškiai deklaravo jo neaiškią etimologiją (žr. Schleicher 1854: 96; Biezais 1975: 339).

98 Pritarti J. Pakeriui (2019: 16), neva latvių kalboje buvo vartojama lytis be struktūrinio elemento *-n-*, **ne**galima dėl labai paprastos priežasties: jo surastas dokumentas, kurio autorius mįslės apraše mini lytį *perkus* (žr. 6 pav.), užfiksuotą jos atsakyme, pateikiamame skliaustuose šalia jungtuko la. *un* 'ir', reflektuojančiu nosinį garsą ***-n***. Vadinasi, net nekyla abejonių, kad tokia forma yra *lapsus calami* reprezentantas, tyrėjų įprastai priskiriama sporadinei **pasikartojančių** struktūrinių žodžio dėmenų eliminacijai (resp. panaikinimui) (apie ją plačiau žr. Subačius 2001: 304–305).

Nepaisant šio tyrėjo noro išaiškinti, jo manymu, iki šiol nepagrįstą tautosilabinio lie. *-ūn-* ilgumą ir akūtą (žr. Ostrowski 2011: 276), jo pateikta hipotezė sunkiai tikėtina dėl skirtingų lietuvių ir latvių prolyčių rekonstrukcijos ir gerai žinomo fakto apie baltų kalboms būdingą balsio **pailginimą** kirčiuotoje padėtyje (plačiau žr. Skardžius I: 280; Stang 1966: 155–157; dar žr. Kregždys 2010: 39–40, 261). Nepateikiama ir latvių pučiamojo *v* vokalizacijos pavyzdžių. Taip pat minėtina, kad siejant baltų ir slavų kalbų to paties referento (resp. 'perkūnas') įvardijimus, implikuojamas iš esmės klaidingas teiginys, neva slavų kalbų pavyzdžiai nesuponuoja struktūrinio elemento *-k-*, reflektuojamo baltų alternantuose (žr. Ostrowski 2011: 278), nors taip nėra, plg. bžn. sl. перкоунъ (dėl jo žr. Miklosich 1977: 560–561; dar žr. Kregždys 2012: 374).

Vadinasi, galima pritarti Hermanui Hirtui (1892: 479–480), kad šio teonimo kilmė sietina su ąžuolo pavadinimu (dar žr. Brückner 1922: 195) ir V. Mažiuliui (PEŽ III: 265–266), pateikusiam kol kas įtikinamiausią aptariamos leksemos etimologinę analizę.

Aptariant šio mitonimo funkcijas, akcentuotina, kad SK minima, jog sūduviai gerą derlių[99] siejo su Perkūno veikimu, t. y. jtv. *Parkuns* buvo prašoma, kad jis suteiktų ankstyvo lietaus (reikalingo grūdams užaugti) ir nublokštų dievą *Peckollum* ir jo pavaldinius *Peckolli*: „<...> bittet <...> den Gott Parkuns, das er wollt gnedigen vnd zeittigen Regen geben vnd wegschlagen Peckollum mit seinen vntertanen Peckolli <...>“ A(p [WMh 247]) resp. „<...> prašo <...> dievą Parkuns, kad jis panorėtų palankų ir ankstyvą lietų suteikti ir nutrenkti Peckollum su jo pavaldiniais Peckolli <...>“.

A. Mierzyńskis tokią jtv. *Parcuns* funkcinę distribuciją, kuri tiesiogiai sietina su šios mitologemos etimologine verte (žr. anksčiau), vertino kaip vienintelę autentišką iš visų, šaltiniuose aprašytų senųjų baltų dievybių veiklos įvardijimų, mat, jo teigimu, visų kitų dievų uzemos buvo spėjamojo pobūdžio resp. fantasmagorinės (plačiau žr. Mieržinskij 1899: 64).

Deja, tokiam aiškinimui pritarti labai sunku. Akivaizdu, kad SK autorius šiuo epizodu implikuoja (**1**) objektyvios tiesos, žinomos ne tik senojo

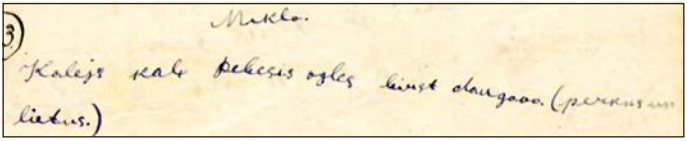

6 pav. **Latvių mįslės *perkus un lietus* fragmentas** (žr. Pakerys 2019)

[99] Identiški motyvai yra minimi ir pastoriaus Dionisijaus Fabricijaus veikale *Livonicae Historiae compendiosa series, in quatuor digesta partes ab anno 1158 usque ad annum 1610*, kuriame įvardijamas pagrindinis latvių **derliaus** dievas – *Percunum* (acc. sg. [plačiau žr. Biezais 1975: 343–344; dar žr. Usener 1896: 97]).

tikėjimo atstovams, bet ir krikščionims – žemė „atrakinama“ pirmuoju žaibu, taip nulemiamas jos gyvybingumas ir / ar derlingumas (žr. Grimm 1835: 120, 122; Dundulienė 1982: 306) bei (**2**) NT Apreiškimo Jonui fabulos (dar žr. 0 poskyrį) sintezę:

> „Et projectus est **draco** ille magnus, **serpens antiquus**, qui vocatur **diabolus**, et **Satanas**, qui seducit universum orbem: et **projectus est in terram**, et **angeli ejus** cum illo missi sunt“ Apr 12.9 (BSC 793) ↔ „Und es ward ausgeworfen der große **Drache**, die alte **Schlange**, die da heißt der **Teufel** und **Satanas**, der die ganze Welt verführt, und ward **geworfen auf die Erde**, und **seine Engel** wurden auch dahin geworfen“ (BL 1487) ↔ „Taip buvo išmestas didysis **slibinas**, senoji **gyvatė**, vadinamas **velniu** ir **šėtonu**, kuris suvedžiodavo visą pasaulį. Jis buvo **išmestas žemėn**, ir kartu su juo buvo išmesti **jo angelai**“ (Bb.e).

Vadinasi, manyti, kad jtv. *Parkuns* funkcijų aprašas suponuoja autentiškos sūduvių senosios religijos refleksiją, matyt, negalima. Iš esmės tai scholastikos tiesomis grįstas pramanas[100], užmaskuotas agrarinio ciklo pseudosakralinės veiklos imitacija.

Atskirai minėtina, kad remiantis S. Grunau (I: 95) kronikos duomenimis, teigta, kad prūsai Perkūną priskyrė piktiems dievams (WMh 193). Panašią šio dievo ypatybę mini ir J. Balys (žr. JBR II: 206–207). Kai kurie tyrėjai pejoratyvinę šios dievybės konotaciją siejo su žaibo nutrenktų žmonių mirtimi (žr. GCP 31; dar žr. LM I: 249). Spėtina, kad tai itin vėlyva, krikščionybės puoselėtojų veiklos, skirtos demonizuoti senojo tikėjimo dievus, rezultatas, mat mirties dievo vardu vakarų ir rytų baltai **ne**būtų pavadinę tiek daug vietovių, vandens telkinių, taip pat ir žmonių gyvenamų vietų (žr. Pierson 1873: 693; Plāķis 1939: 78–79, 92, 96, 174, 250, 286, 294, 298; LVV I: 329–336), plg. „Monstrantur ibidem multa Borusſiae vicorum, ac aliorum locorum nomina a Percuno <...>“ (žr. Magnusen 1828: 671).

7. Mitonimo jtv. *Peckols* formalioji raiška, etimologinė ir etnomitologinė analizė

2-iem deklinacinėmis (nom. sg., acc. sg.) formomis užfiksuoto SK mitonimo jtv. *Peckols*[101] morfonologiniai skirtumai diferencijuotini, remiantis šaknies balsio *-e-* ↔ *-o-* sporadine vokalinių elementų metateze (resp. *e...o* →

[100] To paties Apr 12.9 siužeto lietuvių folkloro refleksijų nurodė J. Balys (plačiau žr. JBR II: 203–204).

[101] Apie sintagmos jtv. *Begeyte, Begeyte Pecolle* A(p [WMh 257]) elemento *Pecolle* vartosenos ypatumus plačiau žr. Kregždys 2012: 357–359.

o…e [žr. 106 išn.]) bei regresyvinės asimiliacijos nulemtais kitimais (žr. 109 išn.) dėl fleksinio formanto *-us* poveikio:

(**Iα – nom sg.**) lytys su radicialiniu *-e-* –

Peckols 'der helle vnd Finsternus ein Gott resp. pragaro ir tamsos dievas'[102] A(p [WMh 246]);

Peckolls 'Der helle vnnd fÿnſternis ein Gott' α 728r;

Peckols 'Der helle, vnnd finſternis, [ein103] gott' B 728r;

Peckols 'der helle vnd finſternůs goth' C 1v;

*Peck**u**llus* 'der Gott der Helle vnd der Finſternis' J(p [Ws 19]; dar žr. 109 išn.);

*P**i**cůll**u**s*[104] 'ein got hellen vnd fin‖ſternůs' K 165r (dar žr. 109 išn.);

Peckols 'Der helle vnd finſternis ein gott' X 762;

(**Iβ – acc. sg.**)[105] –

Peckollum A(p [WMh 247]);

Peckollům α 729r, B 729r, C 2v;

Peckollum G 3v;

Peckůlům K 165v (dar žr. 109 išn.);

---

[102] Minėtina, kad kai kurie tyrėjai nurodo ne tik iškraipytą šio mitonimo morfonologinę struktūrą, bet ir klaidingą semantinę apibrėžtį, plg. „Pikulas (Peckols) – skraidančios dvasios arba velniai" (Balsys 2005: 30, 2006: 210).

[103] B nuorašo autorius šios lyties nežymimąjį artikelį a. v. a. *ein* buvo praleidęs, todėl užrašė virš sub. a. v. a. *gott* (žr. 7 pav.)

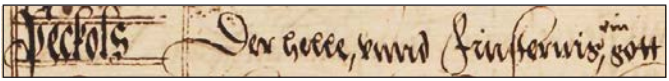

7 pav. **B 728r: B nuorašo fragmentas** – ***Peckols Der helle, vnnd finſterniss, ein gott*** (LMAGBR: Ms. 1277)

[104] Šios formos struktūrinis elementas *-i-*, matyt, yra antrinės kilmės, suponuotas distancinės regresyvinės asimiliacijos resp. *f-**i**-n‖ſternůs* K 165r poveikio, t. y. **P-**e**-cůllus… f-**i**-n‖ſternůs* → *P-**i**-cůllus… f-**i**-n‖ſternůs*. Tai nėra vienintelis toks K nuorašo leksemos kitimas, plg. mitonimo įtv. *Aůſch-**wÿt**-e-**l*** K 166r ← įtv. *Awſchawths* K 165r ↔ įtv. *Pi-**l**-**wite**-n* K 165v etiologiją (žr. Kregždys 2018$_c$: 47).

Manyti, kad tokiam kitimui įtakos galėjo turėjo Prūsijos šnektų ypatumai, **ne**galima, mat K nuorašui būdinga v. v. ž. požymių gausa (žr. Kregždys 2018$_b$: 116), o balsių *ĕ* ↔ *ĭ* niveliacija būdinga šios srities dialektinėms zonoms, kuriose vartota a. v. a. kalba (plačiau žr. Ziesemer 1924: 122).

Taip pat **ne**galima teigti, kad tokį kitimą suponavo korekcija dėl sub. pr. ***pi**ckūls* 'velnias' III 55$_{19}$ (PĖŽ III: 279) šaknies balsio *-i-*, mat pirmiausiai reiktų įrodyti, jog K nuorašo autorius mokėjęs prūsų ar sūduvių kalbą. Tokių duomenų nėra, o sprendžiant pagal šio nuorašo ypatybę – kai kurių baltų leksikonui priskiriamų leksemų pašalinimą (žr. Kregždys 2018$_b$: 115), galima daryti atsargią prielaidą, šio rankraščio autorius eliminavo jam nesuprantamą teksto dalį, t. y. jis vakarų baltų kalbų nemokėjo.

[105] X nuorašo šio mitonimo acc. sg. lytis eliminuota.

(**IIα – nom. sg**.) šaknies balsio *-o-* refleksijos –

*Po**ke**lus*[106] †F (WMh 246);

*Po**k**lùs*[107] 'Der Gott Der hellen vnd finſtnis[108]' E 377v, †D, †ε, a, b, d (WMh 246);

*Po**ck**u**l**us*[109] 'der Gott der Finſterniß oder Helle resp. tamsos arba pragaro dievas' G(p [Dvd I: 86]);

*Po**c**klus* 'der Gott der Hellen vnd finſternus' c (Dtm [132]; dar žr. 107 išn.);

*Po**c**klus* 'der Gott der Hȯllen und Finſterniſſe' e (Sch 707; dar žr. 107 išn.);

(**IIβ – acc. sg**.) –

Pock||*ùllùm* E 378r (dar žr. 109 išn.);

Pockollos G(p [Dvd I: 90]);

*Po**ck**u**ll**um* J(p [Ws 19]; dar žr. 109 išn.)

*Po**c**kollum* c (Dtm [133]);

*Po**k**kollum* e (Sch 708).

Teonimo įtv. *Peckols* įvairaus laikotarpio etimologijos svarstymus[110] apibendrino V. Mažiulis (PEŽ III: 279–280), pateikęs abejotiną šio mitonimo kilmės aprašą, mat polidispersišką, tos pačios šaknies kilmės aprašą:

(**1**) pr. *pyculs* 'pragaras' E 10 – **skolinys** iš v. sl. **pьkъlъ* 't. p.' (> s. le. *pkieł* 'nusidėjėlių, pasmerktų amžinajai kančiai, sielų buvimo vieta resp. *locus ubi animae commorantur eorum*, *qui poenas sempiternas peccatorum luunt*' [dar žr. SSt VI: 89–90], nors yra užfiksuotos ir lytys s. le. *piekło*, *piekieł* [SSt ibd.; dar žr. Dini 2010_a: 105]);

(**2**) pr. *pickūls* 'velnias' III 55_{19} – paveldėta lytis, kildinama iš **adj**. v. bl. **pikula-* 'priešiškas, besielgiantis priešiškai' ← verb. bl. **pik-* 'būti priešiškam, elgtis priešiškai'.

Deja, bet 2-asis aiškinimas **ne**įmanomas darybiškai resp. etimologiškai, plg. **adj**. lie. *pik-**t**-ùlis*, *-ė* 'piktas, piktasis' (LKŽe), **sub**. (deadjektyvą) la. *pik-**t**-ulis* 'pikčiurna; piktoji dvasia, vaiduoklis, pabaisa; šuns vardas' (ME III: 213), t. y. prūsų leksema **stokoja formanto** *-**t**-*.

---

[106] Formos *Pokelus* struktūriniai ypatumai eksplikuotini, pasitelkus artimosios metatezės principą resp. suponuotina **P-**e**-k-**o**-lus* (↔ *Pe**ck**ols* A[p]) → *P-**o**-k-**e**-lus* kaita.

[107] Lyties *Poklùs* struktūriniai pokyčiai grįstini balsio *-e-* absorbcija resp. implikuojama **Pok-e-lùs* (plg. įtv. *Pok**e**lus* †F) → *Poklùs* kaita.

[108] E nuorašo autorius praleido sub. a. v. a. *fins**ter**nis* 'tamsa' (DWG III: 1670–1671) struktūrinį elementą *-er-*.

[109] L. Davido nurodoma lytis įtv. *Pockulus*, spėtina, reflektuoja keletą kitimų, nulemtų artimosios metatezės (žr. 106 išn.) ir regresyvinės asimiliacijos, plg. **P-**e**-k-**o**-lus* → *P-**o**-k-**e**-l**u**s* †F → *Pock-**u**-l-**u**-s*.

[110] Plačiau žr. Hartknoch 1684: 100; Schleicher 1854: 100; Grienberger 1896: 79–82; Mierzyński 1900_a: 46; Brückner 1918: 145, 147, 1922: 166; Būga II: 78; Skardžius IV: 641; ME III: 213; Pisani 1950: 86; Toporov 1972: 299.

Jei kildintume jį iš verb. bl. **pik-* ‘būti priešiškam, elgtis priešiškai’, plg. sub. lie. *pykulỹs*, *pỹkulis* ‘vyma, blogumas’, neatitiktų **darybos kategorijos tipas**, t. y. *n. abstractum* / *n. actionis* (resp. ‘piktadarystė’) ≠ *n. agentis* (resp. ‘nelabasis’).

Priešingai, *n. abstractum* (resp. pr. *pyculs* ‘pragaras’ E 10) → *n. agentis* (resp. pr. *pickūls* ‘velnias’ III 55[19]) pavyzdžių esama, plg. sub. lie. *prãgaras* ‘tikinčiųjų įsivaizdavimu amžinų kančių vieta po mirties’ → ***n. agentis*** (dėl antonomazijos) ‘rijūnas, ėdrūnas, besotis’ (LKŽe).

Be to, nevertėtų pamiršti, kad yra užfiksuotos ***n. agentis*** lytys: avd. s. le. *Pkieł* ↔ avd. s. le. *Nie-piekło* (SEMSO I: 186, 219), **avd**. v. le. *Piekło* (SPW XXIV: 62).

Vadinasi, galima teigti, kad mitonimas įtv. *Peckols* – slavizmo pr. *pekollin*[111] ‘pragarą’ I 7[18] (žr. PEŽ III: 280) perdirbinys, suponuojantis antonomaziją ‘pragaras → pragaro valdovas’. Spėtina, kad šis polonizmas ilgainiui pakeitė[112] senąjį resp. indigenų baltiškąjį chtoninės dievybės pavadinimą, plg. sub. lie. *vélnias* ‘žemės ir požemio dievaitis’, sub. s. lie. *velinas* ‘t. p.’ (LKŽe), sub. la. *vę̃lns* ‘velnias’ ↔ sub. la. dial. *vę̃ls* ‘t. p.’ (ME IV: 532]), siejamą su gyvuliais, mat požemio pasaulis įsivaizduotas kaip ganykla (plačiau žr. Kregždys 2012: 137, 153–154).

Infernalinę konotaciją suponuojanti šio mitonimo etimologinė raida iš esmės atitinka SK autoriaus jam priskirtą pragaro ir tamsos dievo funkciją, kurios autentiškumu niekas neabejoja (plačiau žr. GCP 28). Tokia pati teonimo funkcija deklaruojama ir G. F. Stenderio (1783: 267), introdukavusio jį į latvių[113] panteoną, plg. la. *Pekkols* ‘skraidančių dvasių, pragaro ir tamsos dievas’.

SK naratyvo epizodas <...> wegschlagen Peckollum <...>“ A(p [WMh 247]) resp. „<...> nutrenkti Peckollum <...>“ sukurtas, remiantis scholastine dogmatika resp. imituojant NT Apr 12.9 siužeto fabulą (plačiau žr. 8 poskyrį), neturinčia nieko bendra su senuoju sūduvių etnomitologiniu paveldu.

[111] Šios formos šaknies *-e-* reflektuoja trumpąjį pr. **ĭ*, kuris buvo atviras resp. paplatėjęs, todėl užrašomas balsiu *e* (plačiau žr. Mažiulis 2004: 14; dar žr. Skardžius IV: 641).

[112] J. Balio teigimu, „Iš tikrųjų tai nėra koks dievo vardas, bet krikščioniško velnio, arba peklos gyventojo, pavadinimas“ (JBR II: 195). Iš esmės, tai A. Brücknerio (1918: 147) nuomonės pakartojimas.

[113] Jākobas Langė (1773: 234) nurodo formą la. *Pihkals* ‘pagonių latvių kalnų dievas’ (dar žr. ME III: 230), matyt, susiejęs įtv. *Peckols* su partityviniu homonimu sub. la. *pikulis* ‘(akmens) luitas; grumstas; gniužulas’ (ME III: 213).

8. Mitonimo jtv. *Pockols* formalioji raiška, etimologinė ir etnomitologinė analizė

Pirmą kartą SK užfiksuota mitologema jtv. *Pockols* 'die fliegende geister oder Teuffel resp. skraidantys demonai[114] arba velniai' A(p [WMh 246]) šio šaltinio nuorašuose[115] vartojama 2-iem deklinacinėmis nom. pl. ir dat. pl. lytimis. Jos autentiškumą vieni tyrėjai griežtai neigė, pvz., A. Brückneris (1922: 167) teigė, kad dupletinė SK mitologemų *Pecols* ↔ *Pocols* pateiktis yra šio šaltinio autoriaus pramanas (plg. „<...> ist ihre eigene Erfindung <...>"), kiti šio mitonimo istoriškumu aklai tiki (žr. Krappe 1932: 63, 66; Toporov 1972: 299; Vėlius 1987: 255; Mikhailov 1998: 105).

Pagrindinė SK nuorašų šio mitonimo pateikties skirtybė – šaknies balsio *-e-* ↔ *-o-* variavimas, nulemtas dirbtinio šios formos resp. kontaminanto statuso, t. y. jtv. *P-**e**-ckols* 'der helle vnd Finsternus ein Gott resp. pragaro ir tamsos dievas' A(p [WMh 246]) perdirbinio[116]:

(**Iα – nom. pl.**) lytys su radicialiniu *-o-* –

*P**o**ckolls* 'Die fligennden geiſter oder Teůffell' α 728r;
*P**o**ckolls* 'Die fligennder geiſter, oder teůffell' B 728r;
*P**o**kols* 'die fliegennden geyſter, oder teůfell' C 1v;
*P**o**ckollůs* 'die fliegende geiſte oder teůffel' E 377v, †F (WMh 246);
*P**o**ckollus* 'die fliegende Geiſter/ oder Teuffel' J(p [Ws 19]);
Pockols 'die fliegende geiſter odder teůffel' K 165r;
*P**o**ckols* 'Die fligende geiſter oder teůffel' X 762;
*P**o**ckollus* 'die fligenden Geiſter oder Tevffel' c (Dtm [132]);
*P**o**ckollus* 'die fliegenden Geiſter oder Teufel' e (Sch 707);

(**Iβ – nom. pl.**) lytys su radicialiniu *-e-* –

*P**e**ckols*[117] 'die fliegende geiſter oder Teůffell' G 2v (dar žr. 116 išn.);

[114] Plg. a. v. a. *geist* 'skersvėjis, kvėpavimas; gyvybės jėga, suteikta Dievo; siela; sielą turinti būtybė, žmogus; gebėjimas vykdyti intelektualiąją veiklą; dvasia – Dievas; geroji ↔ piktoji dvasia: angelas ↔ **vaiduoklis**, **demonas**, **velnias**; sumanus, išmintingas krikščionis – protestantizmo atstovas' (FHNDWe; dar žr. Götze 1920: 99).

[115] Išskyrus G(p) kopiją, kurioje minima tik šios mitologemos semantinė apibrėžtis (žr. Dvd I: 90). L. Davidas, spėtina, eliminavo šio mitonimo formaliosios raiškos lytis dėl labai paprastos priežasties – jos beveik identiškos (dėl šaknies balsio *-o-*) su jo vartojama forma jtv. *Po**c**kulus* 'der Gott der Finſterniß oder Helle resp. tamsos arba pragaro **dievas**' G(p [Dvd I: 86]; plačiau žr. 7 poskyrį).

[116] Sukūręs formą su šaknies balsiu *-o-* resp. jtv. *P-**o**-ckols*, SK autorius pats implikavo jos dirbtinį statusą, dat. pl. lytį nurodęs su šaknies vokaliniu elementu *-e-*, būdingu jtv. *Peckols* 'pragaro ir tamsos dievas'. Šią klaidą ėmėsi koreguoti X nuorašo autorius, pateikęs dat. pl. formą *P-**o**-ckolli* X 763. Dėl šios priežasties kiti SK kopijų autoriai šios lyties apskritai nemini (žr. 118 išn.) arba pasirinko formą jtv. *Peckols* kaip teisingą (žr. 117 išn.).

[117] G nuorašo autorius sąmoningai kupiūravo SK mitonimų sąrašo dėmenį *Pokols* (plg. C manuskripto lytį), tačiau jo reikšmę priskyrė jtv. *Peckols*, o pastarosios reikšmę 'der helle vnd finſternůs goth' (žr. 7 poskyrį) apskritai pašalino.

(**IIα – dat. pl.**)[118] lytys su radicialiniu *-o-* –
Pockolli X 763 (žr. 116 išn.);
(**IIβ – dat. pl.**) lytys su radicialiniu *-e-* (dėl jo kilmės žr. 116 išn.) –
Peckolli A(p [WMh 247]);
Pe‖ckolli α 729r
Peckolli B 729r, G 3v
Peckollj[119] C 2v;
Peckůlli K 165v.

Apie šio mitonimo etiologiją jau buvo trumpai rašyta BMEŽ (I: 359), tačiau nedetalizuotas itin svarbus[120] šaknies struktūrinių elementų *-e-* ↔ *-o-* diferencijos priežastingumas[121]. Šių alternantų kilmę patogiausia analizuoti, pasitelkus semantinio prototipo retrogradinės analizės metodą, t. y. pirmiausiai detalizuotinos faktinės, virtualios ir potencialios mitonimo funkcijos, galimai reflektuojančios pirminę etimologinę lytį. Akcentuotina, kad iki šiol tyrėjai **ne**įžvelgė visiškai akivaizdaus SK naratyvo, pagrįsto demonologinės plotmės veikalo fabula, ir NT Apreiškimo Jonui siužeto apie Dievo antipodo (resp. velnio) ir jo **pavaldinių** (resp. **demonų**, žemesnio rango velnių) nubloškimą žemėn (resp. pragaran) **genetinės sąsajos** (žr. 4 schemą; dar žr. 7 poskyrį).

4 schema

NT Apr 12.9 ir SK faktografijos A(p [WMh 247]) koreliacijos santykis

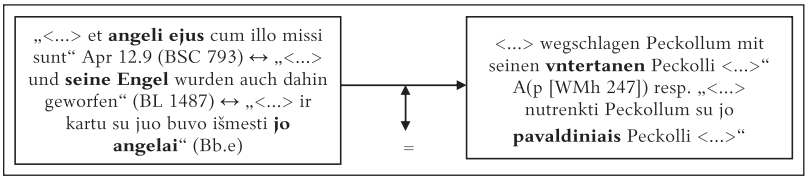

[118] E, J(p) nuorašų bei Jer. Maleckio *a* kompiliacijos, taip pat *b*, *c*, *d*, *e* perspaudų šio mitonimo dat. pl. lytis eliminuota.

[119] Šios lyties baigmuo *-j* yra fleksinio formanto *-i* vienas grafinių alternantų, vartotų a. v. a. raštuose (žr. FrG 43).

[120] Ankstesniojo ir pastarojo laikotarpio tyrėjai įprastai konstatuodavo įtv. *Pockols* vėlesnę kilmę, lyginant su įtv. *Peckols*, bet struktūrinių neatitikimų neeksplikuodavo (žr. Usener 1896: 98; Brückner 1918: 145, 1922: 166–167; Bojtár 1999: 315). Kai kurie jų šį neatitikimą argumentavo sporadinio *lapsus calami* fenomenu (žr. Grienberger 1896: 80; Skardžius IV: 641). Pasitaiko ir itin keistų tvirtinimų, neva *Agenda Ecclesiastica* užfiksuoti *Pecols* ir *Pocols* (žr. WMh 233) yra semantiniai alternantai resp. tos pačios dievybės įvardijimai (žr. Putelis 2006: 80).

[121] Minėtina, kad V. Toporovas įtv. *Pockols* kilmę kažkodėl siejo su **rekonstruotų** teonimų **Potols* ir **Pekols* kontaminacija (plačiau žr. Toporov 1972: 299), nors S. Grunau (I: 62–63, 78, 80, 94–95, 261, 348) mini lytis *P-**a**-tollo, P-**a**-tolli, P-**a**-tollen*. Toks spėjimas, žinoma, yra klaidingas, mat (α) pirmasis šių mitonimų yra S. Grunau pramanas resp. klaidingai suprasto adv. V. lo. *patollu* ‘daug kur; viešai’ mitologizavo pavyzdys (žr. 2 poskyrį); (β) SK nuorašuose būtų užfiksuota lytis įtv. **P-**a**-ckols*, o **ne** esama įtv. *P-**o**-ckols*.

Vadinasi, šio motyvo jokiu būdu **ne**galima sieti su sūduvių senosios religijos ypatumais, bet eksplikuoti, remiantis **scholastikos** dogmatika. Todėl galima atsargiai spėti, kad SK autorius, paisydamas anksčiau įvardytos NT Apr 12.9 faktografijos, mitonimą įtv. *Peckols* 'der helle vnd Finsternus ein Gott resp. **pragaro** ir tamsos dievas' A(p [WMh 246]) **kontaminavo**[122] su sub. a. v. a. *pocke*[123] '**piktoji dvasia**, **demonas**, vaiduoklis; skeletas; giltinės kaukė; snukis resp. lo. *larva*' (↔ a. v. a. *bocken antzlit* 't. p.' [← 'ožio snukis' (DW 272, 804)]). Taip buvo sukurtas įtv. *Peckols* 'pragaro ir tamsos dievas resp. Dievo antipodas ↔ **velnias**' (apie jį plačiau žr. 7 poskyrį) koreliatyvaus (subordinacijos aspektu) referento 'Dievo antipodo angelai ↔ **demonai**, piktosios dvasios, **velniai**' alternantas – **pseudo**mitologema įtv. *Pockols* 'skraidantys demonai arba velniai' A(p [WMh 246])[124].

A. Mierzyńskis (1900$_a$: 48; Mieržinskij 1899: 66), neįžvelgęs SK scholastinio naratyvo plotmės, teigė, kad referentas 'skraidantys demonai' implikuoja sąsają su indigeniomis lietuvių mitologemomis, pvz., mitonimu *aitvaras*. Nepaisant sub. lie. *áitvaras* germaniškos kilmės (dar žr. Kregždys 2018$_d$: 102–103), šios mitologemos funkcijų ir demonologinio vaizdinio kilmė grįstina semitų kultūrinės tradicijos, kuriai būdinga referentų 'demonas' ↔ '**paukštis**' interferencija, introdukcija.

Judėjų **paukščio** – **demono** pejoratyvinės konotacijos sakralinio objekto etiologija gali siekti VII a. prieš m. e., t. y. 605 m., arba Judo Karalystės (resp. pietinės judėjų valstybės) užgrobimą ir jos gyventojų išvarymo į nelaisvę laikotarpį. Būtent tuo metu šios semitų genties žmonės galėjo perimti Babilono senąją kultūrinę tradiciją (taip pat ir mitologiją bei religijos elementus), mat asirai balandį asocijavo su karine galia, dieviškąja griovimo ir naikinimo jėga (plg. Lambert 2013: 222). Vadinasi, tuo laikotarpiu balandis, asirų suvoktas kaip Babilono valstybės simbolis ir vaizduotas karo vėliavose (Kobielus 2002: 103), galėjo tapti demonizuotu objektu ir pradėtas sieti su pirminio blogio asociatyvu – asirų deive *Tiāmat*, kuri buvo įsivaizduota kaip **drakonas**, raguota gyvatė ar 7-ių galvų hidra (žr. 130 išn.), nors vargingai gyvenę judėjai šį paukštį aukojo[125] Jahvei nuo seniausių laikų (Kun 5.7, 12.8, Lk 2.22–24 [žr. EB I: 1129]), bet tam vėliau prieštaravo naujojo tikėjimo ideologas (Mt 21.12

[122] Šią kontaminacijos hipotezę galima argumentuoti Rytų Prūsijoje vartotais dvejopos vokalinės raiškos semantiniais alternantais v. dial. (RPr.) *pikellus* ↔ *pakulks*, *pakuls*, *pokuls*, *pokulks* 'velnias' (žr. Bock 1759: 45; Fr II: 116–117), implikuojančiais įtv. *Peckols* ir sub. a. v. a. *pocke* sąveiką.

[123] Plg. šios leksemos variantą – v. dial. (RPr.) *Puck* 'nakties dvasia / nakties vaiduoklis', plg. „Wohl von dem schelmisch neckenden Nachtgeist Puck' resp. „Matyt, [atsiradęs] iš pajuokiamojo nakties dvasios / nakties vaiduoklio *Puck*" (Fr II: 184).

[124] *Agenda Ecclesiastica* autoriai nurodė jos galimą italikų atitikmenį lo. *Furiae* 'keršto demonai; puolančios dvasios' (žr. WMh 233; dar žr. Kregždys 2012: 358–359; Lewis, Short 1958: 796).

[125] Balandžių auka siekta išpirkti kaltę ir atlikti religinį apsivalymą po gimdymo, pagyti nuo raupsų (Kun 5.7–10, 12.6, 14.22, 15.14; Lk 2.22–24 [DBI 761]).

[Kobielus 2002: 104]). Taigi asirų paukščio-kario simbolis judėjų galėjo būti susietas su pirminiu blogiu, kaip vienas jo archetipinis vaizdinys[126], ilgainiui imtas asocijuoti su puolusiais angelais (žr. 128 išn.);

8 pav. **Velnias, gaidžio kojomis, meilikauja raganai**
(Molitor 1561 [5 graviūra])

9 pav. **Velniui, gaidžio kojomis, patarnaujantys ragana ir burtininkas**
(Boaistuau 1598: 1)

2) interpretuojant šį žodžių junginį, taip pat pravartu pasitelkti (**α**) NT faktografiją – Mato Evangelijoje krikščioniškasis velnias[127] įvardijamas sintagma *dangaus paukščiai* resp. *volucres cæli* (Mt 13.4 [BSC 659; plačiau žr. Salmeron 1611: 25])[128], kurios etiologiją Cornelius Jansenius (1613: 392) aiškina

[126] Plg. judėjų demonų s. hebr. *šēdīm* resp. שֵׁדִים resp. 'pavojingi demonai, kuriems aukojami vaikai' (Įst 32.17) ↔ hebr. *šēd* resp. שֵׁד 'kenkiantis demonas, kuriam aukojami vaikai' (DCH VIII: 266; BDB 2415) ornitomorfinį habito ypatumą: jie buvo įsivaizduojami **gaidžio** kojomis ir nagais, turintys sparnus kaip angelai (plg. Mack, Mack 1999: XXII, XXXIII). Šis motyvas buvo itin populiarus viduramžių Europoje (žr. 8, 9 pav.).

[127] Plg. bžn. lo. *diabolus* 'priešas, velnias; šmeižikas; skundikas' (Sleumer 1926: 272) – Mato ir Luko Evangelijose, o bžn. lo. *satan*, *satanas* 'priešas, velnias' (Sleumer 1926: 699) – Morkaus Evangelijoje vartojamus pragaro valdovo įvardijimus (žr. Salmeron 1611: 25).

[128] Remdamasis šiuo motyvu, Alfonsas Salmerónas demonizuoja visus paukščius: „Dicitur ergo diabolus volucris immunda, eo quod in caliginoſo huius mundi aere dæmones morentur cum volucribus cœli" (Salmeron 1611: 26) resp. *Taigi sako, kad velnias – gašlus paukštis*, *kad ten*, *jo pasaulio ūksmingame danguje*, *demonai kartu su dangaus paukščiais gyvena*.

Vis dėlto jis eksplikuoja ir šių gyvūnų etiologiją: „<...> per volucres caeli intelligi daemonia: in hac vero Angelos" (Salmeron 1611: 43) resp. *dangaus paukščiai yra suprantami kaip demonai: o iš tiesų tai angelai*, t. y. taip įvardijami puolę angelai (Salmeron 1611: 222; dar žr. Breithauptus 1713: 22).

antonomazija (plg. „<…> antonomaſtice *malum* <…>“), ir (**β**) XII a. škotų kilmės teologo ir filosofo Richardo Paryžiečio (resp. Sanctus Victorus Scotus Ricardus Parisiens [1110–1173]), gyvenusio vienuolyne prie Paryžiaus, veikalo *De ruina Babylonis, & luctu amatorum eius* ištrauką, kurioje labai aiškiai įvardijama panaši mitologinių referentų seka, tik vietoj V. lo. *draco* minimas V. lo. *daemon*, o V. lo. *volucris* vartojamas reikšme ‘**puolęs angelas**’, suponuojantis metaforą ‘**nuodėmė**, **yda**’[129], mat Babilone, kurio pejoratyvine resp. demoniška konotaciją pasitelkia šis vienuolis, paukščiai (ypač – balandžiai) buvo sakralizuotas simbolis[130] (žr. anksčiau), o šis miestas simbolizavo paleistuvystę ir pagonybę, plg. bžn. lo. *Babylon* ‘pagonių Roma’ (Sleumer 1926: 145): „Babylon, per confuſionem, magna, per multorum collectionem & propriam elationem. Et facta eſt habitatio Dæmoniorum, & cuſtodia omnis ſpiritus immundi, & cuſtodia omnis **volucris** immundae. Dæmones, & ſpiritus ſunt, & volucres ſunt, ſpiritus propter naturae ſubtilitatem, volucres propter motionis velocitatem“ (Sanctus Richardus 1621: 421) resp. „Babilonas yra didis savo netvarka, įvairių dalykų sangrūda, puikybe. Neabejojama, kad tai demonų irštva, velnio prieglobstis, **puolusių angelų** užuovėja. [Čia] yra demonai ir dvasios, iš prigimties klastingos, **ydos**, juslėmis aistringos“.

Šis motyvas, dažnai apžvelgiamas ir vėlesniojo laikotarpio autorių veikaluose (žr. Salmeron 1611: 26; Cotterius 1615: 427, 463), yra argumentuojamas NT Apreiškimo Jonui knygos pasakojimu, kuriame paukščiai yra lyginami su stabmeldystės arba ištvirkimo **yda** (plg. bžn. / V. lo. *fornicatio* ‘sanguliavimas, prostitucija; paleistuvystė; stabmeldystė’ [Sleumer 1926: 339; Niermeyer 1976: 447]): „Et post hæc vidi alium angelum descendentem de cælo, habentem potestatem magnam: et terra illuminata est a gloria ejus. Et exclamavit in fortitudine, dicens: *Cecidit, cecidit Babylon magna: et facta est habitatio* ***dæmoniorum****, et custodia omnis spiritus immundi, et custodia omnis* ***volucris*** *immundæ, et odibilis: quia de vino iræ* ***fornicationis*** *ejus biberunt omnes gentes: et reges terræ cum illa fornicati sunt: et mercatores terræ de virtute deliciarum ejus divites facti*

[129] Pats veikalo autorius tokį demonų ir ydų (↔ paukščių) gretinimą įvardija identiško referento alternacija resp. „Dæmones cum volucribus aſſimilentur“ (remarka [Sanctus Richardus 1650: 665]) resp. „demonai tapatinami su ydomis resp. demonai yra ydos“ (← ‘ydos, nuodėmės’ ← ‘puolę angelai’).

[130] Nuo IX a. prieš m. e. sietas su legendine Babilono valdove Semiramide (resp. gr. Σεμίραμις ← asir. *Shamiram*), o ankstesniais laikais – su itin archajiška, pejoratyvinės konotacijos (žr. Tawil 2009: 206–207, 306, 310, 319, 371, 420) akadų pirminės jūros dievybe *Tiāmat* (↔ gr. Θάλαττα ‘Afroditės motina – jūra’ [Pape I: 478; plačiau žr. Lambert 2013: 222; CDA 405; Tawil 2009: 354, 429]), ilgainiui pradėta sieti su drakonu ar milžiniška 7-ių galvų gyvate resp. hidra (Jacobsen 1968: 106) ar jūros pabaisa, **drakonu**, **raguota** gyvate resp. raguotąja angimi, minima jau ST, plg. s. hebr. *nāḥāš pəṯen* ‘gyvatė – nuodingoji gyvatė’ resp. נָחָשׁ פֶּתֶן (Ps 58.4 [BDB 1544, 2025]), t. y. ‘**raguotoji** angis (*Cerastes cerastes*)’ (Tawil 2009: 312).

sunt“ (Apr 18.1–3), t. y. „Paskui aš išvydau kitą angelą, nužengiantį iš dangaus ir turintį didžią galybę. Žemė nušvito nuo jo skaistumo. O jis šaukė skambiu balsu: „Krito, krito didžioji Babelė! Ji pavirto demonų buveine, visų netyrųjų dvasių pastoge, visokių nešvarių ir nekenčiamų **paukščių**[131] landyne. Nuo jos **ištvirkimo** vyno buvo girtos visos tautos; žemės karaliai su ja ištvirkavo, o žemės pirkliai pralobo iš nežabotos jos prabangos““ (Bb.e).

9. Išvados

1. SK 13-os teonimams priskiriamų mitologemų uzemos visiškai atitinka NT Apr 6.1–12, 7.1, 8.7–11, 9.1–16 minimų 7-ių angelų funkcinę distribuciją resp. suponuoja scholastinę parafrazę.
2. Fonomorfologinė jtv. *Autrimpus* A(p) ↔ *Antrỹmpůs* E 377r diferencija grįstina vokiečių kursyvo grafemos *u* diakritinio ženklo abesija (resp. rašmenų *u* ↔ *n* niveliacija), t. y. lytis su struktūriniu elementu *-n-* yra antrinė.
3. Mitonimo jtv. *Autrimpus* A(p) ‘jūros ir marių dievas’ etiologija grįstina mitologemos pr. *Natrimpe* ir sub. a. v. a. *au* ‘upės sala; pieva ir kt.’ ↔ sub. v. v. ž. *ou* ‘užliejama pieva; nedidelė upė’ kontaminacija.
4. Formalioji jtv. *Autrimpus* raiška ir funkcinė apibrėžtis nesuponuoja indigenaus vakarų baltų mitonimo.
5. Mitonimas pr. *Natrimpe* – distancinės asimiliacijos paveikto pr. **Patrimpe* refleksija.
6. 1418 m. veikale *Collatio Episcopi Warmiensis*... užfiksuotas metatezinis prieveiksmis V. lo. *patollu* ‘daug kur; viešai’ (← adv. V. lo. *patulo* ‘t. p.’) S. Grunau transformuotas į prūsų teonimą (pseudomitologemą) *Patollo*.
7. Semantinė jtv. *Potrimpus* ‘tekančių vandenų dievas’ A(p) ir S. Grunau kronikoje pateikiamo sakralinės konotacijos alternanto pr. *Potrimppo* ‘grūdų dievas’ sememų diferencija implikuota NT Apr 8.10 siužeto (resp. 3-iojo angelo sąsajos su upėmis ir šaltiniais), t. y. SK uzema yra antrinė.
8. S. Grunau kronikoje užfiksuota lytis pr. *Potrumppi* ‘grūdų dievas’ morfofonetine struktūra yra archajiškiausia, reflektuojanti *tatpuruṣa* tipo kompozitą pr. **Pad-trumpis/-as* ‘grūdų dievas ← derliaus dievas ← (antonomazija) žemės derlius’, sudarytą iš sub. pr. **păd-* *‘apačia, žemė’ ir sub. pr. **trumpas/-is* ‘derlius’.
9. Mitonimas jtv. *Pilwitus* G(p) su struktūriniu elementu *-w-* yra pirminė lytis, lyginant ją su senojo tipo SK nuorašų jtv. *Pilnitis* A(p), paliudyta XIV a. Konrado von Jungingeno potvarkyje forma *pilwittenn*.

[131] Akivaizdu, kad šio vertimo autorius Česlovas Kavaliauskas pernelyg tiesmukai suprato filosofinę minėtos NT knygos fragmento mintį, suponuojančią ne „<...> nekenčiamų paukščių <...>“, bet „<...> bjaurių **ydų** <...>“ sąvoką.

10. Mitologema jtv. *Pilnitis* A(p) ↔ *Pilwitus* G(p) yra lotynizuota mitonimo a. v. a. *pilwis*, *pilwiht* 'demonas; lauko, namų dvasia; nykštukas, namų židinio dievas; ragana; burtininkas, ateities pranašautojas, žynys; velnias' refleksija.
11. Pseudoteonimo jtv. *Pilnitis* A(p) ↔ *Pilwitus* G(p) funkcinė konotacija SK autoriaus sukurta, remiantis a. v. a. *pilwis*, *pilwiht* 'nykštukas (↔ velnias); lauko dvasia ir kt.' referento uzemomis (α) turto valdovas, (β) grūdinių kultūrų vegetacijos, derėjimo lėmėjas bei jų patronas ir veikimo lokalizacija – svirnu.
12. Mitonimas v. v. ž. / a. v. a. *waidelotten* 'burtininkai' (S. Grunau kronika) suponuoja vakarų germanų kalbų skolinį – *tatpuruṣa* kompozitą v. v. ž. *weide-lût* 'medžiotojas, žvejys', reflektuojantį referentų 'žvejai' → 'sūduviai ↔ burtininkai' kaitą.
13. Formų jtv. *Parkůnβ* α 729r ↔ jtv. *Perkůnen* α 730r struktūrinių elementų *ĕ* ↔ *ă* alternacija grįstina prūsų (ir sūduvių) kalbos trumpojo balsio **ĕ* defonologizacija (resp. *ĕ* → *ă* kaita).
14. Teonimo jtv. *Parkuns* A(p) kilmė eksplikuotina, remiantis H. Hirto suformuluota hipoteze apie šios leksemos genetinę sąsają su ide. **perkᵘus* 'ąžuolas'.
15. Funkcinė teonimo jtv. *Parkuns* apibrėžtis, pateikiama SK, neimplikuoja sūduvių senosios religijos refleksijos, mat suponuoja agrarinio ciklo pseudosakralinės veiklos ir NT Apreiškimo Jonui fabulos sintezę.
16. Pirminė fonomorfologinė jtv. *Peckols* 'pragaro ir tamsos dievas' A(p) lytis suponuoja šaknies balsį *-e-*, kurio alternantas *-o-* yra nulemtas metatezės, todėl antrinis.
17. Teonimas jtv. *Peckols* – slavizmo pr. *pekollin* 'pragarą' perdirbinys, suponuojantis antonomaziją 'pragaras → pragaro valdovas'.
18. SK naratyvo epizodas <...> nutrenkti Peckollum <...>" A(p) yra NT Apr 12.9 fabulos (resp. Dievo antipodo – velnio nubloškimo žemėn [pragaran]) imitacija.
19. Mitologemos jtv. *Pockols* 'skraidantys demonai arba velniai' demonologinė apibrėžtis ir funkcijos sukurtos, remiantis NT Apr 12.9 naratyvo (resp. siužeto apie Dievo antipodo – velnio palydą), implikuojančio protosemitų etnomitologinę plotmę, faktografija.
20. Mitonimo jtv. *Pockols* etiologija grįstina jtv. *Peckols* 'pragaro ir tamsos dievas' A(p) ir sub. a. v. a. *pocke* 'piktoji dvasia, demonas, vaiduoklis' kontaminacija.
21. Formalioji ir funkcinė jtv. *Pockols* determinacija nesuponuoja indigenaus vakarų baltų mitonimo.

Grafiniai žymenys, sutrumpinimai

← pirminės etiologinės grandies žymuo
↔ interferencijos (resp. dviejų modaliųjų lyginamųjų elementų) žymuo
≠ kontradikcijos (resp. neatitikimo) žymuo
‡ pseudoleksemos (įvairių tyrėjų sukurtų žodžių ar kalbos faktų) žymuo
† dingusio ar neišlikusio dokumento / asmens mirties žymuo
/.../ fonetinės transkripcijos žymuo
[...] knygų be paginacijos (resp. inkunabulų modelio) puslapių nuoroda, remiantis elektroninės knygos konversine numeracijos sistema
* rekonstruotoji lytis
acc. – lo. (*cāsus*) *accūsātīvus* 'galininko linksnis'
adj. – lo. (*nōmen*) *adjectīvum* 'būdvardis'
adv. – lo. *adverbium* 'prieveiksmis'
Apr – Apreiškimas Jonui
aram. – aramėjų (vienos semitų tautų kalbõs) žodis
asir. – asirų (vienos semitų tautų kalbõs) žodis
avd. – asmenvardis
a. v. a. – ankstyvosios naujosios vokiečių aukštaičių (kalbõs [XIV–XVII a. (iki 1650 m.)]) žodis
bl. – baltų prokalbės lytis
blr. – baltarusių (resp. gudų kalbõs) žodis
bžn. lo. – bažnytinės (resp. III–X a.) lotynų (kalbõs) žodis
dat. – lo. (*cāsus*) *datīvus* 'naudininko linksnis'
dial. – dialekto(-inis) (šnektos) žodis
est. – estų (kalbõs) žodis
ež. – ežeras
g. fem. – lo. *genus fēmininum* 'moteriškoji giminė'
g. masc. – lo. *genus masculīnum* 'vyriškoji giminė'
gr. – graikų (senojo laikotarpio kalbõs) žodis
hebr. – hebrajų (vienos semitų tautų kalbõs) žodis
hidr. – hidronimas (resp. vandenvardis)
ide. – indoeuropiečių prokalbės rekonstruotoji lytis (arba kultūros reliktas)
isl. – islandų (kalbõs) žodis
Išm – Išminties knyga
ital. – italikų prokalbės lytis
Įst – 5 Mozės, arba Pakartoto Įstatymo, knyga
jtv. – jotvingių (kalbõs) žodis
k. – kaimas
Kun – Kunigų knyga
la. – latvių (kalbõs) žodis
le. – lenkų (naujojo laikotarpio [nuo XIX a.] kalbõs) žodis
lie. – lietuvių (kalbõs) žodis
Lk – Evangelija pagal Luką
LMAGBR – Lenkijos mokslų akademijos Gdansko bibliotekos Rankraščių skyrius (*Biblioteka Gdańska Polskiej akademii nauk, Pracownia Rękopisów*)
lo. – lotynų (resp. klasikinio laikotarpio [t. y. I prieš m. e. – III m. e. a.]) (kalbõs) žodis
Mt – Evangelija pagal Matą
nom. – lo. (*cāsus*) *nōminatīvus* 'vardininko linksnis'
NT – Naujasis Testamentas

PKPSVA – Prūsijos kultūros paveldo Slaptasis valstybinis archyvas (*Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz*)
pl. – lo. (*numerus*) *plūrālis* 'daugiskaita'
pr. – prūsų (kalbõs) žodis
praef. – lo. *praefīxus* 'priešdėlis'
Ps – Psalmynas
RPr. – Rytprūsių arba Rytų Prūsijos (kalbõs [resp. *Niederpreußisch / Hochpreußisch*]) žodis
s. – senojo laikotarpio (kalbõs) žodis (tik junginyje su kalbos trumpiniu)
sg. – lo. (*numerus*) *singulāris* 'vienaskaita'
s. le. – senojo laikotarpio lenkų (kalbõs [XII a. 2-oji pusė – XV a.]) žodis
sub. – lo. (*nōmen*) *substantīvum* 'daiktavardis'
suff. – lo. *suffīxus* 'priesaga'
s. v. a. – senosios vokiečių aukštaičių (kalbõs [VIII–XI a. (iki 1050 m.)]) žodis
top. – toponimas (resp. vietovardis)
up. – upė
upl. – upelis
v. – naujosios vokiečių (aukštaičių kalbõs [nuo 1650 m.]) žodis
v. bl. – vakarų baltų prokalbės
verb. – lo. *verbum* 'veiksmažodis'
VKKSTVB – Viešoji Koperniko knygų saugyklos Torunės vaivadijos biblioteka (*Wojewódzka Biblioteka Publiczna – Książnica Kopernikańska w Toruniu*)
V. lo. – viduramžių (resp. X–XIV a.) lotynų (kalbõs) žodis
vs. – viensėdis (resp. vienkiemis)
v. sl. – vakarų slavų prokalbės lytis
v. v. ž. – viduriniosios vokiečių žemaičių (kalbõs [nuo XIII a. – XVI a.]) žodis
v. ž. – naujosios vokiečių žemaičių (kalbõs [nuo XVII a.]) žodis
WHAB – Wolfenbütelio hercogo Augusto biblioteka (*Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel*)

Literatūra

[Adam Bremensis]. 1876. *Adami Gesta Hammaburgensis Ecclesiae Pontificum ex recensione Lappenbergii. In usum scholarum ex Monumentis Germaniae Historicis recusa* (Scriptores rerum Germanicarum). Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani.

ADB I–LVI = *Allgemeine Deutſche Biographie* 1–56. Leipzig: Verlag von Duncker & Humblot, 1875–1912.

ALEW I–III = *Altlitauisches etymologisches Wörterbuch* 1–3. Unter der Leitung von Wolfgang Hock und der Mitarbeit von Elvira-Julia Bukevičiūtė und Christiane Schiller, bearbeitet von Rainer Fecht, Anna Helene Feulner, Eugen Hill und Dagmar S. Wodtko. Hamburg: baar, 2015.

Ambrazas, Saulius. 1993. *Daiktavardžių darybos raida*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

Ambrazas, Saulius. 2000. *Daiktavardžių darybos raida II*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Arnim, Achim von; Brentano, Clemens. 1806. *Des Knaben Wunderhorn: alte deutſche Lieder*. Heidelberg: beÿ Mohr und Ʒimmer / Frankfurt: beÿ I. B. Mohr.

Baczko I–VI =	Ludwig von Baczko. *Geſchichte Preußens* 1–6. Königsberg: Gottlieb Jederecht Hartung / bey Friedrich Nicolovius, 1792–1800.
Balsys, Rimantas. 2005.	Prūsų ir lietuvių mirties (požemio, mirusiųjų) dievybės: nuo Patulo iki Kaulinyčios. *Tiltai. Priedas* 29. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 27–58.
Balsys, Rimantas. 2006.	*Lietuvių ir prūsų dievai, deivės, dvasios: nuo apeigos iki prietaro*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
Balsys, Rimantas. 2017.	*Lietuvių ir prūsų religinė elgsena: aukojimai, draudimai, teofanijos*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
Bb.e =	*Biblija* (*Senasis Testamentas* / *Naujasis Testamentas*) – www.biblija.lt
BDB =	Francis Brown, Richard Driver, Charles Briggs. *Enhanced Brown-Driver-Briggs Hebrew and English Lexicon, with an appendix containing the Biblical Aramaic, based on the lexicon of William Gesenius as translated by Edward Robinson, by Francis Brown, with the cooperation of S. R. Driver and Charles A. Briggs*. Based on the 1906 edition originally published by Clarendon Press: Oxford, Washington, 2000.
Bednarczuk, Leszek. 2005.	Wajdelota. *Acta Linguistica Lithuanica* 53, 1–8.
Bender, Iosephus. 1865.	*De veterum Prutenorum diis. Dissertatio historica critica*. Brunsberga: apud I. R. Huye.
Bender, Joseph. 1865_a.	Zur altpreuſſiſchen Mythologie und Sittengeſchichte. *Altpreußiſche Monatsſchrift* 2. Königsberg: Verlag und Druck von Albert Rosbach, 694–717.
Bender, Joseph. 1867.	Zur altpreuß. Mythologie u. Sittengeſchichte. *Altpreußiſche Monatsſchrift* 4. Königsberg: Th. Theile's Buchhandlung, 1–27, 97–135.
Běťáková, Marta Eva; Blažek, Václav. 2012.	*Encyklopedie baltské mytologie*. Praha: Libri.
Bezzenberger, Adalbert. 1922.	Einige Anmerkungen zu dem vorstehenden Aufsatz. *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der Indogermanischen Sprachen* 50(3/4), 197–198.
Biezais, Haralds. 1975.	Baltische Mythologie. *Die Religionen der Menschheit* (Bd. 19[1]). Stuttgart & Mainz: Verlag W. Kohlhammer, 311–371.
Biryla, Mikalaj Vasilevič. 1966.	*Belaruskaja antrapanimija 1. Ulasnyja imeny, imeny-mjanuški, imeny pa bać̆ku, prozviščy*. Minsk: Navuka i tėhnika.
BL =	*Biblia. Die Heilige Schrift. Text der unrevidierten Lutherbibel* 1545
Blaise, Albert. 1994.	*Dictionnaire Latin-Français des auteurs du Moyen-Age. Lexicon Latinitatis Medii Aevii*. Tvrnholti: Typographi Brepols editores pontificii.
Blažek, Václav. 2014.	Perkūnas versus Perunъ. *Baltai ir slavai. Dvasinių kultūrų sankirtos*. Sud. T. Civjan, M. Zavjalova, A. Judžentis. Vilnius: Versmė, 101–114.
Boaistuau, Pierre. 1598	*Histoires prodigievses et mémorables, extraictes de plvsievrs famevx autheurs grecs, & latins, ſacrez & profanes, diuiſées en ſix liures*. Paris: par la vefue de Gabriel Buon.

Bock, Johann George. 1759. *Idioticon Prussicum oder Entwurf eines Preußiſchen Wörterbuches, Darin die deutſche Redensarten und Ausdrücke die allein in hieſigem Lande gebräuchlich ſind, zuſammen getragen und erörtert werden ſollen*. Königsberg: in Verlag der Woltersdorfiſchen Buchhandlung.

Bojtár, Endre. 1999. *Foreword to the Past. A Cultural History of the Baltic People*. New York: Central European University Press.

Breithauptus, Johannus Fridericus. 1713. *R. Salomonis Jarchi*, רשי *dicti, Commentarius Hebraicus, in Prophetas maiores et minores, ut et in Hiobum et Psalmos, Latine versus, cum duobus vetuſtiſſimis codicibus*. Gothæ: Sumptibus Andreæ Schallii.

BRMŠ I–IV = *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai* 1–4. Sud. Norbertas Vėlius. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla (t. 1–2), Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas (t. 3–4), 1996–2005.

Brückner, Alexander. 1904. *Starożytna Litwa. Ludy i bogi*. Warszawa: Druk K. Kowalewskiego.

Brückner, Alexander. 1918. *Mitologia słowiańska*. Kraków: Akademja Umiejętności.

Brückner, Alexander. 1922. Osteuropäische Götternamen. Ein Beitrag zur vergleichenden Mythologie. *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen* 50(3/4). Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 161–197.

BSC = *Biblia Sacra iuxta Vulgatam Clementinam*

Būga I–III = Kazimieras Būga. *Rinktiniai raštai* 1–3. Sud. Zigmas Zinkevičius. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1958–1961.

Butkus, Alvydas. 1995. *Lietuvių pravardės*. Kaunas: Æsti.

Casemir, Kirstin; Fischer, Christian. 2013. *Deutsch. Die Geschichte unserer Sprache*. Darmstadt: wbg Academic.

CDA = *A Concise Dictionary of Akkadian*. Ed. J. Black, A. George, N. Postgate. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2000.

Conwentz, Hugo. 1897. *Die Moorbrücken im Thal der Sorge auf der Grenze zwischen Westpreussen und Ostpreussen*. Danzig: Verlag von Th. Bertling.

Cotterius, Matthaeus G. 1615. *Apocalypseos, Domini Nostri Iesv Christi expositio. Perpetua, atque Apodeictica*. Salmvria: Apud Thomam Portævm.

Czaja, Roman. 2010. Gesellschaft und Landesherr im Ordensland Preußen zu Beginn des 15. Jahrhunderts. *Zapiski Historyczne* 75(4). Toruń: Towarzystwo Naukowe w Toruniu, 19–31.

Daľ I–IV = Vladimir Daľ. *Tolkovyj slovaŕ živogo velikorusskogo jazyka* 1–4. Moskva: Russkij jazyk, 1989–1991.

DCH I–VIII = *The Dictionary of Classical Hebrew* 1–8. Ed. David J. A. Clines. Sheffield: Sheffield Phoenix Press, 1993–2011.

Deltuvienė, Daiva. 2006. *Baltiški Mažosios Lietuvos XIV–XVIII a. oikonimai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

DI I–IV$^{(1–2)}$ = Jānis Endzelīns. *Darbu izlase* 1–4$^{(1–2)}$. Rīga: Zinātne, 1971–1982.

Dietz, Philipp. 1870. *Wörterbuch zu Dr. Martin Luthers deutschen Schriften. Erster Band. Nebst einem ausführlichen, die Eigenheit der Sprache Lth's behandelnden Vorworte und einem Verzeichnisse der benutzten zahlreichen Originaldrucke Lth'scher Schriften und Handschriften*. Leipzig: Verlag von F. C. W. Vogel.

Dini, Pietro Umberto. 2010_a. Elementi di mitologia baltica. *Polifemo* 10, 101–126.

D'jačenko, Grigorij. 1993. *Polnyj cerkovno-slavjanskij slovaŕ (so vneseniem v" nego važniejših" drevne-russkih" slov" i vyraženij)*. Moskva: Izdateľskij otdel Moskovskogo Patriarhata.

Dtm = Wolff Ditmar. *Kurȝer Auszugk Der Ankunfft, Regierung, vnd lebens, aller Hohemeiſter des Deudſchen Ordens in Preuſſen, ſampt den Ceremonien, so vnter jrem Regiment fůr der erkentnis Gottlichs Worts ſein gehalten worden, Auch wie lange ſie regirt, vnd was ſie geſtifftet haben*. Elbing, 1564.

Dundulienė, Pranė. 1982. *Lietuvių etnografija*. Vilnius: Mokslas.

Dvd I–VIII = *M. Lucas Daviď's Preuſſische Chronik* 1–8. Königsberg: in der Hartungſchen Hofbuchdrukkerei, 1812–1817.

DW = Lorenz Diefenbach, Ernst Wülcker. *Hoch- und Nieder-deutsches Wörterbuch der mittleren und neueren Zeit*. Basel: Benno Schwabe Verlagsbuchhandlung, 1885.

DWG I–XVI = *Deutsches Wörterbuch von Jacob und Wilhelm Grimm*. 16 Bde. in 32 Teilbänden. Leipzig: S. Hirzel, 1854–1961 (Quellenverzeichnis – 1971).

Egle, Rūdolfs. 1934. *Latvju lirika. Antoloģija, no J. Alunana līdz visjaunākiem laikiem*. Rīga: A. Gulbja apgādibā.

ESUM I–VI... = *Etimologičnij slovnik ukrainskoi movi* 1–6. Otv. red. O. S. Meľničuk. Kiiv: Naukova dumka, 1982–2012...

ĖSSJa I–XLI... = *Ėtimologičeskij slovaŕ slavjanskih jazykov* 1–41. Otv. red. O. N. Trubačev ([nuo 2007 m.] A. F. Žuravlev). Moskva: Nauka, 1974–2018...

FHNDWe = *Frühneuhochdeutsches Wörterbuch* 1–11... Hrsg. O. Reichmann. Berlin & New York: Walter de Gruyter, 1986–2016 (https://fwb-online.de/).

Fischer, Adam. 1937. *Etnografia dawnych Prusów*. Gdynia: Kasa im. Mianowskiego.

Fr I–II = Hermann Frischbier. *Preussisches Wörterbuch. Ost- und Westpreussische Provinzialismen in alphabetischer Folge* 1–2. Berlin: Verlag von Th. Chr. Fr. Enslin, 1882–1883.

FrG = *Frühneuhochdeutsche Grammatik* von Robert Peter Ebert, Oskar Reichmann, Hans-Joachim Solms und Klaus-Peter Wegera. Hrsg. Oscar Reichmann, Klaus-Peter Wegera. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1993.

GCP = *Gottesideen und Cultus bei den alten Preussen. Ein Beitrag zur vergleichenden Sprachforschung*. Berlin: Verlag von W. Peiser, 1870.

Gerullis, Georg. 1922. *Die altpreußischen Ortsnamen*. Berlin und Leipzig: Vereinigung wissenschaftlicher Verleger.

Gigas, Eduard. 1877. Der ſog. Potrimpos zu Chriſtburg, der ſog. Barrel und die Guſtabalde zu Bartenſtein. *Zeitſchrift des hiſtoriſchen Vereins für den Regierungsbezirk Marienwerder*. 3weites Heft. Hrsg. Georg ron Hirſchfeld. Marienwerder: Druck der R. Kanter'ſchen Hofbuchdruckerei, 43–54.

Götze, Alfred. 1920. *Frühneuhochdeutsches Glossar. Zweite, stark vermehrte Auflage*. Bonn: A. Marcus und E. Weber's Verlag.

Greimas, Algirdas Julius. 1990.	*Tautos atminties beieškant*. Vilnius & Chicago: Mokslas.
Grienberger, Theodor von. 1896.	Die Baltica des Libellus Łasicki. Untersuchungen zur litauischen Mythologie. *Archiv für slavische Philologie* 18. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, 1–86.
Grimm I–IV =	Jacob Grimm. *Teutonic Mythology* 1–4. London: George Bell and Sons, 1882–1888.
Grimm, Jakob. 1835.	*Deutsche Mythologie*. Göttingen: In der dieterichschen Buchhandlung.
Grunau I–III =	*Simon Grunau's preussische Chronik* (Die preussischen Geschichtschreiber des XVI. und XVII. Jahrhunderts). Bd. 1–3. Hrsg. M. Perlbach, R. Philippi, P. Wagner. Leipzig: Verlag von Dunkker & Humblot, 1876–1896.
Gwagnini, Alexander. 1578.	*Sarmatiæ Europeæ descriptio, quæ Regnum Poloniæ, Lituaniam, Samogitiam, Rufsiam, Mafouiam, Prufsiam, Pomeraniam, Liuoniam, & Mofchouiæ, Tartariæq₃ partem complectitur. Alexandri Gwagnini Veronenfis, Equitis Aurati, peditumque præfecti, diligentia confcriptæ*. Typis Matthiae Wirzbietæ.
Hartknoch, Christoph Johann. 1679.	*Selectæ dissertationes historicæ de variis rebus Prussicis. Opera & studio Christophori Hartknoch*. Francofurti & Lipsiae; Jenae: Sumtibus Martini Hallervordii.
Hartknoch, Christoph Johann. 1684.	*Alt und neues Preuffen oder preuffifcher Hiftorien. Zwey Theile…* Franckfurt und Leipzig: In Verlegung Martin Hallervorden.
Heyne I–III =	Moritz Heyne. *Deutsches Wörterbuch* 1–3. Leipzig: Verlag von S. Hirzel, 1890–1895.
Hennenberger, Caſparus. 1584.	*Kurtze vnd warhafftige Befchreibung des Landes zu Preuffen. Item: Der alten heidenifchen undeutfchen Preuffen fampt irer Religion, Göttern Bäpften und Pfaffen… Letzlichen eine kurtze Austeilung des Landes wie daffelbige in der Heidenfchafft… bewonet worden*. Kǒnigsperg.
Hennig, Georg Ernst Sigismund. 1785.	*Preußifches Wörterbuch worinnen nicht nur die Preußen gebräuchliche eigenthümliche Mundart und was fie fonst mit der niederfächfifchen gemein hat, angezeigt, fondern auch manche in preußifchen Schriftftellern, Urkunden, Documenten und Verordnungen vorkommende veraltete Wörter, Redensarten, Gebräuche und Altherthümer erklärt werden*. Königsberg: gedruckt bey D. C. Kanter.
HHHB =	*Heinrich Hallers Übersetzung der „Hieronymus-Briefe": die Abschrift*. Hrsg. Erika Bauer. Salzburg: Institut für Anglistik und Amerikanistik, Universität Salzburg, 2011.
Hirt, Herman. 1892.	Die Heimat der Indogermanischen Völker und ihre Wanderungen. *Indogermanische Forschungen* 1. Strassburg: Verlag von Karl J. Trübner, 464–485.
Hofmann, Johann Baptist; Rubenbauer, Hans. 1950.	*Wörterbuch der grammatischen und metrischen Terminologie*. Heidelberg: Carl Winter / Universitätsverlag.
Hohmann, Thomas. 1977.	*Heinrichs von Langenstein „Unterscheidung der Geister" lateinisch und deutsch. Texte und Untersuchungen zu Übersetzungsliteratur aus der Wiener Schule* (Münchener Texte und Untersuchungen zur deutschen Literatur des Mittelalters 63). München: Artemis Verlag.

Jacobsen, Thorkild. 1968. The Battle between Marduk and Tiamat. *Journal of the American Oriental Society* 88(1), 104–108.

Jansenius, Cornelius. 1613. *Commentariorvm in svam Concordiam, ac totam Historiam Euangelicam, Partes IIII*. Antverpiæ: svmptibvs vidvæ et hæredum Petri Belleri.

JBR I–V = Jonas Balys. *Raštai* 1–5. Par. Rita Repšienė. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1998–2004.

Kaukienė, Audronė. 2004. *Prūsų kalbos tyrinėjimai*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.

Kawiński, Paweł. 2018. *Sacrum w wyobrażeniach pogańskich Prusów. Próba interpretacji na pograniczu historii i etnologii religii*. Olsztyn: Towarzystwo Naukowe Pruthenia.

Kempiński, Andrzej M. 2003. *Ilustrowany leksykon mitologii wikingów*. Poznań: KURPISZ.

Kluge, Friedrich. 2002. *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*. 24 Aufl. Bearb. von Elmar Seebold. Berlin & New York: Walter de Gruyter.

Knauthe, Christian. 1767. *Derer Oberlauſitzer Sorberwenden umſtändliche Kirchengeſchichte, darinnen derſelben Heidenthum, Bezwingung zur chriſtlichen Religion, derſelben erſte Beſchaffenheit, evangeliſche Reformation und folgender Zustand des Chriſtenthums, imgleichn die wendiſchen Kirchſpiele, und dann der wendiſchen Sprache Geschichte und Bücher, ſo zum Theil einen großen Einfluß in die Kirchengeſchichte der Oberlauſitzer Deutſchen hat, ordentlich und deutlich beschrieben*. Görlitz: gedruckt bey Joh. Friedr. Fickelſcherer.

Kobielus, Stanisław. 2002. *Bestiarium chrześcijańskie. Zwierzęta w symbolice i interpretacji. Starożytność i średniowiecze*. Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax.

Krappe, Alexander Haggerty. 1932. Pikuls. Ein Beitrag zur baltischen Mythologie. *Indogermanische Forschungen* 50, 63–69.

Kregždys, Rolandas. 2006. Prūsų nom. prop. *Borssythe*. *Baltų onomastikos tyrimai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 158–168.

Kregždys, Rolandas. 2010. *Baltų kalbų leksinės semantinės gretybės (paveldėtieji ŏ/ā kamienų kūno dalių pavadinimai)*. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas.

Kregždys, Rolandas. 2011. Baltiškųjų teonimų perteikimo ir dievų funkcijų nustatymo problematika Jano Łasickio veikale „De diis Samagitarvm cæterorvmque Sarmatarum, & falſorum Chriſtianorum. Item de religione Armeniorum“: *Salaus*, *Klamals*, *Atlaibos*, *Tawals*. *Perspectives of Baltic Philology* II. Poznań: Wydawnictwo „Rys“, 101–121.

Kregždys, Rolandas. 2012. *Baltų mitologemų etimologijos žodynas I: Kristburgo sutartis*. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas.

Kregždys, Rolandas. 2016. *Lietuvių kalbos polonizmų žodynas / Słownik Polonizmów w języku litewskim* (Studia Etymologica Baltica II). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Kregždys, Rolandas. 2016$_a$. Gotfrydo Ostermejerio *Kritischer Beytrag zur Altpreußischen Religionsgeschichte* (1775) mitonimų etimologijos svarstymai. *Senoji Lietuvos literatūra* 41, 83–114.

Kregždys, Rolandas. 2018. *Sūduvių knygelės* etnomitologinė faktografija: mitonimų *Deywoty Zudwity*, *Ockopirmus* etimologinė raida ir semantinė transformacija. *Baltu Filoloģija* 26(2) 2017. Rīga: Latvijas Universitāte, 37–94.

Kregždys, Rolandas. 2018_a. On the origin of Old Prussian *aglo* 'rain' E 47, *gabawo* 'toad' E 779, *mosla* 'Viscus; Glue' GrG 73. *Pruthenia* 10 (2015). *Journal of the history of Prussians and the Baltic Nations*. Olsztyn: Towarzystwo Naukowe Pruthenia, 135–149.

Kregždys, Rolandas. 2018_b. *Sūduvių knygelės* nuorašų formalioji analizė bei analitinė eksplikacija. *Archivum Lithuanicum* 20. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 89–124.

Kregždys, Rolandas. 2018_c. *Sūduvių knygelės* etnomitologinė faktografija: mitonimų *Swayxtix*, *Auschauts* etimologinė raida ir semantinė transformacija. *Baltu filoloģija* 27(1/2). Rīga: Latvijas Universitāte, 13–73.

Kregždys, Rolandas. 2018_d. *Sūduvių knygelės* etnomitologinė faktografija: įtv. *Pockols* funkciniai alternantai (mitonimų v. dial. [RPr.] *Aitwars*, lie. *áitvaras* formalioji ir etimologinė analizė). *Prace Bałtystyczne* 7. Red. N. Birgiel, D. Roszko. Warszawa: Uniwersytet Warszawski, 83–113.

Kregždys, Rolandas. 2019. *Sūduvių knygelės* autorystės problema. *Knygotyra* 72. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 255–273.

KrŽ = Juozas Aleksandravičius. *Kretingos tarmės žodynas*. Sudarė D. Mikulėnienė, D. Vaišnienė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2011.

Lambert, Wilfred G. 2013. *Babylonian Creation Myths*. Winona Lake, Indiana: Eisenbrauns.

[Lange, Jākobs]. 1773. *Lettiſch Deůtſcher Theil des volſtåndigen Lettiſchen Lexici, darinnen nicht nur ſåmtliche Stamwŏrter dieſer Sprache ſamt ihren Abſtåmlingen, ſondern auch die ſeltene, nur in gewißen Gegenden gebrůauchliche Wŏrter, zum Nachſchlagen, angezeiget werden*. Schloß Ober⸗Pahlen.

Lasch, Agathe. 1914. *Mittelniederdeutsche Grammatik*. Halle a.S.: Verlag von Max Niemeyer.

LATŽ = *Lietuvos TSR administracinio-teritorinio suskirstymo žinynas* 2. Vilnius: Mintis, 1976.

LED = Wojciech Smoczyński. *Lithuanian Etymological Dictionary*. Berlin: Peter Lang, 2018.

Leskien, August. 1891. *Die Bildung der Nomina im Litauischen*. Leipzig: bei S. Hirzel.

LEW = Ernst Fraenkel. *Litauisches etymologisches Wörterbuch* 1–2. Heidelberg: Vandenhoeck & Ruprecht, 1962–1965.

Lewis, Charlton Thomas; Short, Charles. 1958. *A Latin Dictionary founded on Andrews' edition of Freud's Latin Dictionary*. Oxford: Clarendon Press.

Lewy, Ernst. 1904. *Die alpreussischen Personennamen*. Breslau: Buchdruckerei H. Fleischmann.

Lyncker, Karl. 1854. *Deutſche Sagen und Sitten in hessischen Gauen*. Caſſel: Verlag von Oswald Bertram.

LKE = *Lietuvių kalbos enciklopedija*. Parengė K. Morkūnas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1999.

LKŽe = *Lietuvių kalbos žodynas* (t. 1–20, 1941–2002) elektroninis variantas. Antrasis elektroninis leidimas. Red. kolegija: G. Naktinienė ir kt. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2013.

LM I–III = *Lietuvių mitologija* 1–3. Sudarė Norbertas Vėlius (t. 1–2), Norbertas Vėlius ir Gintaras Beresnevičius (t. 3). Vilnius: Mintis, 1995–2003.

LMILPe = *Lexicon mediae et infimae Latinitatis Polonorum* 1–8(71): I(1–8), a – byssus; II(1[9]–10[18]) cabaciolum – czweczko; III(1[19]–10[28]) dabilis – exuvium; IV (1[29]–6[34]) f – hystrix;V (1[35]–10[44]) i – lyrista;VI (1[45]–8[51]) m – oxymel; VII (1[52]–11[62]) pabulamen – quout; VIII (1[63]–9[71]) rabalipton – sto. Wrocław & Lódź: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1953–2010... (elektroninė versija – http://scriptores.pl/lexicon/)

Lopuhin″ I–XI = Aleksandr″ Pavlovič″ Lopuhin″. *Tolkovaja Biblija, ili Kommentarij na vsie knigi Sv. Pisanija Vethago i Novago Zavieta* 1–11. Peterburg″: Obŝedostupnaja bogoslovskaja biblioteka, 1904–1913.

Łowmiański, Henryk. 1935. *Prusy pogańskie*. Toruń: Instytut popierania nauki.

Łowmiański, Henryk. 1979. *Religia Słowian i jej upadek (w VI-XIII)*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

LPŽe = *Lietuvių pavardžių žodynas* 1–2. Vilnius: Mokslas, 1985–1989 elektroninė versija (http://pavardes.lki.lt/?pg=c)

LVV I–V... = *Latvijas vietvārdu vārdnīca* (1. *Paaglis – Piķu-*; 2. *Pilaci – Pracapole*; 3. *Pracirika – Puožu*; 4. *R*; 5. *Saba- – Sēža-*). Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2003–2017...

LW = August Lübben, Christoph Walther. *Mittelniederdeutsches Wörterbuch*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1888.

Mack, Carol K.; Mack, Dinah. 1999. *A field guide to demons, fairies, fallen angels, and other subversive spirits*. New York: An Owl Book.

MacLeod, Sharon Paice. 2014. *The divine feminine in ancient Europe: goddesses, sacred women and the origins of western culture*. Jefferson & London: McFarland & Company, Inc.

Magnusen, Finnur. 1828. *Priscæ veterum borealium Mythologiae Lexicon, cuncta illius cosmologica, theosophica & dæmonica numina, entia et loca ordine alphabetico indicans, illustrans et e magna parte cum exteris, ista contingentibus, comparans. Accedit septentrionalium Gothorum, Scandinavorum aut Danorum gentile calendarium, ex Asia oriundum, jam primum expositum et cum variis cognatarum gentium fastis, festis et solennibus ritibus vel superstitionibus collatum*. Havnia: sumtibus Librariæ Gyldendalianæ.

Manlius, Christophorus. 1719. *Scriptores Rerum Lusaticarum Antiqui & recentiores, Seu Opus, In quo Lusaticae Gentis Origines, Res gestae, Temporum vices... recensentur: quidam nunc primum ex Manuscriptis eruti, inter quos Christophori Manlii Rerum Lusaticarum Commentarii diu desiderati deprehenduntur, nonnulli vero ex Libellis fugientibus, ob raritatem in Corpus conjecti, ex Bibliotheca Senatus Zittaviensis editi*. Lipsiae & Budissae: Sumpt. Davidis Richteri.

Mažiulis, Vytautas. 2004. *Prūsų kalbos istorinė gramatika*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

ME I–IV = *K. Mūlenbacha Latviešu valodas vārdnīca* 1–4, red. Jānis Endzelīns. Rīga: Izglītības ministrija (sēj. 1); Kultūras fonds (sēj. 2–4), 1923–1932.

Meyer, Richard Moritz. 1910. *Altgermanische Religionsgeschichte*. Leipzig: Verlag von Quelle & Meyer.

Mierzyński, Antoni. 1896. *Źródła do mytologii litewskiej II. Wiek XIV i XV*. Warszawa: Druk P. Szymanowskiego.

Mierzyński, Antoni. 1900. *Romowe*. Poznań: Drukarnia dziennika poznańskiego.

Mierzyński, Antoni. 1900$_a$. Die samländische Gottheit Auszautis. *Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia für die Vereinsjahre 1896–1900*. Königsberg i. Pr.: Im Selbstverlage der Gesellschaft, 41–51.

Mieržinskij, Antoni Julian. 1899. *Romove. Arheologičeskoe izsliedovanie*. Moskva: Tipografija G. Lissnera i A. Gešelja.

Mikhailov, Nikolai. 1998. *Baltische und slawische Mythologie*. Madrid: ACTAS.

Miklosich, Franz von. 1977. *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*. Darmstadt: Scientia Verlag Aalen.

Molitor, Ulricus. 1561. *Tractatus de Lamiis et Pythonicis, autore Vlrico Molitore Conſtantienſi, ad Sigiſmundum Archiducem Auſtriæ, anno1489*. Parisiis: Apud Ægidium Corrozer.

MP I–IV = Matas Pretorijus. *Prūsijos įdomybės, arba Prūsijos regykla* 1–4. Parengė Ingė Lukšaitė. Vilnius: Pradai (t. 1 – 1999), Lietuvos istorijos instituto leidykla (t. 2 – 2004, t. 3 – 2006, t. 4 – 2011).

Narbutt, Teodor. 1835. *Dzieje starożytne narodu litewskiego. Tom I. Mitologia litewska*. Wilno: Nakładem i drukiem A. Marcinowskiego.

Neſſelmann, Georg Heinrich Ferdinand. 1871. *Forſchungen auf dem Gebiete der preußiſchen Sprache*. Königsberg: gedruckt in der Albert Rosbach'ſchen Buchdruckerei.

Nesselmann, Georg Heinrich Ferdinand. 1873. *Thesaurus linguae Prussicae*. Berlin: Ferd. Dümmlers Verlagsbuchhandlung.

Niermeyer, Jan Frederik. 1976. *Mediae Latinitatis lexicon minus*. Leiden: E. J. Brill.

NTSGW I–VI = *Neues topographisch-statistisch-geographisches Wörterbuch des Preussischen Staats* 1–6. Hrsg. Alexander August Mützell. Halle: bei Karl August Kümmel, 1821–1825.

Ostermeyer, Gottfried. 1775. *Pastors zu Trempen im Amte Nordenburg. kritischer Beytrag zur Altpreußischen Religionsgeschichte*. Marienwerder: in der Königl. Westpreuß. Hofbuchdruckerey bey Johann Jacob Kanter.

Ostrowski, Norbert. 2011. Lit. *perkūnas* 'piorun, grzmot' – próba weryfikacji etymologii. *Pruthenia* 6. *Journal of the history of Prussians and the Baltic Nations*. Olsztyn: Towarzystwo Naukowe Pruthenia, 275–280.

Pakerys, Jurgis. 2019. Ob etimologii baltijskogo imeni boga groma. *Territorija balto-slavica skovzj prizmu jazyka i literatury*. Moskva: Centr balto-slavjanskich issledovanij Instituta slavjanovedenija RAN, 14—15 maja 2019 g., 1–27 (http://www.pakerys.eu/wp-content/uploads/2019/05/Pakerys-2019.-Perku%CC%84nas.pdf).

Pakerys, Jurgis. 2019$_a$. Baltų griaustinio dievo vardo darybos klausimu. *Tarptautinė konferencija, skirta Kazimiero Būgos 140-osioms gimimo metinėms „Baltų kalbotyros problemos: istoriniai, tipologiniai ir arealiniai tyrimai"*. 2019 m. rugsėjo 26–28 d. Birštonas. Tezės. Vilnius: Vilniaus universitetas, 29–30.

Pape I–II = *Dr. W. Pape's Wörterbuch der griechischen Eigennamen* 1–2 (I: α–κ; II: λ–ω). Braunschweig: Druck und Verlag von Fried. Bieweg & Sohn, 1911.

Pašuto, Vladimir Terent'evič. 1955.	*Pomezanija. «Pomezanskaja Pravda» kak istoričeskij istočnik izučenija obŝestvennogo i političeskogo stroja Pomezanii XIII–XIV vv*. Moskva: Izdatel'stvo Akademii nauk SSSR.
PEŽ I–IV =	Vytautas Mažiulis. *Prūsų kalbos etimologijos žodynas* 1–4. Vilnius: Mokslas (t. 1), Mokslo ir enciklopedijų leidykla (t. 2, 3), Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas (t. 4), 1988–1997.
Pierson, John William. 1873.	Altpreußiſcher Namenkodex. *Zeitſchrift für preußiſche Geſchichte und Landeskunde*10(1). Hrsg. C. Rößler. Berlin: Ernſt Siegfried Mittler und Sohn, 483–514, 618–642, 685–744.
Pisani, Vittore. 1950.	*Le religioni dei celti e dei balto-slavi nell'Europa precristiana*. Milano: Istituto editoriale Galileo.
Pizuński, Paweł. 2003.	*Poczet wielkich mistrzów krzyżackich 1198-2000*. Gdańsk: Arenga.
PJa I–V =	Vladimir Nikolaevič Toporov. *Prusskij jazyk: Slovar'* 1–5. Moskva: Nauka, 1975–1990.
Plāķis, Juris. 1939.	Latvijas vietu vārdi un latviešu pavārdi. II. Zemgales vārdi. *Latvijas universitātes raksti* V(5). Rīga: Latvijas universitāte, 213–528.
Pluskowski, Alexander. 2013.	*The Archaeology of the Prussian Crusade– Holy War and Colonisation*. New York: Routledge.
Pott, August Friedrich. 1859.	*Die Personennamen, insbesondere die Familiennamen und ihre Entstehungsarten: auch unter Berücksihtigung der Ortsnamen*. Leipzig: F. A. Brockhaus.
PrWb I–VI =	*Preussisches Wörterbuch. Deutsche Mundarten Ost- und Westpreußens* 1–6. Begr. von E. Riemann, hrsg. von E. Riemann (U. Tolksdorf, R. Goltz). Neumünster: Wachholtz Verlag, 1981–2005.
Przybytek, Rozalia. 1993.	*Ortsnamen baltischer Herkunft im südlichen Teil Ostpreußens*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
Ragauskaitė, Alma. 2005.	*XVI–XVIII a. kainiečių asmenvardžiai*. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.
Rappolt, Carolus Henricus. 1737.	*De Origine Svccini in littore Sambiensi, Meditatio Epiſtolaris. Quam excipit Johannis Poliandri, Celeberrimi Viri, descriptio Svdinorvm glessvm captantivm: Nunc primum in lucem prolata ex avtographo*. Regiomonti Prvssorvm: Typis Revsnerianis.
RASH =	*Rechnungen aus dem Archiv der Stadt Hermannstadt und der Sächsischen Nation. Mit Mitteln der Sächsischen Universität hrsg. v. Ausschuß des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde*. I. Band von c. 1380–1516 (Quellen zur Geschichte Siebenbürgens aus Sächsischen Archiven 1). Hermannstadt: In Commission bei Franz Michaelis, 1880.
RIB =	*Russkaja istoričeskaja biblioteka izdavaemaja Imperatorskoju arheografičeskoju kommissieju 33. Litovskaja metrika. Otdiel pervyj. Čast' tret'ja Knigi Publičnyh" Diel'. Perepisi vojska Litovskago*. Petrograd": Pečatnja V. I. Golovina, 1915.
Salmeron, Alphonsus Toletanus. 1611.	*Commentarii in Evangelicam Historiam, et in Acta Apostolorum, tomus septimus, de Parabolis Domini nostri Iesu Christi*. Colonia Agrippina: Apud Antonium Hierat, & Ioannem Gymnicum, ſub Monocerote.

Sanctus Richardus V. S. 1621.	*Opera quæ hactenus apparuere omnia, in duas partes diuiſa, vnicumque in Volumen congeſta: Nunc primum in Germania correctius edita*. Colonia Agrippina: Apud Ioannem Gymnicum ſub Monocerote.
Sanctus Richardus V. S. 1650.	*Opera. Ex manvscriptis eivsdem operibvs qvæ in Bibliotheca Victorina ſeruantur, accurate caſtigata & emendata; cvm vita ipsivs ante hac nvsqvam edita*. Rothomagus: Sumptibus Ioannis Berthelin.
Santifaller, Leo. 1930.	*Bozner Schreibschriften der Neuzeit: 1500 – 1851. Beiträge zur Paläographie* (Schriften des Instituts für Grenz- und Auslanddeutschtum an der Universität Marburg. Heft 7). Jena: Verlag von Gustav Fischer.
Sch =	Valentin Schlieff. [H. Meletius] Wahrhaftige Beſchreibung der Sudawen auf Samland, ſammt ihrem Bockheiligen und Ceremonien. *Erleutertes Preußen* 5. Königsberg: gedruckt bey Johann Heinrich Hartung, 1742 (p. 701–721).
SchL I–VI =	Karl Schiller, August Lübben. *Mittelniederdeutsches Wörterbuch* 1–6. Bremen: Verlag von J. Kühtmann's Buchhandlung, 1875–1881.
Schleicher, August. 1854.	Lituanica. *Sitzungsberichte der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften. Philosophischhistorische Classe* 11. Wien: Aus der K. R. Hof- und Staatsdruckerei, 76–156.
Schmalstieg, William Riegel. 2015.	*Studies in Old Prussian. A Critical Review of the Relevant Literature in the Field from 1975 until 2005*. Vilnius: Vaga.
Schröer I–II =	Karl Julius Schröer. *Beitrag zu einem Wörterbuche der deutschen Mundarten des ungrischen Berglandes* 1–2. Wien: Aus der K. K. Hof- und Staatsdruckerei, 1858.
Schützeichel, Rudolf. 2012.	*Althochdeutsches Wörterbuch* (7., durchgesehene und verbesserte Auflage). Berlin & Boston: Walter de Gruyter GmbH & Co. KG.
SD I–V =	*Slavjanskie drevnosti. Ėtnolingvističeskij slovar'* 1–5. Red. N. I. Tolstoj. Moskva: Meždunarodnye otnošenija, 1995–2012.
SEMSO I–VII =	*Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych* 1–7 (1. Odapelatywne nazwy osobowe; 2. Nazwy osobowe pochodzenia chrześcijańskiego; 3. Odmiejscowe nazwy osobowe; 4. Nazwy osobowe pochodzące od etników; 5. Nazwy osobowe pochodzenia niemieckiego; 6. Nazwy heraldyczne; 7. Suplement. Rozwiązanie licznych zagadek staropolskiej antroponimii). Kraków: Polska Akademia Nauk, Instytut Języka Polskiego, 1995–2002.
Skardžius I–VII =	Pranas Skardžius. *Rinktiniai raštai* 1–7. Par. Albertas Rosinas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996–2013.
Sleumer, Albert. 1926.	*Kirchenlateinisches Wörterbuch. Ausführliches Wörterverzeichnis zum Römischen Missale, Breviarium, Rituale, Graduale, Pontificale, Caeremoniale, Martyrologium, sowie zur Vulgata und zum Codex juris canonici; desgleichen zu den Proprien der Bistümer Deutschlands, Österreichs, Ungarns, Luxemburgs, der Schweiz und zahlreicher kirchlicher Orden und Kongregationen. Zweite, sehr vermehrte Auflage des „Liturgischen Lexikons"*. Limburg an der Lahn: Verlag von Gebrüder Steffen.
Smoczyński, Wojciech. 2005.	*Lexikon der altpreussischen Verben*. Innsbruck: Institut für Sprachen und Literaturen der Universität Innsbruck.

SPR = *Satiren und Pasquille aus der Reformationszeit*. Hrsg. v. Oskar Schade. 3 Bände in einem Band. 2. Ausgabe. Hannover: Carl Rümpler, 1863.

SPW I–XXXVII... = *Słownik polszczyzny XVI wieku* 1–37. Wrocław & Kraków: Wydawnictwo Polskiej Akademii nauk, 1966–2012, Warszawa: Instytut Badań Literackich PAN Wydawnictwo, 2016...

SRP I–VI = *Scriptores rerum Prussicarum: Die Geschichtsquellen der Preussischen Vorzeit bis zum Untergange der Ordensherrschaft* 1–6. Hrsg. von Theodor Hirsch, Max Töppen, Ernst Strehlke, W. Hubatsch, U. Arnold, E. Maschke. Leipzig / Frankfurt am Main: Verlag von S. Hirzel / Minerva GmbH, 1861–1968.

SSt I–XI = *Słownik staropolski* 1–11. Red. S. Urbańczyk (t. 1, A–Ć, Warszawa 1953–1955; t. 2, D–H, Wrocław–Kraków–Warszawa 1956–1959; t. 3, I–K, Wrocław–Kraków–Warszawa 1960–1962; t. 4, L–M, Wrocław–Warszawa–Kraków 1963–1965; t. 5, N–Ó, Wrocław–Warszawa–Kraków 1965–1969; t. 6, P–Pożżenie, Wrocław–Warszawa–Gdańsk 1970–1973; t. 7, Póć–Rozproszyć, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1973–1977; t. 8, Rozpróchnieć–Szyszki, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź: 1977–1981; t. 9, Ściadły–Używowanie, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1982–1987; t. 10, W–Wżgim, Kraków 1988–1993; t. 11, Z–Ż, Kraków 1995–2002). Zakład narodowy imienia Ossolińskich; Wydawnictwo Polskiej Akademii nauk.

Stang, Christian S. 1966. *Vergleichende Grammatik der baltischen Sprachen*. Oslo & Tromso: Universitetsforlaget.

Stender, Gotthard Friedrich. 1783. *Lettifche Grammatik. Zweyte Auflage*. Mitau: gedruckt und zu haben bey Johann Fried. Steffenhagen.

Stubbs, William. 2012. *Select Charters and other Illustrations of English Constitutional History from the earliest times to the Reign of Edward the First*. Cambridge: Cambridge University Press.

Subačius, Giedrius. 2018. Raidės <î> [ę] atsiradimas Simono Daukanto tekstuose. *Archivum Lithuanicum* 20. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 177–208.

Subačius, Paulius. 2001. *Tekstologija: teorijos ir praktikos gairės*. Vilnius: Aidai.

Suchocki, Jerzy. 1991. *Mitologia bałtyjska*. Warszawa: Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe.

Szczepański, Seweryn. 2015. Wczesnośredniowieczna rzeźba z Dzierzgonia, tzw. „Potrimpos", w kontekście interpretacji oraz staropruskich wierzeń. *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* 3(289), 387–408.

Šmits, Pēteris. 1926. *Latviešu mītoloģija. Otrs pārstrādāts izdevums*. Rīga: Valtera un Rapas akc. sab. izdevums.

Šur, Vasiľ. 1998. *Belaruskija ulasnyja imeny. Belaruskaja antrapanimika i tapanimika*. Minsk: Mastackaja litaratura.

ŠVŽŽ I–II = *Šiaurės vakarų žemaičių žodynas* 1–2. Par. Birutė Vanagienė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2015.

Tawil, Hayim. 2009. *An Akkadian lexical companion to biblical Hebrew: etymological-semantic and idiomatic equivalents with supplement on biblical Aramaic*. Jersey City: KTAV Publishing House, Inc.

Toporov, Vladimir Nikolaevič. 1972.	Zametki po baltijskoj mifologii. *Balto-slavjanskij sbornik*. Otv. red. V. N. Toporov. Moskva: Nauka, 289–314.
Töppen, Max Pollux. 1846.	Potrimpos (fälſchlich der Gott der Gewäſſer genannt). *Neue Preußiſche Provinzial⸗Blätter* 2. Hrsg. A. Hagen, F. A. Meckelburg. Königsberg: In Comiſſion bei Tag & Roch, 314–315.
Töppen, Max Pollux. 1846_a.	Nachträge zur Geſchichte des Heidenthums in Preußen. *Neue Preußiſche Provinzial⸗Blätter* 2. Hrsg. A. Hagen, F. A. Meckelburg. Königsberg: In Comiſſion bei Tag & Roch, 471–472.
Trautmann, Reinhold. 1910.	*Die altpreussichen Sprachdenkmäler*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
Trautmann, Reinhold. 1974.	*Die altpreußischen Personennamen*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
Trejland, Fricis Janis. 1881.	Materialy po ėtnografii latyšskago plemeni. *Izviestija Imperatorskago obščestva ljubitelej estestvoznanija, antropologii i ėtnografii, osnovannago pri Moskovskom universitete 40. Trudy ėtnografičeskago otdiela, Kn. 6*. Moskva: Tipografija i litografija S. P. Archipova i Ko.
Trusman″, Georgij Georgievič. 1884.	*Vvedenie hristianstva v″ Lifljandii*. S.-Peterburg″: Tipografija F. Eleonskago i K°.
Urbutis, Vincas. 1981.	*Baltų etimologijos etiudai*. Vilnius: Mokslas.
Uscinovič, Anna Kanstancinauna. 2011.	*Slounik asabovyh ulasnyh imen*. Minsk: Litaratura i Mastactva.
Usener, Hermann. 1896.	*Götternamen: Versuch einer Lehre von der religiösen Begriffsbildung*. Bonn: Verlag von Friedrich Cohen.
Vaan, Michiel de. 2008.	*Etymological Dictionary of Latin and the other Italic Languages*. Leiden & Boston: Brill.
Vanagas, Aleksandras. 1981.	*Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas*. Vilnius: Mokslas.
Vėlius, Norbertas. 1983.	*Senovės baltų pasaulėžiūra*. Vilnius: Mintis.
Vėlius, Norbertas. 1987.	*Chtoniškasis lietuvių mitologijos pasaulis*. Vilnius: Vaga.
Viese, Saulcerite. 1985.	*Krišjanis Baron. Istorija žizni*. Riga: Liesma.
Voigt I–V =	Johannes Voigt. *Geſchichte Preuſſens, von den ältesten Zeiten bis zum Untergange der Herrſchaft des deutſchen Ordens* 1–5. Königsberg: im Verlage der Gebrüder Borntråger, 1827–1832.
Voigt, Johannes. 1843.	*Namen-Codex der Deutſchen Ordens-Beamten, Hochmeiſter, Landmeiſter, Großgebietiger, Komthure, Bögte, Pfleger, Hochmeiſter⸗Kompane, Kreuzfahrer und Söldner⸗Hauptleute in Preuſſen*. Königsberg: In Commission bei den Gebrüdern Borntråger.
Walde, Alois. 1910.	*Lateinisches etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag.
Weinhold, Karl. 1855.	*Beiträge zu einem schlesischen Wörterbuche*. 1–2. Abth. (A-L, M-Z). Anhang zum XIV. Bande der Sitzungsberichte der philosophisch-historischen Classe der kais. Akademie der Wissenschaften. Wien: Aus der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei.
Whitney, William Dwight. 1888.	*A Compendious German Grammar. Sixth Edition*. New York: Henry Holt and Company.
WMh =	Wilhelm Mannhardt. *Letto-Preussische Götterlehre*. Riga: Herausgegeben von der Lettisch-Literärischen Gesellschaft, 1936.

Ws =	Matthævs Waisselius. *Chronica Alter Preuſſcher, Eifflendiſcher vnd Curlendiſcher Hiſtorien*. Kõnigsberg: bey Georgen Oĩterbergern, 1599.
Ziesemer I(1–14)–II(15–22) =	Walther Ziesemer. *Preußisches Wörterbuch. Sprache und Volkstum Nordostdeutschlands. Im Auftrag und mit Unterstützung der Preußischen Akademie der Wissenschaften, der Deutschen Forschungsgemeinschaft und der Provinz Ostpreußen* 1–2. Königsberg Pr.: Verlag Gräfe und Unzer, 1936–1944.
Ziesemer, Walther. 1924.	*Die ostpreußischen Mundarten*. Königsberg: Ferdinand Hirt in Breslau.
Zinkevičius, Zigmas. 1977.	*Lietuvių antroponimika. Vilniaus lietuvių asmenvardžiai XVII a. pradžioje*. Vilnius: Mokslas.

Rolandas Kregždys
Baltų ir Lietuvos kultūros istorijos skyrius
Lietuvos kultūros tyrimų institutas
Saltoniškių g. 58, Vilnius, LT-08105, Lietuva
rolandaskregzdys@gmail.com

KOPSAVILKUMS

„Jātvingu grāmatiņas“ etnomitoloģiskā faktogrāfija: mitonīmu *Potrimpus* (↔ *Autrimpus* [← *Natrimpus*]), *Pilnitis*, *Parkuns*, *Peckols* un *Pockols* etimoloģiskā analīze un semantiskās vērtības transformācija

Rolandas KREGŽDYS

Rakstā sniegta „Jātvingu grāmatiņā“ (JG) un *Collatio Episcopi Warmiensis*... (1418) minēto mitonīmu *Autrimpus*, *Potrimpus*, *Pilnitis*, *Parkuns*, *Peckols* un *Pockols* etimoloģiskā analīze. Pētījuma rezultātā izvirzīti vairāki secinājumi:

1. „Jātvingu grāmatiņā“ uzskaitīto 13 mitonīmu (t. i., pseidodievību) funkcionālās īpašības ir izveidotas, nevis balstoties jātvingu kultūras mantojuma faktogrāfiskajā materiālā, bet Jaunās Derības datos, t. i., 7 eņģeļu 13 funkcijās, kas minētas Atkl 6:1–12, 7:1, 8:7–11, 9:1–16 un kas ir tikušas attiecinātas uz minētajām mitologēmām.
2. Strukturālās neatbilstības jātv. *Autrimpus* A(p) ↔ *Antrỹmpus̀* E 377r var izskaidrot ar vācu kursīva raksta īpatnībām, t. i., – grafēmu *u* ↔ *n* izlīdzināšanu, ko nosaka tas, ka virs patskaņa *u* (resp. ů) nav diakritiskās zīmes. Tādējādi forma ar grafēmu *-n-* ir sekundāra.
3. Jātv. *Autrimpus* A(p) ‘jūras dievs’ etioloģija ir izskaidrojama ar mitologēmas pr. *Natrimpe* kontamināciju ar sav. *au* ‘upes sala; pļava u. c.’ ↔ vlv. *ou* ‘ūdens pļava; straume’.
4. Jātv. *Autrimpus* formālās un funkcionālās definīcijas analīze noliedz šāda sākotnēja rietumbaltu mitonīma eksistenci.
5. Mitologēmu pr. *Natrimpe*, ņemot vērā distanto asimilāciju, varētu uzskatīt par pr. **Patrimpe* refleksu.
6. Adverbu viduslaiku lat. *patollu* ‘daudzviet; atklāti, skaidri’, t. i. formu ar metatēzi (← adv. lat. *patulo* ‘t. p.’), kas minēta *Collatio Episcopi Warmiensis*..., S. Grūnavs transformējis par prūšu teonīmu (pseidomitologēmu) *Patollo*.

7. Funkcionālā neatbilstība starp jātv. *Potrimpus* ‘plūstoša ūdens dievs’ A(p) un pr. *Potrimppo* ‘labības dievs’, ko minējis S. Grūnavs, ir skaidrojama ar Jaunās Derības (Atkl 8:10) ietekmi (t. i., atsaucoties uz trešo eņģeli, kura dzīvesvieta bija saistīta ar upēm un avotiem). Tādējādi jātv. *Potrimpus* funkcija ‘plūstoša ūdens dievs’ A(p) ir sekundāra.
8. S. Grūnava minētā teonīma pr. *Potrumppi* ‘labības dievs’ morfoloģiskā struktūra ir visarhaiskākā. Tā atspoguļo *tatpuruṣa* tipa salikteni pr. **Pad-trumpis/-as* ‘labības dievs ← ražas dievs ← (ar antonomāziju) zemes raža’, kas darināts no pr. **pād-* *‘apakša, zeme’ un pr. **trumpas/-is* ‘raža’.
9. Mitonīms jātv. *Pilwitus* G(p) ar struktūras elementu *-w-*, salīdzinājumā ar senākā tipa JG noraksta jātv. *Pilnitis* A(p), ir primārs, fiksēts 14. gs. Konrāda fon Jungingena rīkojumā – *pilwittenn*.
10. Mitologēma jātv. *Pilnitis* A(p) ↔ *Pilwitus* G(p) ir latinizēts mitonīma sav. *pilwis*, *pilwiht* ‘dēmons; lauku, mājas gars; rūķītis, mājas pavarda dievs; ragana; burvis, pareģis; velns’ reflekss.
11. Pseidoteonīma jātv. *Pilnitis* A(p) ↔ *Pilwitus* G(p) funkcionālo definīciju JG autors ir radījis, balstoties uz sav. *pilwis*, *pilwiht* ‘rūķītis (↔ velns); lauka gars u. c.’ raksturojuma (α) īpašuma pārvaldnieks, (β) graudaugu veģetācijas, ražas noteicējs un patrons; kā arī uz tā lokalizāciju klētī.
12. S. Grūnava hronikā minētais mitonīms vlv. / sav. *waidelotten* ‘burvji’ uzskatāms par aizguvumu no rietumģermāņu valodām – *tatpuruṣa* tipa saliktenis vlv. *weide-lût* ‘mednieks, zvejnieks’, kas atspoguļo referentu maiņu ‘zvejnieki’ → ‘jātvingi ↔ burvji’.
13. Formu jātv. *Parkůnβ* α 729r ↔ jātv. *Perkůnen* α 730r strukturālo elementu *ĕ* ↔ *ă* mija pamatojama ar prūšu (un jātvingu) valodas īsā patskaņa **ĕ* defonoloģizāciju (t. i., *ĕ* → *ă* miju).
14. Teonīma jātv. *Parkuns* A(p) cilme ir skaidrojama ar H. Hirta hipotēzi, t. i., ar etimoloģisku saistību ar ide. **perkʷus* ‘ozols’.
15. Teonīma jātv. *Parkuns* raksturojums, kas sniegts JG, nav jātvingu senās reliģijas reflekss, bet rāda agrārā cikla pseidosakrālo darbību un Jaunās Derības Atklāsmes grāmatas motīvu sintēzi.
16. Jātv. *Peckols* ‘pazemes un tumsas dievs’ A(p) sākotnējai formai ir raksturīgs saknes patskanis *-e-*, bet sekundārais variants *Pokelus* †F ir radies metatēzes rezultātā.
17. Teonīms jātv. *Peckols* ir slāvisma pr. *pekollin* ‘elle’ pārveidojums, kas ietver antonomāziju ‘elle → elles valdnieks’.
18. JG epizode „<...> notriekt *Peckollum* <...>“ A(p) ir JD Atkl 12:9 fabulas (t. i., Dieva antipoda – velna – notriekšana [ellē]) imitācija.
19. Mitologēmas jātv. *Pockols* ‘lidojoši dēmoni vai velni’ demonoloģiskais raksturojums ir radīts, balstoties uz JD Atkl 12:9 naratīvu (t. i., sižetu par Dieva antipoda – velna – pavadoņiem), tādējādi ietverot nevis rietumbaltu, bet protosemītu etnomitoloģijas faktus.
20. Mitonīma jātv. *Pockols* etioloģija ir skaidrojama ar jātv. *Peckols* ‘pazemes un tumsas dievs’ A(p) un sav. *pocke* ‘ļaunais gars, dēmons, spoks’ kontamināciju.
21. Jātv. *Pockols* formālās un funkcionālās definīcijas analīze noliedz šāda sākotnēja rietumbaltu mitonīma eksistenci.

SUMMARY

Factographic Motifs of the Yatvigian Book: Etymological Analysis and Transformation of the Semantic Value of the Mythonyms *Potrimpus* (↔ *Autrimpus* [← *Natrimpus*]), *Pilnitis*, *Parkuns*, *Peckols* and *Pockols*

Rolandas KREGŽDYS

The article deals with the etymological analysis of the mythonyms *Autrimpus*, *Potrimpus*, *Pilnitis*, *Parkuns*, *Peckols* and *Pockols* listed in the *Yatvigian book*, and *Natrimpus* recorded in *Collatio Episcopi Warmiensis*... (1418).

To summarize the outcomes of the research into the said West Baltic mythonyms, the following conclusions are proposed:

1. The functional characteristics of the 13 mythonyms (i.e., pseudo-deities) listed in YB were created not by the factographic material of cultural heritage of Sudavians, but by the New Testament data, i.e. 13 functions of the 7 angels mentioned in Rev 6.1–12, 7.1, 8.7–11, 9.1–16 were ascribed to the said mythologemes.
2. Structural discrepancies of Yatv. *Autrimpus* A(p) ↔ *Antrýmpùs* E 377r can be justified by the characteristics of German Cursive Script, i.e. the leveling of the graphemes *u* ↔ *n* predetermined by the absence of a diacritic above the vowel *u* (resp. *ù*). Therefore, the form with the grapheme *-n-* is secondary.
3. The etiology of Yatv. *Autrimpus* A(p) 'a god of the sea' can be justified by the contamination of the mythologeme OPr. *Natrimpe* with sub. EHG *au* 'riverine island; meadow etc.' ↔ sub. MLG *ou* 'water-meadow; a stream'.
4. Word structure and functional definition of Yatv. *Autrimpus* do not presuppose the indigenous West Baltic mythonym.
5. The Mythologeme OPr. *Natrimpe* in view of the distance assimilation might have been ascribed to reflexes of OPr. **Patrimpe*.
6. An adverb MLat. *patollu* 'in many places; openly, clearly', i.e. a metathetical form with transposed medial/final vocalic elements of the second and last syllables (cf. primary adv. MLat. *patulo* 'ditto'), recorded in *Collatio Episcopi Warmiensis*... was erroneously ascribed to theonyms by S. Grunau. Therefore, the pseudomythologeme OPr. *Patollo* recorded by the said chronicler is an adverb, but not a substantive.
7. The Functional discrepancy of Yatv. *Potrimpus* 'a god of flowing water' A(p) and OPr. *Potrimppo* 'a god of cereals' recorded by S. Grunau can be justified by the scholastic motif mentioned in NT Rev 8.10 (i.e., by the reference of the third angel whose residence was related with rivers and springs). Therefore, the function of Yatv. *Potrimpus* 'a god of flowing water' A(p) is secondary.
8. The morphological structure of the theonym OPr. *Potrumppi* 'a god of cereals' recorded by S. Grunau is very archaic. The mythonym presupposes a compound of *tatpuruṣa* type OPr. **Pad-trumpis/-as* 'a god of cereals ← a god of harvest (due to antonomasia) ← harvest of the earth', composed of sub. OPr. **păd-* *'underneath, earth (soil)' and of sub. OPr. **trumpas/-is* 'harvest'.
9. The Mythonym with the consonant *-w-* Yatv. *Pilwitus* G(p), also recorded in a shape of *pilwittenn* in the *Decree by Konrad von Jungingen* (14th c), presupposes the primary form, although its alternative with consonant *-n-* (resp. Yatv. *Pilnitis* A[p]) is listed in YB manuscripts of the early period.

10. The Mythologeme Yatv. *Pilnitis* A(p) (↔ *Pilwitus* G[p]) presupposes a latinized variant of the mythonym EHG *pilwis*, *pilwiht* 'a demon; a familiar; a demon of the harvest fields; an elf; a god of the hearth; a witch; a sorcerer, a prophet, a priest; a devil'.
11. On the basis of the semantic value of EHG *pilwis*, *pilwiht* 'an elf (↔ a devil); a demon of the harvest fields etc.', the author of YB created the functional definition of Yatv. *Pilnitis* A(p) (↔ *Pilwitus* G[p]), i.e. 'god makes man's life rich and fills the barns'. The localisation of the devil in the barn mentioned in German folklore also greatly affected the semantic value of the said pseudomythologeme.
12. The Mythonym MLG / EHG *waidelotten* 'sorcerers' (recorded by S. Grunau) presupposes a borrowing of West Germanic origin, i.e. a compound of *tatpuruṣa* type MLG *weide-lût* 'a hunter, a fisherman', reflecting the change of the referents 'fishermen (of amber)' → 'Sudavians ↔ sorcerers'.
13. The Alternation of the vowels *ĕ* ↔ *ă* of Yatv. *Parkuinβ* α 729r ↔ *Perkuinen* α 730r can be justified by the dephonologization process of OPr. (and Yatv.) **ĕ* (i.e., by the change *ĕ* to *ă*).
14. The origin of the theonym Yatv. *Parkuns* A(p) is to be justified by H. Hirt's hypothesis, i.e. by the etymological link with IE **perkʷus* 'an oak'.
15. The Functional definition of the theonym Yatv. *Parkuns* (resp. "<...> beg <...> god Parkuns to send early and harvesting rainwater, and to banish Peckollum and his escort Peckolli to hell <...>") presupposes a synthesis of motives of the non-sacred sphere (i.e., of the agrarian culture cycle) and the Book of Revelation.
16. The alternative form with the radical vowel *-o-* Yatv. *Pokelus* †F presupposes a secondary variant of the primary mythonym Yatv. *Peckols* 'a god of the underworld and darkness' A(p) predetermined by the metathesis, with the transposition of the vocal elements *-e-* and *-o-*.
17. The Theonym Yatv. *Peckols* presents a remake of the Slavonicism OPr. *pekollin* 'hell', presupposed by antonomasia 'a hell → a god of hell'.
18. The episode of the clearing the ground of evil spirits i.e., "<...> to banish Peckollum and his escort Peckolli to hell <...>" A(p), based on the motif of NT Rev 12.9, is to be ascribed to scholastic stories.
19. The demonic definition and functions of the mythonym Yatv. *Pockols* 'flying demons or devils', based on the scholastic data i.e., NT Rev 12.9 (i.e. mythological plots of the devil's escort), presuppose Proto-Semitic cultural realia, but not West Baltic ethnographical relics.
20. The etiology of Yatv. *Pockols* can be justified by the contamination of the mythologeme Yatv. *Peckols* 'a god of the underworld and darkness' A(p) with sub. EHG *pocke* 'an evil spirit, a demon, a ghost'.
21. The Word structure and functional definition of Yatv. *Pockols* do not presuppose the indigenous West Baltic mythonym.